

Az Európai Tudományért – Együtt a Határon Túli Magyar Kutatókkal és Egyetemekkel

Magyarországi nyár

PEME Ph.D. - konferencia

2013. augusztus 22-23.

BUDAPEST

Az
Európai Tudományért – Együtt a Határon Túli Magyar Kutatókkal és Egyetemekkel
című
nemzetközi tudományos Ph.D. - konferencia előadásai
(Budapest, 2013. augusztus 22-23.)

Szerkesztette:
Dr. Koncz István
Szova Ilona

Lektorálták:
Dr. Koncz István
Dr. Lengyel Zoltán
Dr. Melles Hagos Tewolde

Elektronikus könyv

ISBN 978-963-88433-9-5

Kiadja a Professzorok az Európai Magyarorszáგért Egyesület

Budapesten, 2013. augusztus 22-23-án. "Az Európai Tudományért – Együtt a Határon Túli Magyar Kutatókkal és Egyetemekkel – **Magyarországi nyár**" címmel tartotta meg Nemzetközi Konferenciáját a PEME.

A nemzetközi Konferenciát köszöntötte Dr. Koncz Gábor a TIT Stúdió Egyesület Elnöke. A megnyitót Prof. Dr. Koncz István ügyvezető alelnök tartotta, s az Elnökség Ph.D- Szekciójának tagjai (Egri Tímea, Farkas Péter, Gábor Edina és Kovács Vilmos – Szerbia) vezették le. Vendégünk volt Prof. Dr. Szilágyi Vilmos és számos családtag és érdeklődő is.

A tanácskozás plenáris üléssel kezdődött, amelyen nagy érdeklődéssel kísért előadást tartott Prof. Dr. Simai Mihály, "**A jövőkutatás alapvető kérdései, különös tekintettel a világgazdasági folyamatokra**" és Prof. Dr. Kemény László "**Merre tart a világ (és mi magyarok)?**"

Az anyaországi és a határon túli Magyar kutatók valamennyi előadáshoz kérdéseket tettek fel és/vagy hozzászóltak, majd a konferencia zárásaként közös perspektivikus kutatási tervet állítottak össze.

A jelen kötet a Konferencia Ph.D-s előadásai közül kilencet tesz közzé tanulmány formájában a fiatal kutatók tudományos eredményei bemutatásának és további vizsgálatokra való inspirálás céljából.

Budapest; 2013. október

TARTALOM:

<i>ELEKES MÁRTA-ADRIENNE: MERRE TART A ZENEKRITIKA? - MAROSVÁSÁRHELYI MŰVÉSZETI EGYETEM, MAGYAR MŰVÉSZETI KAR – ZENE INTÉZET</i>	<i>5</i>
<i>DADVANDIPOUR ZSUZSANNA: JELNYELVI KÉPZÉSEK ÉS JELNYELVI KONFERENCIÁK A MISKOLCI EGYETEMEN - PTE, BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KAR; NYELVTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA - ALKALMAZOTT NYELVÉSZET PROGRAM</i>	<i>9</i>
<i>SZABÓ JÁNOS: VIRTUÁLIS SZEREPJÁTÉKOS CSOPORTOK SZERVEZETI FELÉPÍTÉSE ÉS KÖZÖSSÉGI HÁLÓZATA - PTE – BTK, PSZICHOLÓGIA INTÉZET, ÁLTALÁNOS ÉS EVOLÚCIÓS PSZICHOLÓGIA TANSZÉK.....</i>	<i>19</i>
<i>CSORDÁS ANETT: A MÁSIK HANGJA: A NŐI ÍRÁS ÉS TEST KAPCSOLATA - A KURTIZÁN IRODALOMTÓL A 20. SZÁZADI FEMINISTA ELMÉLETEKIG</i>	<i>28</i>
<i>HORDÓSNE VAS JULIANNA* – EGRI TÍMEA **: UTÓGONDOZÓI ELLÁTÁSBAN RÉSZT VEVŐ FIATAL FELNŐTTEK ÉLETHELYZETÉNEK BEMUTATÁSA EGY BUDAPESTI INTÉZMÉNYBEN – ELTE - BGGYK*, ELTE NEVELÉSTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA **</i>	<i>34</i>
<i>NAGY ÁGNES: AZ ELISMERÉS NYOMÁBAN – BCE, TÁRSADALMI KOMMUNIKÁCIÓ DOKTORI ISKOLA</i>	<i>42</i>
<i>NAGY LÁSZLÓ: „ISTEN FELÉ: TORONYIRÁNT!” MINDSZENTY JÓZSEF KERESZTÉNY ALTERNATÍVÁJÁNAK LÉNYEGI KÉRDÉSEI A II. VILÁGHÁBORÚ ALATT.....</i>	<i>55</i>
<i>NAGY VIKTOR: A GAZDASÁGI SZEREPLŐK VÁLLALATIRÁNYÍTÁSI INFORMÁCIÓS RENDSZEREKSEL KAPCSOLATOS INFORMÁCIÓIGÉNYEI – PTE, KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR. REGIONÁLIS POLITIKA ÉS GAZDASÁGTAN DOKTORI ISKOLA.....</i>	<i>69</i>
<i>JÁVOR REBEKA: KISGYERMEKEK SZIMBOLIKUS TÉRÉSZLELÉSE – PTE – BTK; PSZICHOLÓGIA INTÉZET, ÁLTALÁNOS- ÉS EVOLÚCIÓS PSZICHOLÓGIA TANSZÉK.....</i>	<i>78</i>

ELEKES MÁRTA-ADRIENNE: Merre tart a zenekritika? - Marosvásárhelyi Művészeti Egyetem, Magyar Művészeti Kar – Zene Intézet

A saját korában merész újításokkal élő Claudio Monteverdi ellen a bolognai San Salvatore templom kanonoka egy 1600-ban kiadott könyvében éles támadást intézett, s ennek nyomán egész sor válasz-ellenválasz, igazi pamfletháború tört ki a zeneszerző és Giovanni Maria Artusi között. A Zenetörténeti írásk című könyv Monteverdinek a modern zene védelmében 1605-ben írt nyilatkozatát magyar fordításban teljes terjedelemben közli. Az előtte olvasható tájékoztatóban a szerkesztő, Barna István így fogalmaz: „A maradiak véleménye szerint Monteverdi zenéje elfajzott a dícsőséges minták – Palestrina, Lassus stb. – nagyszerű alkotásaitól, s ezért erősen támadták”. Artusi annyira felkészült a Monteverdi elleni háborúskodásra, hogy elvetendő példaként olyan zenei idézeteket hoz Monteverdi madrigáljaiból, amik még akkor nyomtatásban meg sem jelentek. Artusi az újítók számlájára írja, hogy „éjjel és nappal azon fáradoznak, hogy a hangszereken diszsonanciákkal fűszerezett effektusokat próbáljanak ki – az ostobák!”. Amikor 1605-ben Monteverdi madrigáljai ötödik kötetének előszavában nyilatkozatot jelentet meg, ezzel már Artusi 1603-ban kiadott második könyvére válaszol. Erre Artusi tollából álnév alatt ellenválasz születik, majd újra a zeneszerzőn a sor, aki háromszólamú canzonetta-gyűjteményében egyben bőséges kommentárokkal is szolgál. Artusi sem marad lennebb, a Nyilatkozatra 1608-ben *Discorso secondo musicale* című pamflettel tromfol vissza.

Benedetto Marcello kiváló barokk zeneszerző és zeneíró 1720-ban megjelent *Il teatro alla moda* (A divatos színház) című satírjában a modern zeneszerzőnek osztogatott tanácsaival ostorozza a korabeli operastílust. Gúnyolódása tulajdonképpen személy szerint az *Aldiviva* anagrammba rejtett Antonio Vivaldit veszi célba. A korabeli velencei színjátszás gúnyrajza elősorban a színpadi zene hatásvadász megoldásait, az énekhang sajátosságait figyelmen kívül hagyó hangszeres jellegű komponálásmódját veszi célba (Vivaldi ugyanis botrányos módon az énekszólamokat hegedű futamok módjára komponálja). Tehát: „A modern zeneszerzőnek a helyes komponálás szabályainak ismeretére semmi szüksége sincs, néhány általános gyakorlati elvet kivéve. Olvasni alig, írni pedig épp semmit sem kell tudjon, s ezért a latint sem érti. Ha hangszere a csembaló, ne értsen a vonós vagy fúvós hangszerek tulajdonságaihoz, ha vonós instrumentumon játszik, mit se törődjék a csembaló titkaival. Mielőtt az opera megírásához fog, látogassa végig az énekesnőket s ajánlja fel szolgálatait géniuszuknak. Mikor munkához lát, óvakodjék végigolvasni a szövegek könyvet, nehogy összezavarodjék, hanem versről versere haladva komponálja meg, tavalyról eltett zenei motívumokat használva, s ha az áriák szövege nem találna szerencsésen a hangokhoz (ami bizony gyakran megeshet), addig gyötörje újólá a költőt, mígnem az úgy-ahogy ki nem elégíti. Ha a modern komponista leckéket adna valamely énekesnőnek, figyeljen, hogy rászoktassa a helytelen kiejtésre, e célból tanítson neki minél több improvizatív ékítményt és futamot, hogy egyetlen szó se maradjon érthető, a zene viszont feltűnjék s érthetőbb legyen. A modern zeneszerző hódoljon a színház össze énekesnőjének, mondja el mindegyiknek, hogy csak az ő kiválósága menti meg az operát, de ugyanezt mondja minden zenésznek, minden hangszerjátékosnak, minden statisztának, a medvének, a földrengésnek és így tovább.”

A közel 52 éves Johann Sebastian Bach-nak Adolf Scheibe sértegetésével kell szembesülnie egy divatos folyóirat hasábjain, ahol többek között zenei stílusát dagályosnak, zavarosnak és mesterkéltnek minősítik. A maró gúnyjal megírt zenekritikából Bachot leginkább az sértette, hogy Musicant-ként vagyis „egyszerű zenecsinálóként” nevezték meg benne. Védelmezői közül megemlítjük a Lipcsei Egyetem retorikatanárát, Johann Abraham Birnbaut, aki – Scheibe támadásán felbőszülve – részletes választ ír, és síkra száll az ellen, hogy Bachot a rá egyáltalán nem találó címmel illessék. Miután elmagyarázza, mit jelent a lealacsonyító Musicant besorolás („szinte nincs különbség a Musicant és a talpalávalót húzó nyirettyús közt”), hasonlaltal is alátámasztja, hogy Bach semmi esetre sem az aminek nevezték. „Véleményem szerint ez ugyanolyan, mintha azzal kívánnánk megtisztelni egy roppant tudású férfiút, hogy az utolsó iskolai osztály legjobb növendékének

nevezzük. A Nagytiszteletű Udvari Zeneszerző nagyszerű komponista, a zene mestere, az orgona és a klavír páratlan virtuóza, de semmiképpen nem Musicant."

A Scheibe írása kiváltotta perpatvar a hamburgi Johann Mattheson képzeletét is megmozgatta. Mikor 1740-ben kiadott, zeneszerző-életrajzokat tartalmazó kötetében a musicant kifejezést mérlegeli, a szó szerény tekintélyét fennhájásnak tartja, ezzel „tudatosan fricskázva Bachot” (Christoph Wolff szavai a J.S.Bach. A tudós zeneszerző című könyvéből), bosszúból azért, hogy Bach makacsul tagadta, hogy bármilyen önéletrajzi írással szolgáljon Mattheson könyvéhez, aki több mint húsz éven át kérte tőle ezt a hozzájárulást.

Sokat mond el Claude Debussy kritikai állásfoglalásáról a néhány írását tartalmazó, először 1921-ben kiadott könyvének címe: Croche úr, a dilettánsok réme. Megingathatatlanul szembeszállt a sekélyes zenei felkészültséggel, a felszínes zenei alkotással és a megalkuvó művészmagatartással. Monsieur Croche tulajdonképpen egy képzeletbeli alak formájában maga Debussy. A fantomszerű muzsikussal folytatott párbeszédében tehát, valójában önmagával társalog. Meglepő gondolatai, túlzásai, csipkelődése, gúnya ellenére is – melyekkel meghökentette a korabeli olvasókat, sőt, a művészek berkeiből elég sok engesztelhetetlen ellenséget is szerzett – számos igazságra világít rá és ritka emelkedettségű művészi morált és esztétikát tükröz. Történelmen átívelő, Christoph Wilibald Gluck lovag úrhoz címzett nyílt levele kemény vád mindazért a bűnért, hogy Gluck egykor beleszólt a francia opera történetébe. Többek között ilyen bírálatokat olvashatunk benne: „az Ön művészete igazában nem volt más, mint pusztá pompa és hivalkodó díszelgés”; „az Ön prozódiaja rettentően rossz”. Rameau szakértelme segíthetett volna rajta: „erőteljes deklamációs példáival is kitűnő szolgálatot tehetett volna Önnek... Rameau-ról, a muzsikusról azonban nem is beszélék ezúttal, mert nem akarom Önt kínos helyzetbe hozni!”. Levonja a vádszerű következtetést is: „Abból, hogy Önt megismertük, a francia muzsikára az az ugyancsak váratlan haszon származott, hogy zenészeink Wagner karjaiba omlottak. Ön nélkül ez nemcsak nem történhetett volna meg, hanem elkerülhető lett volna a francia zenére mért azon csapás is, hogy számos alkalommal olyanoktól kényszerüljön útmutatásokat kérni, akinek érdekük az volt, hogy utat tévesszünk”.

A szeriális zene verekedésbe fajuló fogadtatása is izgalmas zenetörténeti olvasmánynak számít. Erről is – az 1913-ban lezajlott koncert után – egy bécsi napilap beszámolójából tudunk. Magyar fordítását Hans Heinrich Eggebrecht A nyugat zenéje című könyvéből idézem: „A tegnapi koncert... botrányos jelenetek sorává fajult... rögtön a program első felében. Anton von Webern egy zenekari darabját követően, a tetszésnyilvánítók és sziszegők percekig tartó harcba kezdtek... [Webern] második zenekari darabját követően nevetési roham futott végig a termen, amit az idegborzoló és provokatív zene követői viharzó tapsal harsogtak túl... Schönberg op.9-e után... lakáskulcsok és sípok éles hangjai is belekeveredtek... a dühös szitkozódásba és tapsba, s a második erkélyen sor került az est első verekedésére... Alban Berg két zenekari dala Peter Altenberg képeslapszövegei alapján azonban az eddig higgadtakat is kihozta a sodrából. Újból ingerült és durva cáromkodások, pofozkodások és követelőzések következtek. Von Webern úr a páholyából ordított, hogy az egész bagázst ki kellene hajítani, a közönség részéről pedig nyomban az a válasz érkezett, hogy a zene népszerűtlen irányzatának követőit a Steinhofba [a bolondok házába] kéne zárni. A teremben a tombolás és kiabálás csak nem akart abbamaradni. Az sem keltett feltűnést, mikor egy úr a közönségből nagy mohósággal és majomszerű fürgeséggel néhány parkettsoron átkúszott, hogy dühének tárgyát megpofozza... Végül az Akadémiai szövetség elnöke felállt a karmester-pódiumra, és kérte, legyenek szívesek Mahler emlékének tisztelegni és a Kindertotenlieder-t meghallgatni. E hasztalan kérés... valakit közönséges szitkozódásra ingerelt, amit az elnök úr ismét csak pofonokkal egyenlített ki. Ekkor minden lehetséges ember rárontott a réműlettől sápadt és remegő zenészekre és felszólították őket, hogy a pódiumot hagyják el, és a koncertet fejezzék be. Ennek ellenére még talán fél óráig tartott, amíg az utolsó dühös kötekedő is elhagyta a termet.”

Igaz hogy külön volt, de a XX. század második felének nagy Bach-előadója s közben a szeriális zene lelkes propagátora is – Glenn Gouldról van szó. Ő még a tapsot is betiltaná a véleménynyilvánítás terén. Nemcsak abban volt rendhagyó – írja róla Wilhelm András, „hogy harminc éves korában örökre szakított a koncertpódiummal, hanem abban is, hogy sohasem elégitette ki csak a zongorázás. Mindig, de a hangversenyélettől visszavonulva különösen nagy becsúval készítette

rádiós, majd televíziós dokumentumjátékokat, mindeneelőtt pedig írt: esszét, előadást, lemezborítót, könyvkritikát – irodalmi igényrel, a maga sajátos olykor cikornyásan humoros és nem éppen tapintatos stílusában. Gondolatait nemegyszer interjú formájában fejtette ki. Ezekben a beszélgetésekben többnyire ő volt mind a két fél.” Frappáns példája ennek a Glenn Gould öninterjúja Beethovenről, vagy még inkább a Glenn Gould interjúja Glenn Goulddal Glenn Gouldról.

A taps zenei kultúrához kapcsolódó viszonyáról medítálva arra a következtetésre jut, hogy helyes lenne a hallgatók, a közönség reakciójának fokozatos, majd teljes eltörlése. Ennek alátámasztásaként hozza fel: „Hajlamos vagyok sajátomnak tekinteni ezt az álláspontot, mert úgy hiszem, hogy a művészetet az a belső tűz igazolja, amely az ember szívében lobban lángra, nem pedig a sekélyes, külsőségessé tett, nyilvános megnyilatkozások. A művészetnek nem az a célja, hogy az adrenalin szintünk pillanatnyilag az égbe szökjön, hanem inkább az, hogy lassan, élethossziglan kifejlessze bennünk az ámulat és a nyugalom állapotát”. A javaslat gyakorlatban való foganatosítására eszközöket és módszereket is kidolgozott, melyeket a Tapsok és Egyéb Demonstrációk Eltiltásának Gould-féle Tervében ír le. Ebből csak a szólózongorista számára kitalált – a forgatható asztali süteménytartó mintájára megalkotott – eszközt említjük meg, amely úgy távolítja el az előadót és hangszerét a színpadról a kuliszák mögé, hogy nem kell a zongora mellől felállnia. Napjainkban már az sem titok mi van a sztárolás mögött, jól irányított szavakkal hogyan építenek karriert. Erről érdekes tényeket olvashatunk Normann Lebrecht Művészek és menedzserek című könyvének jó néhány fejezetében.

Mindezek után jön a kérdés: vajon milyen utakon jár, hová tart manapság a zenekritika? Egy román muzikológus, Valentina Sandu-Dediu a jelenlegi román nyelven írott vagy rádóban, televízióban elhangzó zenekritika nyomába eredve a kifejezőmód, a fogalmazási stílus uniformizálására hívja fel a figyelmet. A tapasztalat azt mutatja legtöbb esetben lehetetlen a szerző kilétét megmondani, kitalálni a stílus alapján. Egyre több az olyan írás, melyek mintha egy számítógépes program sorozat-termékei volnának. A sablonszerkezetek és a hasonlatok banálissá válása teszi, hogy végül is ezek az értékítéletek hatástalanná válnak. Súlyos eset, amikor a szóvirágok, jelzőhalmazok mögé bújva hiányzik a tulajdonképpeni mondanivaló. Ez annak a következménye, hogy tucat számra kerülnek napvilágra kritikák, csak azért, mert egy szerkesztőség megrendelte őket, s valaki ambíciójának tekinti, hogy heti rendszerességgel kerüljenek nyomtatásba. Lényeges problémát vet fel a kritikus etikai magatartása a kommentált előadóval, zeneszerzővel szemben. Kis világunkban, közeli környezetünkben akár a legkisebb negatív megjegyzés is tiszteletlenségnek, rosszindulatnak értelmezhető, s ez megbénítja a kritizáló szabad vélemény-nyilvánítását. Ennek a helyzetnek az elkerülése végett dolgozták ki azt a hiányosságokat elfedő stratégiát, hogy nyomtatékosan a repertoárban szereplő zeneműre koncentrálnak, vagy – ha már úgy is elismert szólístáról van szó – a gyenge előadás ellenére is megírják „szolgálati” dicséretüket.

Releváns Dan Constantinescu zeneszerző azon észrevétele, miszerint az értékelést kifejező jelzők, a dicséző szavak annyira alterálódtak, hogy ha jelenlegi és korábbi beszámolókat vetünk össze, lehetetlen egy érvényes kritériumrendszer felállítása. Konkrétan arra buzdít, hasonlítsuk össze, mit mondanak a televízióban például a legutóbbi Enescu verseny valamelyik nyerteséről és mit írtak 1938-ban Wilhelm Backhaus hangversenye után a kritikák. Egy zenei berkekben avatatlan olvasó bizonyára arra következtetésre jut, hogy semmi esetre sem Wilhelm Backhaus, hanem a versenygyőztes fiatal az elsőrangú előadóművész. Ez nem a televíziós felvezető szakterületen való járatlanságának tudható be, mint inkább a szavak jelentésvesztésének, mely a gyakori indokolatlan használat eredménye. A televíziós kommentátoroknak az azonban mégis felróható, hogy nem képeznek semmiféle ellenállást a szavak ilyen irányú értékvesztésének megfékezésére. „Mihail Jora teljes kritikai kötetében kevesebb a szuperlatívusz, mint amennyi egy olyan TV-s adás alkalmával hangzik el, ahol egy zeneiskola diákját mutatják be, aki ráadásul falcs hegedűjátékával szólaltat meg néhány szerencsétlen Wieniawski-variációt” – írja Dan Constantinescu.

Széleskörű zenei képzettség, különleges „szimat”, egyfajta jóézés, az előadóművészetek valamely területén való jártasság – íme néhány elvárás, melynek birtokában a román zenekritika kímoldható lenne ebből a kicsinyes publicisztikai műfajból, melybe leakadt.

Tanulságos olvasmány a korábban idézett román muzikológus által ajánlott stílusgyakorlat – egyazon hangverseny négyféle kritikája: az információk jegyzetszerű közlése, metaforikus értelmezés, konzervatív szemzőg és szubjektív megvilágítás formájában.

Annak kapcsán, hogy lehet-e vagy mennyire kell szubjektív legyen egy zenekritikus, egy 2011 február 11-én közzétett okoskodást olvastam egy internetes portálon (a szerző rejtett, így nem hivatkozhatok rá név szerint). A cikk abból indul ki, hogy az internet elterjedésével az újságírás és vele együtt a zenekritika is megváltozott. Az adatgyűjtés korábban nem sejtett dimenziókban zajlik, ami az íróra a jól informáltság és az objektivitás köteleességét rója ki. Majd megállapítja, a szakvéleményt író zenekritikus a gyakorlatban azonban szubjektív, és ez így van jól - kritika ugyanis nem egyszerűen információközlés, nem hír, nem reklám, hanem véleményformálás/vélemény-nyilvánítás bizonyos keretek között.

Ugyancsak 2011-ben egy Cleofide szerzői álneven publikáló szakember A zenekritikáról című cikkében a kritika feladatát így határozza meg: „A (1.) zenész számára kulcsfontosságú visszacsatolás mellett ugyanilyen fontos a (2.) közönség egy tagja (a kritikus) percepció folyamatának elemzése, a (3.) népszerű informáló szándék, a (4.) közönség katarzisének, érzelmi konszolidációjának terelgetése, és bizony a (5.) a reklám, a következő előadásokra való becsábítás.” Majd valahol a befejező részben ilyen jóslattal zár: „A mai komolyzenei kritikus egy minden bizonnyal hamarosan kihaló műfaj minimum száz évvel ezelőtti anyagának szakértője és előadásainak elemzője. Nem élhet az a művészet, aminek nincs kortárs formája. A kortárs zenének azonban leáldozott.” És felhossa ennek okait is, amiből egyfajta keserű ironia cseng ki (zeneszerző lenne az illető?).

Bár mindez elgondolkodtató, az azonban tény, hogy az egyes visszasságoktól sem mentes magyar zenekritika – legalábbis a nagy kulturális gócpontok környékén – magasszintű és értékes visszajelzés, támpont és meditáció előadók, szakmabeliek és a nagyközönség számára egyaránt.

Bibliográfia

- ✚ Debussy, Claude: Croche úr, a műkedvelők réme. Zeneműkiadó Vállalat, Budapest, 1959
- ✚ Eggebrecht, Hans Heinrich: A nyugat zenéje. Typotex Kiadó, Budapest, 2009
- ✚ G.Lise – E.Rescigno: A 18. századi opera Scarlattitól Mozartig. Zeneműkiadó Budapest, 1986
- ✚ Gould, Glenn: Tiltsuk be a tapsot! Válogatott írások, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2004
- ✚ Lebrecht, Norman: Művészek és menedzserek avagy rekviem a komolyzenéért, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2000
- ✚ Örök muzsika – Zenetörténeti olvasmányok, Zeneműkiadó, Budapest 1977 (2. kiadás)
- ✚ Sandu-Dediu, Valentina: Alegeri, atitudini, afecte. Despre stil și retorică în muzică. Editura Didactică și Pedagogică, R.A., București, 2010
- ✚ Wolff, Christoph: Johann Sebastian Bach. A tudós zeneszerző. Park Kiadó, Budapest, 2004
http://www.mymusic.hu/20110221_zenekritika
http://fidelio.hu/blog/regizene/a_zenekritikarol

DADVANDIPOUR ZSUZSANNA: Jelnyelvi képzések és jelnyelvi konferenciák a Miskolci Egyetemen - PTE, Bölcsészettudományi Kar; Nyelvtudományi Doktori Iskola - Alkalmazott Nyelvészet Program

Bevezetés

Napjainkban megnőtt azon szervezeteknek (kisebb-nagyobb csoportoknak) és magánszemélyeknek a száma, akik szívesen segítenek a különbözőképpen kommunikáló emberek¹ – esetünkben a siketek – életkörülményeinek javításában és társadalmi beilleszkedési folyamatában. Jelen dolgozatomban én is ehhez a nemes célhoz szeretnék hozzáadni egy kis szeletet azokkal az információkkal, amelyek a Miskolci Egyetemen folyó jelnyelvi képzésekkel és konferenciákkal kapcsolatosak.

Tanulmányomban először néhány definíciót mutatok be a jelnyelvről, ezután következik a jelnyelv nyelvpolitikai szempontú megközelítése. A jelnyelvi törvény ismertetése után dióhéjban felvázolom a siketek kétnyelvű nyelvhasználatának jellemzőit, valamint röviden a siketoktatás történetét és módszereit. Mindezek után saját kutatásom eredményeiről szeretnék beszámolni, tehát részletesen ismertetem a Miskolci Egyetem jelnyelvi vonatkozású képzéseit és bemutatom az évente megrendezésre kerülő jelnyelvi és hangzó nyelvi konferenciákat. Írásomat összefoglalással és bibliográfiával zárom.

1. Fontos gondolatok a jelnyelvről

1.1. A jelnyelv definíciói

A jelnyelv – számomra legérdekesebb, legszebb és véleményem szerint a lényegét legjobban megragadó – definíciói közül az alábbiakat választottam:

„A jelnyelv: a siketek kommunikációs eszköze” (www.c3.hu);

„A jelnyelvet úgy lehet meghatározni mint egy gesztusokon alapuló, vizuális típusú nyelvet” (Vasák 1995);

...a jelnyelvi képzések célja, hogy „közelebb hozza a halló és a „hallatlan” világot egymáshoz. Betekintést nyújt a siketek jelnyelvébe, kultúrájába. Segít a siketek kommunikációjához szükséges ismeretek elsajátításában”².

Ez az utolsó megfogalmazás fontos lehet nekünk, halló emberek számára. A jelnyelvi képzés(ek) során betekintést kapunk egy nagyon is valóságzagú világba, egy olyan dimenzióba, amelyben nem halló embertársaink élnek. Mi, hallók nem tudjuk mit jelent nem hallani a víz csobogását, a telefon csörgését, a hang prozódiai tulajdonságait... Azonban minden bizonnyal nem rendelkezünk olyan fejlett megfigyelő-képességgel, amellyel siket embertársaink rendelkeznek pl. a látás, a szaglás, az ízlelés és a tapintás területén. Örülök, hogy betekinhettem a siketek különleges, varázslatos, egymást a végsőkig segítő kultúrájába.

1.2. A jelnyelv nyelvpolitikai szempontú megközelítése

Az Európa minden nyelve kincs (ECML: 2008) című tanulmány, illetve projekt a jelnyelvet Európa nem domináns nyelvei közé sorolja: a nyelvek csoportosításakor (1) domináns nyelveket és (2) nem domináns nyelveket említ. Ez utóbbiak közé tartoznak a regionális vagy kisebbségi nyelvek, a migránsok nyelvei, a területhez nem köthető nyelvek és a j e l n y e l v e k.

A nem domináns nyelvek beszélői által alkotott nyelvközösségek helyzetükből adódóan kétnyelvűek, hiszen mindennapi tevékenységük során két, esetleg több nyelvet is használnak. Ezért a nyelvközösségek tagjainak „döntést kell hozniuk gyermekeik neveltetésének legjobb módjáról annak

¹ A kifejezés az alábbi kiadványból származik: *Az Európai Unió Tanácsának Irányelve a foglalkoztatás és a munkavégzés során alkalmazott egyenlő bánásmód általános kereteinek létrehozásáról* 2005. Budapest: Foglalkoztatáspolitikai és Munkügyi Minisztérium.

² (www.hallatlan.hu)

érdekében, hogy azok mindkét vagy valamennyi általuk használt nyelven elsajátíthassák a formális kompetenciákat". Európa domináns nyelveihez hasonlóan a nem domináns nyelvek is „felbecsülhetetlen értéket jelentenek mind a nyelveket használó közösségek, mind egész Európa számára”³.

A XX. század második felében a jelnyelvek tanulásával kapcsolatos politikát mindvégig eléggé csekély érdeklődés jellemezte. Hosszú harc előzte meg a jelnyelvek nyelvként való elismertetését. Ennek a csatának a tétje az volt, hogy a jelnyelv ne a hátránnyal élőkkel kapcsolatos politikában, hanem a nyelvpolitikai kezdeményezésekben kapjon helyet. Bár az Európai Parlament egy korábbi, 1987-es határozata a tagállamokat a jelnyelvek elismerésére szólította fel, az ezt követő 1994-es nyelvi és kulturális kisebbségekről szóló határozat viszont már meg sem említi őket. Bár a jelnyelveket „az Európa Tanács regionális és kisebbségi nyelvekről szóló európai chartájának hatálya alá tartozónak tekinthetjük”, ennek ellenére a chartát ratifikáló országok közül egyik ország sem vette fel a jelnyelvet a védett nyelvek közé⁴.

Igen: a nem domináns nyelvek Európa értékes erőforrásai! Lo Bianco (2001) ennek az erőforrásnak az alábbi vetületeit vizsgálta: az intellektuális, a kulturális, a gazdasági, a társadalmi, az állampolgári és az emberi jogi dimenziókat. Véleménye szerint azok az országok vagy csoportok, amelyek az összes nyelvet befektetésnek tekintik, az alábbi területeken érhetnek el pozitív eredményeket: (1) a gyermekek intellektuális és tanulási teljesítményének növekedésében, (2) a kulturális tevékenységek minden művészeti ágban történő gazdagodásában, (3) a kereskedelmi és a befektetési lehetőségek növekedésében, (4) a tudásgazdaságban fellépő versenyképesség erősödésében, (5) a társadalmi szolgáltatások javulásában, (6) a közéletben való részvételben és a demokratikus gyakorlat elterjesztésében jelentkező több lehetőségben (7) és az előítéletek leküzdéséhez megjelenő hatékonyabb stratégiákban⁵.

Bár témánk a miskolci (magyar) jelnyelvi oktatás bemutatása, mégis fontos figyelembe venni a tanulmány ezen sorait: „2005-ben az osztrák jelnyelvet önálló nyelvként ismerte el az osztrák alkotmány. Ezt megelőzően azt már számos regionális törvény is elismerte”⁶. Szintén az osztrák jelnyelvi helyzetről ad képet Szoták Szilvia: Az osztrák oktatási rendszer és a kisebbségi magyar oktatás című dolgozata, amely a Bartha Csilla–Nádor Orsolya–Péntek János szerkesztésében megjelent *Nyelv és oktatás kisebbségben*, Kárpát-medencei körkép című tanulmánygyűjteményben olvasható. A szerző megfogalmazza, hogy a siket közösségek „nyelvi és kulturális kisebbségként tekintenek magukra szerte a világon”. Ausztriában kb. 450.000 hallássérült él és közülük kb. 10.000 tekinti első nyelvének a jelnyelvet. Mintegy összehasonlításképpen Magyarországon a siketek száma kb. 60.000 főre tehető. Bár Bécsben a siketoktatásnak 200 éves múltja van, a 19. század közepétől egészen a 20. század utolsó harmadáig a jelnyelvet használókat korlátozták nyelvi jogaik érvényesítésében, sőt a jelnyelvet be is tiltották. Ausztriában a siketek integrációját kizárólag nyelvi-módszertani kérdésként kezelték, vagyis arra ösztönözték (volna) őket, hogy olvassanak szájról és beszéljenek, de ne használják a jelnyelvet, mert az csak káros lehet és hátráltatja a siketeket a társadalmi integrációs folyamatukban. Az integráció a gyakorlatban így asszimilációs folyamatként jelent meg – olvashatjuk a tanulmányban.

Szoták Szilvia is megállapítja, hogy bár „az osztrák minisztérium 1998-ban kijelentette, van igény a jelnyelv oktatására, az első olyan törvény, amely a jelnyelvet elismeri, 2005-ig váratott magára”. Az osztrák jelnyelvi szabályozás valószínűleg nemzetközi ráhatásra és hosszú küzdelmet követően került be az alkotmányba. Ennek a törvénynek a megalkotásához egyrészt az a tény járult hozzá, hogy az Európa Tanács megadta a tagállamoknak azokat a keretfeltételeket, amelyek az európai jelnyelvek legitimizálására vonatkoznak, másrészt Ausztria mint uniós tagország megismerte a környező államok jelnyelv-politikáját. „A 2005 szeptemberében elfogadott módosítás alapján az alkotmány (...) önálló nyelvként nevezte meg a siketek jelnyelvét...”⁷.

³ ECML 2008: 9

⁴ ECML 2008: 11

⁵ ECML 2008: 13

⁶ ECML 2008

⁷ Szoták 2011: 321

1.3. A 2009. évi CXXV. törvény

A 2009. évi CXXV. törvény a magyar jelnyelvről és a magyar jelnyelv használatáról mintegy mérföldkövet jelent a magyarországi jelnyelvtanításban is. A törvény legfontosabb részei:

„E törvény célja a magyar jelnyelv nyelvi státuszának elismerése, továbbá annak biztosítása, hogy a hallássérült és siketvak személyek a magyar jelnyelvet, illetve a speciális kommunikációs rendszereket használhassák és az állam által finanszírozott jelnyelvi tolmácsszolgálatot igénybe vehessék.”

A törvény pontosan meghatározza, hogy kit nevezünk, illetve tekintünk a) hallássérült személynek, b) siketvak személynek; valamint meghatározza c) a magyar jelnyelv, d) a speciális kommunikációs rendszer e) és a közszolgáltatási tevékenység fogalmát.

A törvény 3. §-a kimondja:

(1) „Magyarország a magyar jelnyelvet önálló, természetes nyelvnek ismeri el.”

(2) „A magyar jelnyelvet használó személyek közösségét, mint nyelvi kisebbséget megilleti a magyar jelnyelv használatának, fejlesztésének és megőrzésének, a siketkultúra ápolásának, gyarapításának és átörökítésének joga.”

A törvény tartalmazza a térítésmentes jelnyelvi tolmácsszolgáltatás és a jelnyelvi tolmácsszolgálat meghatározását is, továbbá a Jelnyelvi Tolmácsok Országos Névjegyzékét, a jelnyelvi tolmácsok titoktartási kötelezettségét és a finanszírozási szabályokat, valamint a jelnyelv és a speciális kommunikációs rendszerek elsajátítására vonatkozó szabályokat is.

A törvény záró mellékletében fontos meghatározásokat olvashatunk a Speciális kommunikációs rendszerekhez kapcsolódó definíciók című részben. Ezek közül a legtöbb meghatározás a siketvak személyekhez kötődik: a taktilis jelnyelv fogalma, a Lorm-ábécé, a Braille-írás stb.

1.4. A siketek kétnyelvű nyelvhasználata

A Magyarok és nyelvtörvények című tanulmánykötetben – amely Kontra Miklós és Hattyár Helga szerkesztésében jelent meg 2002-ben – olvasható Bartha Csilla és Hattyár Helga dolgozata, amelynek a címe: Szegregáció, diszkrimináció vagy társadalmi integráció? – a magyarországi siketek nyelvi jogai.

A szerzők megállapítják, hogy a s i k e t e k k é t n y e l v ű nyelvhasználata egyrészt sok tekintetben tükrözi a bilingvizmus általános jegyeit, másrészt sok tekintetben szükségképpen eltér a hallók kétnyelvűségétől. A siketek kétnyelvűségére jellemző – a hallókéval részben megegyező, részben pedig attól eltérő – vonásai a következők: (1) a siketek a jelnyelvet – mint a számukra legtermészetesebb kommunikációs formát – sokszor csak az iskolában sajátítják el; (2) nyelvüket, a jelnyelvet hosszú időn át megőrzik; (3) nem koncentrálnak egy bizonyos területre egy-egy országon belül, tehát szétszórva élnek; (4) különbségek vannak bizonyos nyelvi tudással kapcsolatos kompetenciájukban (rossz artikuláció, bizonyos grammatikai formák helytelen használata stb.); (5) a nyelvtudás és a nyelvhasználat különböző, változatos formáival lehet jellemezni őket; (6) sok esetben nem ismerik el őket kétnyelvűeknek.⁸

A tanulmányban megfogalmazódik, hogy a siket közösségek összetétele – tagjainak származását tekintve – más (nemzeti, etnikai) kisebbségekhez képest sajátos jegyeket mutat. Ennek oka abban gyökerezik, hogy a siketség nagyon gyakran egygenerációs jelenség. Mindezt a következő megállapításokkal támasztják alá a szerzők: (1) nemzedékről nemzedékre más-más családból érkező emberek válnak a siket közösség tagjává; (2) az egymást követő generációkat tekintve a siketek nem ugyanabból a körből kerülnek ki; (3) a siketek kb. 90%-a „kívülről” érkezik, tehát nem a siket közösségen belül születik az újabb siket nemzedék; (4) így a nyelvátadás a legtöbb esetben nem a családon belül történik; (5) mindig lesz egy újabb generáció, hiszen mindig születnek siketek; (6) ezért a siket kisebbségi közösségekben nem megy végbe a többségi társadalomba való teljes asszimiláció; (7) egyik irányba sem történik nyelvcsere.⁹

⁸ Bartha-Hattyár 2002: 81

⁹ Erről a témáról részletesebben olvashatunk itt: Hattyár Helga 2004. *A siket közösségek és a nyelvcsere*. In.: P. Lakatos Ilona–T. Károlyi

1.5. A siketoktatás története és módszerei

Témánk szempontjából kiemelkedően fontos az előző pontban említett tanulmánynak az a része, amelyben a szerzők a siketoktatás történetét és az oktatásban érvényesülő különböző módszereket ismertetik. Megállapítják, hogy az elmúlt időszakokban az alábbi siketoktatási módszerek születtek: (1) a manuális módszer; (2) az orális módszer; (3) a totális kommunikáció és (4) a kétnyelvű siketoktatás. Ezekről részletesebben:

1. A 18. században, a szervezett siketoktatás megindulásakor a francia Charles-Michel de L'Épée abbé által kidolgozott *m a n u á l i s m ó d s z e r* terjedt el és vált népszerűvé a siketek intézményes oktatásában. A manuális módszer lényege, hogy éppen a jelnyelvet használja a siketek oktatásában, s a jelnyelv segítségével törekszik a többségi nyelv megtanítására is. Az eredmények alapján nyilvánvalóvá vált, hogy ez a – jelnyelvre támaszkodó oktatási forma – megfelelő módon biztosítja a siket gyermekek számára az ismeretanyag elsajátítása mellett a nyelvi, az intellektuális és az érzelmi fejlődésüknek is a megfelelő ütemét.
2. A 19. század közepén a manuális módszert az *o r á l i s m ó d s z e r* váltotta fel. Ez egy új – és egyben rivális – oktatási eljárást is jelentett, amelynek fő célja a beszédprodukción és a sajtóolvasási készség fejlesztése, tehát a hangzó nyelv elsajátítása volt. Ez a módszer azonban nem engedélyezte, sőt megtiltotta a jelnyelv használatát az oktatási folyamatban. Az orális módszer nagyon megnehezítette azoknak a siket gyermekeknek a helyzetét, akik otthon, a családban – tehát természetes körülmények között – nem tudják elsajátítani a jelnyelvet, vagyis azt a nyelvet, amely számukra a legkönnyebben hozzáférhető. Mivel ily módon a siket gyermekek kompetenciája nem megfelelő mértékben és ütemben fejlődik, ezáltal sokkal nehezebb számukra a többségi nyelv elsajátítása, valamint a többségi nyelv által közvetített ismeretek, tudnivalók megszerzése is.
3. Az 1960-as évek végén az orális módszer mellett, illetve helyett néhány helyen megjelent az ún. *t o t á l i s k o m m u n i k á c i ó*, amelynek egyik legfontosabb jellemzője, hogy nem zárja ki a siket gyermekekkel való osztálytermi kommunikációból a manuális kódokat. A módszer alapelve, hogy az információt közvetítő nyelv, illetőleg kód¹⁰ kiválasztása az oktatási folyamat során minden pillanatban az adott gyermek igényeihez igazodjon. Még kis létszámú gyermekcsoportok esetén is nyilvánvaló, milyen nagy terhet ró a pedagógusra e módszer alkalmazása. További problémát jelenthet a két természetes nyelv mellett a mesterséges kontaktkódok¹¹ használata is.
4. Az 1960-as években megindult jelnyelvi kutatások nyomán kezdett kibontakozni – egy-egy kísérleti programhoz kapcsolódva – a *k é t n y e l v ű s i k e t o k t a t á s*. A módszer egyrészt azon a tényen alapul, hogy a jelnyelv a siketek számára a legkönnyebben hozzáférhető és a különböző ismeretek átadására tökéletesen alkalmas nyelv, másrészt a siketek a mindennapi kommunikációjuk során két nyelvet használnak. Az ilyen kétnyelvű programok közös vonása, hogy az oktatási folyamat különböző fázisaiban mindkét nyelvet használják, ezzel mintegy biztosítva az ismeretek legteljesebb átadását, a többségi nyelv írott, és (amennyiben lehetséges) hangzó formájának megtanulását is, tehát a magas szintű kétnyelvűség kialakulását. Mind a hazai, mind a nemzetközi kutatási eredmények igazolják e módszer hatékonyságát.¹²

2. Jelnyelvi képzések a Miskolci Egyetemen

Ebben a fejezetben a Miskolci Egyetemen szervezett jelnyelvel kapcsolatos képzéseket szeretném bemutatni.

A Miskolci Egyetem szervezésében megvalósuló – jelnyelvel kapcsolatos – képzések bemutatásában szeretnék köszönetet mondani volt tanáromnak, Csetneki Sándorné dr. Bodnár Ildikó egyetemi docensnek, aki a Miskolci Egyetem jelnyelvi képzésének a felelőse. Sok hasznos tanácsot,

Margit (szerk.) 2004. *Nyelvvesztés, nyelvjárásvesztés, nyelvcseré*. Budapest: Tinta Könyvkiadó. - Bartha-Hattyár 2002: 81

¹⁰ A kód jelentése itt: a jelnyelv, a hangzó nyelv írott vagy beszélt formája, a hangzó nyelv jelelt változata és az ujjábécé.

¹¹ A kontaktkód jelentése itt: jellel kísért hangzó nyelv, ujjábécé.

¹² Bartha-Hattyár 2002: 82-84

dokumentumokat, fontos szakirodalmakat kaptam – szíves köszönettel! – dr. Bodnár Ildikótól jelen dolgozat elkészítéséhez.

2.1.

A Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar Modern Filológiai Intézet Alkalmazott Nyelvészeti Tanszékén a 2002/2003-as tanévben indult az Alkalmazott nyelvészet szakos hallgatók képzése. Ennek a képzésnek szinte az első pillanattól kezdve a részét képezte – a magyarországi egyetemeken legelőször – a siket kultúrával és a jelnyelvvvel való elméleti és gyakorlati ismeretek megszerzése. Ez a képzés 6 tanéven át tartott, az alkalmazott nyelvészet szakos hallgatók két féléven keresztül tanulták a jelnyelvet mint idegen nyelvet a képzés keretein belül.

Jómagam 2004-ben kezdtem el az alkalmazott nyelvészet szakos képzést. Egy újsághirdetés hívta fel a figyelmemet erre a szakra. Amikor legelőször beszéltem a Tanszékvezető Asszonnyal és kimondta a bűvös szavakat, hogy jelnyelvet is fogunk tanulni, úgy döntöttem, belevágok, megpróbálom ezt a képzést... És néhány hét múlva elkezd(het)tem az egyetemet... A jelnyelvet önszorgalomból kezdtem el tanulni, még azelőtt, mielőtt az egyetemen tanultuk volna. Először elvégeztem az alapfokú kommunikációs tanfolyamot, majd a középfokú jelnyelvi tanfolyamot is. Mind a kettőből sikeresen levizsgáztam.

2.2.

A magyar szakos hallgatók – a bolognai rendszerű képzés beindulását követően – választhatják a Jelnyelvi specializáció szakirányt, amely alapos betekintést nyújt a jelnyelvi kultúrába. E képzés négy féléves, a résztvevők gyakorlaton vesznek részt siket közösségben. Nagy örömmel töltötte el az oktatókat, hogy az elmúlt tanévben három hallgató választott olyan szakdolgozati témát, amely a jelnyelvhez, valamint a siketség pszichológiai, illetve jogi vonatkozásaihoz kapcsolódott. Legfontosabb jelnyelvi tantárgyak: Jelnyelvi alapismeretek, Siketek oktatása és kultúrája, A siketek nyelvi jogai, A fogyatékoság neurológiai vonatkozásai, A jelnyelvi tolmácsolás alapjai stb.¹³

2.3.

A Jelnyelvi mentor szakirányú továbbképzés a 2009/2010-es tanévben indult. A három féléves képzés hallgatóinak soraiba olyan személyeket keresnek az oktatók, akik diplomával rendelkeznek, a diploma lehet gyógypedagógusi, pedagógusi, tanári, tanítói, óvodapedagógusi, illetve lehet jelentkezni akár pszichológusi, orvosi vagy jogász végzettséggel is. Fontos, hogy a jelentkező kedvet érezzen egy különös, sok ember számára ismeretlen és új nyelv megtanulásához, egy olyan nyelv elsajátításához, amely nem az auditív, hanem a vizuális csatornát használja az ismeretek küldésére. A jelnyelv nem könnyű nyelv, ezért kihívást jelent(het) minden érdeklődőnek. A siketek számára nagyon sokat jelent a jelnyelvi mentorok munkája, segítsége. A képzést eddig két csoport fejezte be, a második csoport hallgatói 2012 decemberében államvizsgáztak.

A hallgatók a képzés során megismerik – többek között – a jelnyelvi kommunikáció eszközrendszerét és a jelnyelvi kommunikáció fontosságát a siket és súlyosan hallássérült emberek életében, továbbá fontos ismereteket szereznek a siketek kultúrájáról, megtanulják a jelnyelvi kommunikáció pszicholingvisztikai és neurolingvisztikai vonatkozásait, megismerik a képzéshez szorosan kapcsolódó jogi vonatkozásokat, valamint megtanulják azokat a teendőket, amelyek a jelnyelvi mentor feladatkörében jelentkeznek.

A jelentkezők felvételi elbeszélgetésen vesznek részt tanulmányaik megkezdése előtt. A képzés 3 féléves, közben a hallgatók siket közösségben vesznek részt gyakorlaton. A követelmény 90 pont megszerzése a képzés során.

A Jelnyelvi mentor szakirányú továbbképzés tematikájában az alábbi tantárgyak szerepelnek: Kommunikáció-elmélet, Verbális és nem verbális kommunikáció, Pragmatika, A siketség pszichológiai vonatkozásai, Bevezetés a neurolingvisztikába, Bevezetés a pszicholingvisztikába, Nyelv és

¹³ <http://www.uni-miskolc.hu/~alknyelv/tantargyleirasok.html>

társadalom, Jelnyelvi alapismeretek, A jelnyelv grammatikája, Siketek nyelvi jogai, Szociolingvisztikai alapismeretek, Beszédtechnika, Etikett és protokoll, Esélyegyenlőség és A meditáció alapjai.

Ez a képzés azért is jelentős, mert Borsod-Abaúj-Zemplén megyében az országos átlagnál is magasabb a siketek és a nagyothallók száma. A SINOSZ megyei szervezete több mint 1400 tagot számlál, s ennek legalább egyharmada olyan siket ember, akinek az életvezetéséhez szükség van segítségre. Ebben a nemes munkában van nagy szerepük a jelnyelvi mentoroknak.

A jelnyelvi mentorok egyfajta családsegítő tevékenységet végeznek, hiszen a siketek mindennapi életében nyújtanak segítséget. Amennyiben önkormányzatoknál helyezkednek el, a siket ügyfelekkel tudnak kapcsolatot létesíteni. Munkát vállalhatnak továbbá alapítványoknál és civil szervezeteknél is.

A tanszék a SINOSZ-szal együttműködve magas színvonalú képzést biztosít. A továbbképzés lebonyolításában több – a SINOSZ vezetőségéhez tartozó – személy, valamint budapesti jelnyelvtanár és jelnyelvi tolmács is részt vesz.¹⁴

2.4.

Egy nagyon különös és nemes célokat kitűző képzés – a Jelnyelvi lingvisztika és didaktika szakirányú továbbképzés – is megvalósult a tanszék életében, szervezésében. Nagy várakozás előzte meg a beindulását.

A képzés létrejöttéhez nagy mértékben hozzájárult a SINOSZ-nak az a törekvése, amely szerint részt kíván venni a leendő tanárok képzésében, felkészítésében. Az egyesület vezetői és tanácsadói azt a célt tűzték ki, hogy egyetemi végzettségű tagjaik – egy újabb, szakirányú diploma birtokában – mint diplomás jelnyelv-oktatók és jelnyelvi pedagógusok a tanárképzés aktív részesei legyenek.

A képzés tehát a már diplomával rendelkező – de nem pedagógus végzettségű – siket személyeket kapcsolja be az egyetemi továbbképzés rendszerébe. Ők azok, akik a jelnyelvet mint anyanyelvet használják, és a siket tanulók számára tervezett kétnyelvű oktatás során a halló tanároknak a legnagyobb segítséget nyújtják. E képzés beindításával ahhoz a hagyományhoz szerettek volna visszatérni, amely a siketoktatás kezdetéhez nyúlik vissza, pontosabban azokhoz az időkhöz, amikor természetes volt a siket tanárok részvétele a fiatalok oktatásában.

A jelnyelvi lingvisztika és didaktika továbbképzés programjának kidolgozásában a Miskolci Egyetem Modern Filológiai Intézetének Alkalmazott Nyelvészeti Tanszéke, továbbá Pedagógiai Intézete és Szociológiai Intézete, valamint a SINOSZ munkatársai vettek részt. A szervezők legfontosabb célja az volt, hogy a jelnyelv-oktatók eddigi jelnyelvészeti és módszertani képzését magasabb, diplomás szintre tudják emelni. A továbbképzésben – többek között – az alábbi tantárgyak oktatása szerepelt: Magyar nyelvi gyakorlatok, Andragógia, Didaktika, Pedagógia, Bilingvális oktatás stb.¹⁵

A továbbképzés hallgatói elsősorban nem szaktanárokként, hanem mint a leendő tanárok felkészítői vesznek majd részt a későbbi jelnyelvi programokban – fogalmaz Bodnár Ildikó A magyar mint idegen nyelvi tankönyvek felhasználásának egy lehetséges új területe (2012) című tanulmányában, majd így folytatja: „A Jelnyelvi törvény értelmében a siket gyerekek számára 2017-től hivatalosan is tanítható lesz a jelnyelv, s természetesen továbbra is jelen van, jelen lesz oktatásukban a magyar nyelv”.

A HASÉ (Hallássérültek Magazinja) egyik idei számában megjelent egy cikk, a címe: Átvették diplomáikat a „Miskolci Tizek”. Ebben – több helyen nyelvpolitikai kérdéseket is érintő – válogatás olvasható a képzésben részt vevők véleményeiből, élménybeszámolóiból. A képzés 2010 szeptemberében indult, akkor 10 különböző diplomával rendelkező – siket és nagyothalló jelnyelv-oktató – kezdte meg tanulmányait. Az képzés 1,5 éve alatt mindvégig lelkesek és kitartóak voltak, végig segítették egymást, igazi csoporttá váltak. Minden hallgató szép eredménnyel államvizsgázott, tanulmányaik zárásaként értékes szakdolgozatokat írtak. 2012. január 26-án pedig átvehették

¹⁴ <http://www.uni-miskolc.hu/~alknyelv/tantargyleirasok.html>

¹⁵ <http://www.uni-miskolc.hu/~alknyelv/tantargyleirasok.html>

jelnyelv-oktatói diplomáikat. „Az itt megszerzett tudás birtokában képessé és motiválttá váltak, hogy a jelnyelv ügyének magyarországi képviselői, szakértői legyenek, és a siketek és nagyothallók történelmébe „Miskolci Tízek” néven bevonuljanak” – írta a cikkben Budai Ági, a Képzési Iroda egyik munkatársa.¹⁶

Az egyik hallgató, Orbán Evelyn szívhez szóló élménybeszámolójában – többek között – a következőket olvashatjuk: „Értékes kapcsolatok alakultak ki, hiszen mindannyian éreztük, hogy nem egymás riválisai vagyunk, nem konkurenciát jelentünk egymásnak, hanem a kialakult ismertségek segítik az együttműködést a hazai jelnyelv és jelnyelvoktatás színvonalának emelése érdekében.”

„Régi álmom, hogy doktori címet szerezzek a jelnyelvből, könyvet szeretnék majd írni a generációs jelnyelvi változásokról (babajelekről és az idősek jelelési stílusáról)” – olvashatjuk a cikkben Cserni Mónika későbbi, hosszú távú terveit.

A következő sorokban Kárpáti Árpád Zoltán is nagyon elismerően nyilatkozott a képzésről, mintegy bemutatva saját, további célkitűzéseit is: „... nagyon érdekes volt számomra dr. Hattyár Helga és dr. Bartha Csilla bilingvális oktatás tárgya, mert ezek igazolták, hogy a siket közösség és a jelnyelv egy érték.” Jövőbeni nemes terveit is megosztotta az olvasókkal: „A SINOSZ által támogatott szakirányú továbbképzésen megszerzett tudásomat szeretném visszaforgatni a SINOSZ által szervezett különböző szintű jelnyelvi képzéseken való oktatásban. A távoli célom, hogy a siket gyermekek bilingvális oktatását fejlesszem tudásommal, hiszen (...) ezt a jövőt látom a siket gyerekek oktatásának fejlődésében.”

„Mindig is szerettem a jelnyelvet, ez a nyelv számomra elsődleges, hiszen jómagam is siket vagyok, ezen a nyelven értetem meg a legjobban magam a sorstársaimmal, s a mindennapjaimban egyaránt” – fogalmazott a cikkben N. Kiss Orsolya, majd később így folytatta: „... minden órára jelnyelvi tolmácsot biztosítottak számunkra, s a legkiválóbb tanárokat kaptuk.” Csoporttársai és saját további terveit az alábbiakban fogalmazta meg: „Mindannyiunk előtt egy cél lebeg: a megszerzett tudást minél több embernek továbbadni és a jelnyelvet „szolgálni” a siket társadalomért, a siket kultúráért. A jövő siket gyermekeiért, a minőségi siketoktatásért.” Beszámolójában ő is utal a kétnyelvű oktatás bevezetésére: „Csak mi tudjuk igazán, miért fontos a bilingvális oktatás bevezetése!”

Dobránovics Sarolta egyedüli nagyothallóként került az egyetemi képzésre és így a csoportba is. Élménybeszámolója végén a következőket írta: „Túl a vizsgákon, túl az izgalmon, tudatosult Bennem, hogy ez a nagyszerű lehetőség, mint jelnyelvi műhely elindítása, fenntartása fogja a diplománk igazi értékét jelenteni.”

Dr. Tapolcai Gergely – a többi csoporttársához hasonlóan – elismerően nyilatkozott a képzésről, beszámolója végén az alábbiakat olvashatjuk: „Szerintem komoly szerepet kell vállalnunk a jelnyelvi oktatás területén, a jelnyelvi törvény mentén. Lehetőségünk lesz további jelnyelvi oktatókat, tanárokat képezni, lehetőségünk lesz pedagógusokat, gyógypedagógusokat, siketekkel, nagyothallókkal foglalkozó szakembereket képezni, lehetőségünk lesz a bilingvális oktatásban úttörő szerepet vállalni. Sok lehetőség, sok feladat, sok kérdés. A jelnyelvi oktató diploma csak az első állomás nekünk. A többi rajtunk is múlik. Köszönet a SINOSZ-nak és a Miskolci Egyetemnek ezért a remek képzésért”.¹⁷

3. Jelnyelvi és hangzó nyelvi konferenciák Miskolcon

A Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar Modern Filológiai Intézet Alkalmazott Nyelvészeti Tanszéke a SINOSZ Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Szervezetével és az MTA Miskolci Területi Bizottságával karöltve az elmúlt évben, 2012-ben immáron negyedik alkalommal rendezett olyan konferenciát, amelynek előadói és nézői között halló, siket és nagyothalló személyek is voltak.

3.1.

¹⁶ HASÉ 2012

¹⁷ HASÉ 2012

Az első miskolci jelnyelvi konferenciát 2009-ben rendezték meg – a Tudomány Ünnepe alkalmából – A jelnyelv a mindennapokban és a tudományos kutatásban címmel.

A konferencia felkért előadói között szerepelt Bartha Csilla, Hattyár Helga, Vincze Tamás, dr. Tapolczai Gergely és dr. Kisida Tamás is. Bartha Csilla előadásának a címe: A siket közösség és a jelnyelv helyzete Magyarországon: korlátok, lehetőségek, távlatok volt; Hattyár Helga az Attitűdök, nyelvelsajátítás és kommunikatív kompetencia – Vizsgálatok magyarországi siket gyerekek körében c. előadásával aratott nagy sikert a konferencián. Vincze Tamás prezentációjának a címe: Barangolás a jelnyelv ösvényén, dr. Tapolczai Gergely a Nemzetközi jelnyelv és a jelnyelvek státusza Európában címmel tartott érdekes előadást az érdeklődőknek, míg dr. Kisida Tamás A jelnyelvi törvényről ismertette a nagyjelmű közönséget.

A Miskolci Egyetem oktatói közül dr. Simigné dr. Fenyő Sarolta A jelnyelv oktatása a Miskolci Egyetemen, Csetneki Sándorné dr. Bodnár Ildikó pedig A jelnyelv lejegyzési módszereiről című előadásával aratott nagy a sikert. Ezekon kívül további érdekes prezentációkat hallhatott, ill. láthatott a közönség.¹⁸

A konferencia zárásaként az érdeklődők a Miskolci Nemzeti Színház Kamaraszínházában tekintették meg az Őrült nők ketrece c. színdarabot, amelyet jeltolmács tolmácsolt a résztvevő hallássérült hallgatóság részére.

3.2.

2010. novemberében szintén különleges előadásokat hallhattak az érdeklődők a Látható és hallható kommunikáció – a jelnyelvi és a hangzó nyelvi kommunikáció sajátosságai című miskolci konferencián.

Ennek a tudományos találkozásnak az érdekessége az volt, hogy míg az első jelnyelvi konferencia minden előadása jelnyelvi témájú volt, addig e második konferencián már nemcsak jelnyelvi, hanem hangzó nyelvi előadások is szerepeltek. A konferencia másik különlegességét pedig az jelentette, hogy míg az első alkalommal (2009-ben) a SINOSZ mint társrendező vett részt, ezen a második konferencián pedig már a kommunikációs akadálymentesítésről is gondoskodott. Ez utóbbi azért is volt fontos, mert a hallgatóság soraiban sok siket és nagyothalló érdeklődő foglalt helyet.

A konferencia ünnepélyes megnyitóján prof. dr. Dobróka Mihály rektorhelyettes úr köszöntötte a résztvevőket, majd dr. Simigné dr. Fenyő Sarolta, a Modern Filológiai Intézet igazgatója mondott szívhez szóló szavakat. Ezután került sor előadására A hallgatás, a csend szerepe a különböző kultúrákban címmel.

Az első prezentáció után Szabó Mária Helga és Szentkatolnay Miklós közös előadása következett Egy jelnyelvi tananyagfejlesztés módszertani és nyelvészeti tanulságai címmel, majd Juhász Ferenc és Mongyi Péter a Jelnyelvészet az oktatók szemszögéből című közös prezentációjukkal arattak nagy sikert. Vincze Tamás a Barangolás a jelnyelv ösvényén 2. című előadásával is jelezte, hogy az előző évben elhangzott prezentációját gondolta tovább, dolgozta fel, ill. egészítette ki hasznos információkkal.

További sok hasznos és érdekes előadás hangzott még el a konferencián, a honlapon ezekről bővebben tájékozódhatnak a téma iránt érdeklődők. Ezek közül még egyet említenék meg: Csetneki Sándorné dr. Bodnár Ildikó Verseket jelnyelven – a jelnyelv a költészetben című különleges prezentációjával aratott nagy sikert.

A konferencia zárszavát dr. Kósa Ádám, a SINOSZ elnöke, az Európai Parlament képviselője tartotta, aki időközben megjelent a hallgatóság körében. A konferencia, ill. a nap zárásaként pedig a Miskolci Nemzeti Színház Kamaraszínházában tekintették meg az érdeklődők a Botrány az operában című színdarabot, amelyet Szabó Ildikó tolmácsolt jelnyelven.¹⁹

3.3.

¹⁸ <http://www.uni-miskolc.hu/uni/hirek/index.php?lang=hun&mode=show&id=1305>.

¹⁹ www.mfi.uni-miskolc.hu/institute/events/2010-jelnyelv.doc.

A 2011. évi konferencia témája A nyelvi közvetítés különböző aspektusai – jelnyelvi és hangzó nyelvi kommunikáció, fordítás és tolmácsolás volt – olvashatjuk Csetnekiné dr. Bodnár Ildikó beszámolójában, amelyet – szintén szíves köszönettel! – a rendelkezésemre bocsátott dolgozatom ezen részének az elkészítéséhez.

A konferenciát 2011-ben is a Tudomány Ünnepe alkalmából rendezték meg, szintén egynapos volt a tudományos eszmecsere. Az előadások a Kék teremben zajlottak.

Az ünnepélyes megnyitón – ahogy eddig minden alkalommal – prof. dr. Dobróka Mihály rektorhelyettes úr és dr. Simigné dr. Fenyő Sarolta intézetigazgató köszöntötte a résztvevőket.

Az előző évhez hasonlóan a harmadik konferencián is a jelnyelvi előadások mellett a hangzó nyelvhez kapcsolódó prezentációk is szerepeltek.

Délelőtt Konráné Hegybíró Edit A biztos jelnyelvi alap – mint a siketek eredményes idegennyelv-tanulásának feltétele című érdekesítő előadását hallhatták, láthatták az érdeklődők, majd Kozma Krisztina Az időskori jelfeldolgozás a tolmácsolás hatékonyságának tükrében címmel tartotta meg szintén érdekesítő prezentációját. Juhász Ferenc A magyar jelnyelv nyelvjárásai – előnyök és hátrányok című előadását láthatták a jelenlévők, majd Mongyi Péter Jelnyelvi proformok fordítása magyar nyelvre című előadása aratott nagy sikert. Ez utóbbi két prezentáció jelnyelven hangzott el, a kommunikációs akadálymentesítésről az egész konferencián a SINOSZ gondoskodott.

Délután szintén sok hasznos információval lettünk gazdagabbak, a prezentációk közül csupán néhányat említenék meg. Csetneki Sándorné dr. Bodnár Ildikó és dr. Kisida Tamás közös előadásának címe A jelnyelvi interferencia megnyilvánulásai siket fiatalok magyar nyelvű írott szövegeiben volt, majd Csizmadia Szimonette és Nagy Péter A jelnyelv az oktatásban – Tapasztalatok, Baranya megyei helyzetkép című közös prezentációjukkal arattak szintén nagy sikert. Szikra Dorottya és Csuha Alexandra Jelnyelv a színházban – színház a jelnyelvben című előadásukkal már mintegy felkészítették a közönséget az esti programra.

Este a Menyasszonytánc című klezmer musicalt tekinthették meg az érdeklődők két felvonásban.

3.4.

Az előző évben, 2012-ben megrendezett konferencia címe: A jelnyelvi és a hangzó nyelvi kommunikáció perspektívái.

Ebben az évben – a nagy érdeklődésre való tekintettel – első alkalommal két szekcióban tarthatták meg előadásukat a résztvevők.

A Tudomány Ünnepe alkalmából megrendezett konferencia 2012-ben is egynapos volt, a két külön szekció miatt azonban az előadások száma jóval több volt mint a korábbi években.

A jelnyelvi szekció elnöke Csetneki Sándorné dr. Bodnár Ildikó volt, és egy külön szekciót szerveztek a Modern Filológiai Intézetben tevékenykedő Metainformációs Kutatócsoport munkáját bemutató előadásoknak – e szekció az elnöki tisztét pedig dr. Simigné dr. Fenyő Sarolta töltötte be.

Délelőtt – az ünnepélyes megnyitón és köszöntés után – plenáris előadások hangzottak el, délután pedig két szekcióba vonultak el a résztvevők, az érdeklődők. A plenáris előadások a következők voltak: Kukorelli Katalin A hangzó nyelvi kommunikáció befogadásának egyes kérdéseiről beszélt, majd Kozma Krisztina A jelnyelvi fejlődés szakaszait mutatta be. Ezek után Péter Zalán Romanek Névadási szokások, avagy hogyan alakulnak ki a névjelek a magyar siket közösségekben? című vitaindító előadása, majd Sáfrány Margit Tolmácsolás vagy fordítás című plenáris előadása aratott nagy sikert. Ezt követően Csernyák Hajnalka A siketek viszonya saját kultúrájukhoz, nyelvükhöz és közösségükhöz című prezentációja keltette fel a közönség figyelmét.

Délután a két külön szekcióban szintén érdekesítő előadásokat hallhattak, láthattak az érdeklődők.²⁰

²⁰ http://www.uni-miskolc.hu/uni/esemenynaptar/esemeny.php?esemeny_id=1284.

Összefoglalás

Dolgozatomban először a legfontosabb jelnyelvi definíciókat mutattam be, majd a jelnyelv nyelvpolitikai szempontú megközelítésének legfontosabb aspektusaira helyeztem a hangsúlyt. A jelnyelvi törvény ismertetése után röviden felvázoltam a siketek kétnyelvű nyelvhasználatának jellemzőit, majd dióhéjban a siketoktatás történetét és módszereit. Mindezek után saját kutatásom eredményeiről számoltam be: először feltérképeztem a Miskolci Egyetem szervezésében megvalósuló jelnyelvi képzéseket, majd a jelnyelvi és hangzó nyelvi konferenciák tanulságaira helyeztem a hangsúlyt.

Bibliográfia

- ✚ Az Európai Unió Tanácsának Irányelve a foglalkoztatás és a munkavégzés során alkalmazott egyenlő bánásmód általános kereteinek létrehozásáról. 2005. Budapest: Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium.
- ✚ Bartha Csilla–Hattyár Helga 2002. Szegregáció, diszkrimináció vagy társadalmi integráció? – A magyarországi siketek nyelvi jogai. In: Kontra Miklós–Hattyár Helga (szerk.) 2002.
- ✚ Magyarok és nyelvtörvények. Budapest: Teleki László Alapítvány.
- ✚ Bodnár Ildikó 2012. A magyar mint idegen nyelvi tankönyvek felhasználásának egy lehetséges új területe. In: Nádor Orsolya–Szűcs Tibor (szerk.) 2012. Hungarológiai Évkönyv XIII. évfolyam 1. szám. Pécs: PTE BTK.
- ✚ Európa minden nyelve kincs. ECML 2008.
- ✚ <http://archive.ecml.at/mtp2/valeur/html/valeur.pdf>
- ✚ Mongyi Péter–Szabó Mária Helga 2005. A jelnyelv grammatikája. Budapest: FSzK.
- ✚ Szabó Mária Helga 2007. A magyar jelnyelv szublexikális szintjének leírása. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- ✚ Vasák Iván 1995. A jelnyelv elmélete és módszertana. Budapest: Siketek és Nagyothallók Országos Szövetsége.

Dokumentumok

- ✚ 2009. évi CXXV. törvény a magyar jelnyelvről és a magyar jelnyelv használatáról.
- ✚ A Jelnyelvi mentor szakirányú továbbképzés alapításának indoklása, előzmények (Miskolci Egyetem Modern Filológiai Intézet Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék által az Oktatási Hivatalba benyújtott kérelem a képzés alapítására, majd beindítására vonatkozóan).
- ✚ A Jelnyelvi lingvisztika és didaktika szakirányú továbbképzés alapításának indoklása, előzmények (Miskolci Egyetem Modern Filológiai Intézet Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék által az Oktatási Hivatalba benyújtott kérelem a képzés alapítására, majd beindítására vonatkozóan).
- ✚ Csetneki Sándorné dr. Bodnár Ildikó: Beszámoló a 2012. november 23-án tartott A jelnyelvi és a hangzó nyelvi kommunikáció perspektívái c. konferenciáról.

Internetes hivatkozások

www.c3.hu
http://doktori.btk.elte.hu/lingy/hattyar/diss_nem.pdf
www.hallatlan.hu
www.hozzaferes.hu/szotar
www.jelnyelv.hu
www.jelszotar.hu
www.nyitottenciklopedia.akti.hu
www.siketek.hu
<http://www.uni-miskolc.hu/~alknyelv/tantargyleirasok.html>

SZABÓ JÁNOS: Virtuális szerepjátékos csoportok szervezeti felépítése és közösségi hálózata - PTE – BTK, Pszichológia Intézet, Általános és Evolúciós Pszichológia Tanszék

1. Bevezetés

A virtuális játékok repertoárja igencsak széles skálán mozog. A csoportosítási szempontok is igen sokfélék lehetnek. A helyzetet tovább bonyolítja, hogy egyre összetettebb, és bonyolultabb, több-aspektust felölelő játékot dobnak piacra a szoftverfejlesztő-cégek, ami még inkább nehezíti a kategorizációt.

Azonban az utóbbi években a kommunikációs technológia és az informatika nagyon gyors ütemű fejlődésével nagyon nagy szerepet kaptak az Online- és a Multiplayer játékok. A versengés és a tudás összemérése más játékosokkal már korán helyet kapott a virtuális játékok körében. Azonban viszonylag új keletű dolog a kooperatív stratégiák integrálása a játékok közé.

A kooperatív stratégiákon a legnagyobb hangsúly az Online-böngészős játékoknál illetve az úgynevezett MMOPRG (Massively Multiplayer Online Role-Playing Game) típusú játékoknál van. Nagyon sok esetben nemhogy nagy hangsúly van a szociális aspektuson, hanem szinte kizárólagosan meghatározza egyes helyzetekben a sikeres, és eredményes játékot. Éppen ezért az ilyen játékokban lehetősége van a játékosoknak egy őket összefogó csoportba, szövetségbe tömörülni. Ez biztos háttérrel, egy csoporthoz tartozás élményét, segítséget, fejlődési lehetőséget, de akár még ismerkedési lehetőséget is biztosít a játékosok részére. Természetesen felmerül a versengés lehetősége a csoportok között, de nem minden esetben. Illetve egy átfogóbb, fontosabb közös célért össze is foghatnak egymással.

Mivel a sikerhez nélkülözhetetlen az együttműködés, egymás segítése és támogatása, ezért kialakulnak közöttük szociális kapcsolatok. Természetesen egy ilyen csoportban – hogy jól működjön – szükség van vezető(k)re, és szabályokra. Az alá-fölé rendeltségi viszonyok mellett vannak szimpátia alapú kapcsolatok, melyek nemcsak szakmai alapon alakulhatnak ki. (A szakmaiság jelen tanulmányomban a játékbeli teljesítményt jelenti) Éppen ezért tartom alkalmazhatónak a szociometriát az ilyen csoportok vizsgálatánál.

2. Szakirodalmi háttér

Ennek a kutatási területnek nincs olyan összegzett, átfogó és széles szakirodalma, mint a pszichológia alap és alkalmazott tudományainak területeihez. Viszont egyre több tanulmány jelenik meg a virtuális játékokkal kapcsolatban, illetve a kommunikációs technológia fejlődéséről. Népszerű kutatási témák ezen a területen a Z generáció helyzete, illetve a játék-függőség, mely vitára adhat okot a tudósok között. Két fontos tanulmányt is hasznosnak találtam áttekinteni a témában.

Mivel az általam vizsgált MMORPG játékokban, a World of Warcraft-ban több generáció is képviselteti magát, ezért fontos megemlíteni az X-, az Y-, és a Z- generációk helyzetét. Az X generáció az a korosztály, akik még nem a technika újdonságaival nőttek fel, tehát ők később ismerkedtek meg a virtuális világ rejtelmivel. Az Y generáció helyzetét kettősség jellemzi, ugyanis ők nem a virtuális világban szocializálódtak, viszont részesei annak. Az X és az Y generáció esetében predigitális szocializációról beszélhetünk, míg a Z generáció felhasználói pedig már a virtuális világban szocializálódtak. Az Y és a Z generációt együtt nevezik digitális bennszülötteknek. A generációk ilyen felépítése miatt kerül sor arra a jelenségre, hogy a fiatalabb generáció tanítja az idősebbet. (Fromann, 2011)

Fromann tanulmánya áthatóan foglalkozik a World of Warcraft felhasználóinak körével. A világon 30 millió online sokszereplős játékos van, ebből 12 millió WoW-ozik. Egy kutatás szerint, amely 12425 online játékokkal játszó játékos adataiból áll, kiderül, hogy a férfiak többen vannak, azonban nem a túlnyomó többségük, ugyanis az 58 % - 42% az arány a férfi és női játékosok között. A

válaszadó játékosok átlagéletkora pedig 28 év volt. Azonban a vizsgálat eredményeit kategóriákra bontva megváltozik az arány. A szerző az online játékosokat 2 kategóriába bontja le: Az egyik csoport a szerepjátékosok, vagy más néven MMORPG-sek (ez a nemzetközi rövidítés, a Massively Multiplayer Online Role-Playing Game típusú játékok rövidítése, magyarul annyit jelent, hogy sokszereplős-online szerepjáték). A második csoport pedig a stratégiai játékosok, azaz az MMORTS-esek (ez a rövidítés pedig a Massively Multiplayer Online Real-Time Strategy-t tarja, azaz sokszereplős Online-stratégiai játék). A szerepjátékosok átlagéletkora 23 év, a stratégiasoké pedig 31 év. A szerepjátékosoknak a 85%-a férfi, a stratégia játékosoknál pedig a nők vannak többségben 63%-kal. Ezenkívül, még más érdekes statisztikai adatokat is tartalmaz a vizsgálat, például, hogy hazánkban átlagosan 3 órát játszanak naponta a válaszadók és átlagosan 180 facebook ismerősük van. (Fromann, 2011)

A tanulmány szerint, a magas érzelmi kontrollal rendelkező játékosoknak hasznára válik a játékban átélt tapasztalat, míg az alacsony kontrollal rendelkezők hajlamosabbak lehetnek az agresszióra és az addikcióra. Náluk jelentősebbek a különbségek a virtuális szerep és a valódi szerepek között. (Fromann, 2011)

Ehhez a területhez kapcsolódóan fontosnak tartok megemlíteni még egy tanulmányt, mely, egy fontos funkcióra hívja fel a figyelmet a játékokkal kapcsolatban, mégpedig a deperszonalizációs funkcióra. Ez azt jelenti, hogy a játékos felveszi a játékbeli szerepét, és a karakter irányítójaként, játékosként éli bele magát a játékba, nem pedig, mint családapa, cégvezető, alkalmazott, vagy tanuló van jelen. (Fekete, 2011) Ismertem olyan családot, ahol a két szülő a két gyerekével közösen játszottak a World of Warcraft világában, és nem volt közöttük alá-fölé rendeltségi viszony, és a szülő-gyerek kapcsolat sem volt megfigyelhető azok számára, akik nem tudtak róla, csupán az volt nyilvánvaló, hogy ismerték egymást. Egy másik érdekes eset, amikor a deperszonalizáció jelenségével találkoztam a World of Warcraft világában, amikor is a csapat (guild) vezetője, egy általános iskolás, nyolcadik osztályos fiú volt, és a csapata a legnagyobb létszámúak között volt számon tartva a szerveren. Ebben az volt az érdekes, hogy a társadalmi szerepek teljesen eltűntek, ugyanis a végzős fiú beosztottjaként játszott többek között a való életben jogász, orvostanhallgató, közgazdász, informatikatanár, családapák, és sok felsőoktatásban tanuló diák is. Ez a példa remekül szemlélteti, hogy mennyire függetlenek a játékos-szerepek a valódi szerepektől. Illetve, az olyan csoportokban (guildokban), amik a vizsgálatom egységét képezik, mennyire nem számítanak a társadalmi szerepek.

3. A vizsgálat előzménye

Jelen tanulmányom kutatási alapját az OTDK pályamunkám képezte. A Debreceni Egyetem hallgatójaként a kutatási területem a virtuális játékok világa volt. Az OTDK pályamunkámban elsősorban a személyiségjegyekkel kapcsolatos hipotéziseimre kerestem a válasz a virtuális játékok felhasználóinak körében. A vizsgálat eléggé összetett volt, hiszen az EPQ extroverzió és neuroticizmus skálája mellett még néhány változó is górcső alá került. Többek között az időstrukturáló szerep, de voltak sztereotípiákkal kapcsolatos vizsgálatok, és még agresszív megnyilvánulásokkal kapcsolatos hipotéziseim is a különböző játék-típusok felhasználói között. Azonban számomra a vizsgálat legérdekesebb eredményét egy szerepjátékos csoport szociometriai vizsgálata hozta, hiszen a vizsgálat eredményeképp kapott mutatók eléggé optimálisak voltak. (Szabó, 2013)

A szociometria felvételénél a két segítőt (akik vezető szerepet töltenek be a guildon belül) válogatták ki a másik 8 főt a vizsgálatához. A vizsgálatához, magukon kívül a guildban (csoportban) jelen lévő tagok közül igyekeztek a régebbi tagok közül válogatni, hiszen ebben az esetben több esély van arra, hogy nemcsak szakmai kapcsolat van közöttük, hanem informális ismeretség is. Az instrukció annyiból állt, hogy 16 kérdésre kell válaszolni, csak nekem. Mivel a WoW chat programja lehetővé teszi a csoport és a magánbeszélgetéseket is egy időben, ezért teljes mértékben anonim módon felvehető benne egy ilyen vizsgálat. A szociometria szabálya szerint csak a vizsgálatban résztvevő másik 9 fő közül választhatnak, saját magukon kívül. A játékon belüli chat-funkciók segítségével biztosítani lehetett, hogy a válaszokat, csakis én lássam, míg a kérdéseket csak a vizsgálatban résztvevő 10 játékos. Minden kérdés esetében táblázatban rögzítettem a válaszokat. A sorszámokat 1-10-ig osztottam ki. Mind a 10 játékos karakterének az első két betűjét rögzítettem, és ezekhez csatoltam

a sorszámot. Így a vizsgálat felvételének időtartamát jelentősen csökkentettem azzal, hogy csak sorszámokat kellett feljegyezniem.

A kérdőív adaptálásához kreativitásra volt szükség, hiszen fontos volt, hogy lényegileg ugyanaz maradjon, mégis a virtuális világban legyen értelmezhető. Mint fentebb említettem, a WoW-guildok világában, a csoport, a csapat-egység, az együttműködés, a hierarchia bizonyos aspektusokban hasonlít egy valódi szervezethez. Éppen ezért adaptáltam egy A-típusú kérdőívet, ami elsősorban cégek, üzemek dolgozói számára készült. A rokonszenvi, bizalmi kérdéseknél különösen kellett figyelni, hogy a választást véletlen se befolyásolja a játékbeli siker, a teljesítmény, a karakter fejlettsége, hanem pusztán csak a rokonszenven legyen a hangsúly.

A rokonszenvi és bizalmi kérdések értelmezéséhez gyakorisági táblázatra volt szükség, mely tartalmazza, hogy a bizalmi és a rokonszenvi kérdésekre hány jelölést kaptak az illetők. (1. táblázat) Ezenkívül még rögzítésre került egy kölcsönösségi táblázat is. (2. táblázat)

kód	kérdés 1	kérdés 4	kérdés 13	Rokonszenvi választások	kérdés 8	kérdés 11	kérdés 16	Bizalmi választások
ar	5	3	3	11	8	2	2	12
nu	8	5	6	19	1	1	8	10
ju	0	3	4	7	0	1	0	1
li	2	2	2	6	0	0	0	0
ka	1	3	3	7	0	0	0	0
dk	4	5	6	15	0	3	0	3
ry	2	5	5	12	0	2	0	2
sh	1	1	0	2	0	0	0	0
dr	1	0	1	2	0	1	0	1
sz	0	3	0	3	0	0	0	0

1. táblázat

kód	Deklarált kapcsolatok száma	háromszorosan kölcsönös	kétszeresen kölcsönös	egyszeresen kölcsönös	kölcsönös kapcsolatok száma
ar	4	3	0	0	3
nu	3	2	1	0	3
ju	2	0	1	1	2
li	1	0	1	0	1
ka	2	0	1	3	4
dk	3	2	1	0	3
ry	3	2	1	0	3
sh	2	0	0	0	0
dr	1	0	0	1	1
sz	3	0	0	1	0

2. táblázat

A gyakorisági táblázatban a rokonszenvi kérdések esetében összesen a 19 jelölést kapott 2. személy (nu rövidítéssel) lett a többiek számára a legrokonszenvesebb. Ez várható eredmény volt, hiszen ő a csoport vezetője. 10 jelölés felett van még a guild-vezető helyettese (ar), aki a második interjúalany (11 jelölés), és a negyedik interjúalany is (dk, 15 jelölés), aki szintén ellát adminisztratív és irányítási feladatokat. Ha szervezeti viszonylatokban akarjuk nézni, akkor mondhatnánk felsővezetőnek is, hiszen a vezető közvetlen alárendeltje. A 7. sorszámot kapó, ry rövidítéssel jelölt személy is ugyanolyan pozícióban, rangban van, mint az előbb említett „dk” kód játékos. Ez magyarázza, hogy ő is 10 feletti jelölést kapott (12) A bizalmi választások esetében úgy alakult a helyzet, hogy a helyettes 2-vel több jelölést kapott, mint a guild-vezető (12-10). Mondhatnánk, hogy

főleg kettejükben bízik az egész csapat, mivel a másik 2 felsővezető (dk:2, ry:3) lényegesen kevesebb jelölést kapott. Rajtuk kívül még a 3. és a 9. személy kapott egyetlen bizalmi jelölést, a többiek nem.

A vizsgálat szociometriai mutatói:

Kölcsönösségi index, a csoport hány százaléka rendelkezik kölcsönös kapcsolatokkal. Mivel 10 fő volt a vizsgálati csoport létszáma, ezért a százalék-számításos feladatoknál könnyebb volt az értékelés. A jól működő csoportoknál 85-90 % az optimális. A 80%-os index csak 5%-kal kevesebb az optimálisnál.

Sűrűségi index, amely azt mutatja meg, hogy 1 személyre átlagosan hány kölcsönös választás esik. Az optimális érték 1 körül van. Az én vizsgálatom esetében ez 2,0 tehát pontosan a kétszerese. Ez azt jelenti, hogy elég jó a csoportban az összetartás.

És végül nézzük meg a kohéziós mutatót, amely azt mutatja meg, hogy az összes lehetséges kapcsolatnak hány százaléka valósult meg. (20 / 45) Jelen esetben ez 44 %, ami több mint az optimális 10 % négyszerese.

A rokonszenvi kérdések statisztikai vizsgálata után azt a következtetést lehetett leszűrni, hogy a vizsgálat csoportja eléggé összetartó volt. A kohéziós mutató jelentősen eltért pozitív irányba az általános iskolai standard-tól. A funkcionális kérdések kapcsán azt mondhatjuk el, hogy a tagok teljesen jól meg voltak elégedve a vezetővel, és helyettesével, hiszen az erre vonatkozó kérdésekben elég sok jelölést kaptak, többségében csak ők kaptak jelölést. Az „ry” kódú játékos kapott még néhány szavazatot, tehát az ő munkájával is meg vannak elégedve a tagok. Viszont a „dk” kódú játékos a funkcióra vonatkozó kérdésekben csak egyetlen jelölést kapott összesen, ami nem jelenti, azt hogy elégedetlenek vele, csupán azt, hogy az előbbi három kollégája jobban látja el a feladatát. A népszerűségi kérdéseknél is nagyjából ez a helyzet alakult ki, mint a funkcionális kérdéseknél. Heten is a legintelligensebbnek a vezetőt jelölték, tehát őt tartják a legbölcsebbnek. Valószínűleg tudják róla, hogy egyetemét végzett, még ha nem is a szakmájában dolgozik. A szakmai kérdéseknél a vezetők mellett megjelenik még a 10-es sorszámú, „sz” játékos is, akit jó-páran találtak szakmailag megfelelőnek. Ezt az támasztja alá, hogy a szerveren belüli ranglistában eléggé előkelő helyen szerepel, és az arénacsapata, melyben játszik volt már a heti összesített lista élén többször is, magyarul igen jó a játékbeli-teljesítménye.

Ez a vizsgálat tökéletes kiindulópontja a szerepjátékos csoportok szociometriai vizsgálatának, más alternatívákkal, más csoportokban. Mivel a kiinduló vizsgálat dokumentációja megmaradt, ezért jelen tanulmányomhoz készült vizsgálathoz nem kellett új kérdőívet adaptálnom, illetve táblázatokat készítenem, csak az új eredményeket kellett rögzítenem a régié helyére. (1. ábra)

4. A vizsgálat módszere – a szociometria

A szociometria pedagógusok és pszichológusok által gyakran használt vizsgálati eszköz az osztályok és csoportok szociális hálózatának a feltérképezésére.

Moreno nevéhez fűződik a módszer, hazánkban Mérei Ferenc vezette be. Hátrányként említhető, hogy hazánkban kevés standard érték áll rendelkezésre, amihez viszonyíthatunk. Jelenleg a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Pszichológiai Intézetében foglalkoznak a szociometria fejlesztésével, standardizálással, ugyanis beindítottak egy olyan programot, aminek segítségével lehetőség van Interneten keresztüli kiértékelésre. Ezáltal országos mintákhoz juthatnak, amiből standard értékeket számolhatnak. (Gebauer, 2008)

A vizsgálat első lépése egy 15–20 kérdésből álló kérdőív felvétele a csoporttal, melynek kérdései választásra szólítják fel a csoporttagokat. Hipotetikus (de a csoport szempontjából valós) helyzeteket idéznek fel, melyekben meg kell nevezni, ki kell választani egy vagy több csoporttársat a vizsgálatban résztvevők közül. (pl: „Rendkívüli túlórázás esetén melyik munkatársát választaná segítségül, ha gyorsan és jól akarná elvégezni a feladatot?”) A csoporttagok a választásaikkal megjelenítik, hogy hogyan viszonyulnak a társaikhoz. (Gebauer, 2008) (Mérei, 1971)

A kérdőív összeállításában viszonylag nagy szabadsága van a vizsgálatvezetőnek. Csak arra kell figyelnie, hogy a kérdések a csoport mindennapi élethelyzetéhez és fejlettségi fokához illeszkedjenek. Példaként megemlítem az egyik adaptált kérdésemet, amely teljes mértékben

illeszkedik a szerepjátékosok világához, viszont eredeti formában nem valószínű, hogy megállná a helyét az általam vizsgált csoportban: „Szerinted ki lenne a legalkalmasabb GM-nek?” (eredeti változat: „Csoporttársai közül kit tartana megfelelőnek arra, hogy az üzemi társadalmi bíróság tagjaként Önöket képviselje?” Mérei, 1971)

A kitöltés során egymással nem beszélnek a vizsgálat résztvevői, tehát nem tudnak egymás választásáról. Az összesített eredmények a kapcsolatok struktúrájáról nyújtanak információt, amit a szociogram (a kapcsolatok „térképe”) segítségével ábrázolhatunk. (Gebauer, 2008)

5. A vizsgálat menete, új hipotézisek, új minta kiválasztása

A kiinduló vizsgálati csoport helyzetét a 3. fejezetben részletesen felvázoltam, és ezek alapján az alábbi hipotéziseket fogalmaztam meg.

- 1.) Ha nincsenek jelen a vezetők, akkor nem olyan jók a kohéziós mutatók, és nem figyelhetjük meg a csillag-szisztémát sem a szociogramon, azaz nincsenek csoporttagok központi helyzetben.
- 2.) A kiinduló csoporthoz hasonlóan más szerepjátékos csoportban (guildban) is megfigyelhetjük ugyanazt a szisztémát, mint ami a kiinduló vizsgálati csoportban megfigyelhető volt, hogy a vezetők vannak a szociális hálózat centrális helyein.

A kiinduló csoport (továbbiakban A csoport) játékosainál az átlagéletkor utólagosan került rögzítésre. Ezért csupán a vizsgálati csoport 8 játékosának az átlagéletkora 21,25 év.

A második (továbbiakban B csoport) és harmadik (továbbiakban C csoport) vizsgálati csoport kialakításában a csoport vezetői segítettek, viszont a vizsgálat az ő részvételük nélkül zajlott, hiszen az első hipotézisem a vezetők nélküli helyzet alátámasztására alakítottam ki. A vizsgálat további részében, a rögzítésben és az elemzésben az OTDK munkámban kialakított szisztémát használtam. (1. ábra)

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R
kód	nev	kor (év)	kérdés 1	kérdés 2	kérdés 3	kérdés 4	kérdés 5	kérdés 6	kérdés 7	kérdés 8	kérdés 9	kérdés 10	kérdés 11	kérdés 12	kérdés 13	kérdés 14	kérdés 15
1	ar	25	ar	6	2	2,7,5,6	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
2	nu	24	nu	1	7	1,7,6	3	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
3	ju	19	ju	6,8	10	2	6,5,10	1	7	7	2	7	2	7	1	5,5,2	2
4	li	19	li	2	10	2	7,6,2	2	2	2	10	2	3	1	7,5,2	2	2
5	ka	16	ka	1,2	3	7	3,4,10	2	2	2	7	2	1	1	7	3,4,9	1
6	dk	31	dk	1,2,9	1	2	1,2,7	2	1	2	2	1	1	1	1	1,2,7	1
7	ry	18	ry	1,2,8	10	2	1,2,6	1	1	1	10	2	6	1	1,2,6	2	2
8	sh	17	sh	2,4	10	2	10,5,4	6	2	2	7	2	9	7	5,3,4	2	2
9	dr	20	dr	2	2	1	8,5,3	2	1	7	2	2	2	1	3,5,6	2	2
10	sz	20	sz	4,2,1	1	2	7,7,7	2	7	7	2	2	2	7	7,7,3	2	2
11	ar	21,25															
12	nu																
13	ju																
14	li																
15	ka																
16	dk																
17	ry																
18	sh																
19	dr																
20	sz																
21	ar																
22	nu																
23	ju																
24	li																
25	ka																
26	dk																
27	ry																
28	sh																
29	dr																
30	sz																
31	ar	5	4	4	11	6	2	2	12	4	3	0	0	0	3		
32	nu	6	5	4	19	1	2	8	10	3	2	1	0	0	3		
33	ju	0	3	4	7	0	1	0	1	2	0	0	1	1	2		
34	li	2	2	2	6	0	0	0	0	1	0	1	0	1	0		
35	ka	1	5	5	7	0	0	0	0	2	0	1	1	3	4		
36	dk	4	5	6	15	0	3	0	3	3	2	1	0	1	3		
37	ry	2	5	5	12	0	2	0	2	3	2	1	0	0	3		
38	sh	1	1	0	2	0	0	0	0	4	2	0	0	0	0		
39	dr	1	0	1	2	0	1	0	1	1	0	0	0	1	1		
40	sz	0	2	0	3	0	0	0	0	4	0	0	0	1	0		
41	ar																
42	nu																
43	ju																
44	li																
45	ka																
46	dk																
47	ry																
48	sh																
49	dr																
50	sz																

1. ábra

A B csoport átlagéletkora 19,3 év volt. (Megemlítendő, hogy 1 résztvevő az előző csoport tagjaként már részt vett a vizsgálatban) Ebben a csoportban számottevően csak a kölcsönösségi index tér el az A csoportban mérttől. A kölcsönösségi index csupán 50 %, viszont a sűrűségi index 2,4, ez 0,4-el jobb, mint az A csoportban. A kohéziós mutató pedig 53 %, ami szintén lényegesen jobb, mint az általános és középiskolákban megjelenő standard. (Gebauer, 2008)

A funkció és a szakmai típusú kérdések esetében a választások számottevő része a 8. sorszámú játékosra esett. Egyébként ő az egyik, aki a legtöbb kölcsönös kapcsolattal rendelkezik (7), holtversenyben a 9. sorszámú játékosal. Esett még választás az 5-ös és a 7-es játékosra is, de nem számottevő. A népszerűségi kérdések esetében is a 8-as számú játékos nyert, viszont csak 2 jelöléssel kapott többet a 9-esnél. Tehát a két legnépszerűbb játékos a 8-as és a 9-es. A bizalmi kérdések esetén a 9-es játékos kapta a legtöbb jelölést, nem sokkal többet, mint a 8-as.

A B csoportról azt mondhatjuk el, hogy a bizalmi, a szakmai, és a funkcionális kérdések esetében egyeduralom van, úgy mint az A csoportban, tehát 2 játékosra összpontosulnak a választások. Mellesleg 2 középvezető-szintű játékosról van szó.

A C csoport átlagéletkora 19,3 év volt. A kohéziós mutatók igen magasak ennél a csoportnál, annak ellenére, hogy nem volt köztük vezető pozícióban lévő játékos. (3. táblázat) A bizalmi, a szakmai, és a funkcionális kérdések esetében ugyanaz a helyzet jelentkezett, mint az A és a B csoportban, hogy a legtöbb rokonszenvi választást kapott játékost választották a legtöbbben ezekben a kérdésekben is a többiek.

Mutatók	A (kiinduló) csoport	B csoport	C csoport	D csoport	E csoport
Kölcsönösségi index	80 %	50 %	90 %	70 %	100 %
Sűrűségi index	2,0	2,4	3,6	3,3 %	3,0
Kohéziós mutató	44 %	53 %	80 %	73 %	66 %
Átlagéletkor	21,25 év	19,3 év	21,1 év	22,5 év	19,2 év

3. táblázat

Következzen a D csoport vizsgálata. Ez a vizsgálat, egy másik guildban került felvételre, nem abban, mint az A, B, és C csoport. Felépítésében és szerkezetében a D csoport ugyanúgy néz ki, mint az A (kiinduló) csoport, hiszen 4 vezető pozíciójú játékos is szerepel benne, úgy, mint az A csoportban. És szintén szerepel benne a guild vezetője, 1-es sorszámmal.

A D csoport átlagéletkora 22,5 év volt. A kohéziós együtthatók ennél a csoportnál is megfelelőek, a kölcsönösségi index csak átlagos a sztenderd értékhez viszonyítva, de a másik két mutató nagyon magas. (3. táblázat) A rokonszenvi, népszerűségi és bizalmi kérdések esetében a legtöbb szavazatot azonban nem a vezető kapta, hanem a 3-mas sorszámu egyik felsővezető, aki egyébként személyes barátságban van a guild vezetőjével, és a többi vezető pozícióban lévő játékosal. A szakmai- és a funkció- kérdések esetében a 2-es sorszámu játékos nyert. Tehát az egyéb (nem rokonszenvi) kérdéseknél azt mondhatjuk el, hogy 2-es és 3-mas sorszámu játékosok törtek egyeduralomra.

Az E csoport átlagéletkora 19,2 év volt. A kohéziós mutatók ennél a csoportnál messze jobbak az optimális és a sztenderd értékeknél is, hiszen a kölcsönösségi index 100 % lett, és a másik két mutató is igen magas (3. táblázat). Minden típusú kérdésben a legtöbb választást a 8-as sorszámu játékos kapta, viszont nem sokkal előzte meg egyik típusú kérdésnél sem a 6-os és 4-es játékosokat, akik szintén sok választást kaptak.

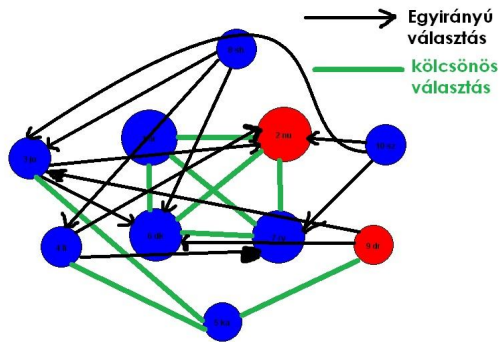
A statisztikai vizsgálat utolsó részeként vessük össze a szerepjátékos csoportokban kapott mutatók átlagait a középiskolai osztályok sztenderd értékével. Habár minden csoport átlagéletkora 1-4 évvel a középiskolai korosztály felett van. (4. táblázat)

	Szerepjátékos csoportok (guildok)	sztenderd értékek (középiskolai osztály)
Kölcsönösségi index	78 %	88-95 %
Sűrűségi index	2,86	1-1,3
Kohéziós mutató	65,2 %	8-12 %

4. táblázat

Elmondható az eredmények alapján, hogy a kölcsönösségi index kisebb a szerepjátékos csoportok értékeinek esetében. Viszont a sűrűségi index és a kohéziós mutató nemhogy több, de a többszöröse is a szerepjátékosok esetében a sztenderdhez viszonyítva. (4. táblázat)

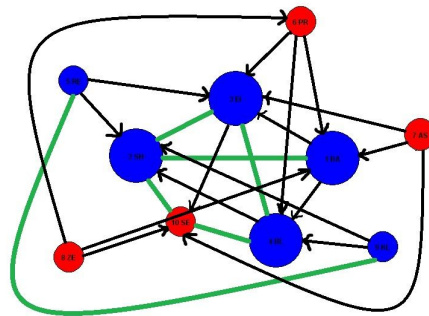
A 2. hipotézis ellenőrzése végett, minden csoport esetében készítettem szociogramot, ezen ábrázolva a kölcsönös és nem kölcsönös választásokat. Illetve, hogy vannak-e játékosok periférián, illetve „sztárhelyzetben”, mint ahogyan kiinduló / A csoport esetében. (2. ábra)

2. ábra

A szociogram alapján egyértelműen elmondható, hogy a 4 vezető szerepben lévő játékos van a központban (Őket direkt nagyobb körrel is ábrázoltam). Természetesen kölcsönös kapcsolatok más játékosok esetében is megfigyelhetők, viszont a 4 vezető összetart, és a többiek is hozzájuk kapcsolódnak, bennük bíznak, velük szimpatizálnak. (2. ábra)

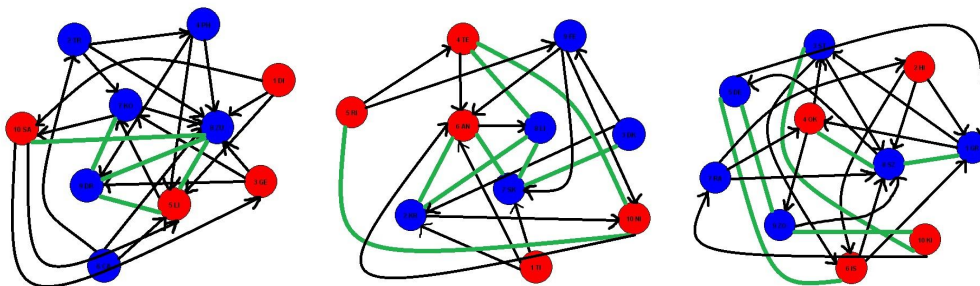
A második szociogram, ami elemzésre kerül, az a D csoport szociogramja, hiszen ez a csoport szerkezetileg ugyanolyan, mint a kiinduló / A csoport, azaz 4 vezető játékos is van benne (3. ábra). A hipotézisem alapján hasonló szerkezetű lesz a szociogram, mint az A csoport esetében, azaz a 4 vezető „sztárhelyzetben” van.

3. ábra

A 4 fős „sztárhelyzet” szisztéma ugyanúgy megvan benne, mint az A csoport esetében. Azonban van benne egy eltérés. Nem a 4 vezető van benne, hanem 3 felsőszintű vezető és a 10. sorszámú játékos. A guild vezetője pedig, mintha kijebb szorult volna, mert a kapcsolatai nem teljesen kölcsönösek (zöld vonal).

A 2. hipotézisem szerint a B, C, és E csoportban nem lehet felfedezni sztár szisztémát, hiszen nincsenek benne felsővezető szintű játékosok.

4. ábra (B, C és E csoport szociogramja)

A „sztárhelyzet” ezekben a csoportokban is megfigyelhető. Azonban itt egy játékos van leginkább központi szerepben, habár van még 2-3 játékos, aki szintén népszerű. Tehát nem olyan jellegzetes a 4-es tagolódás, mint az A illetve D csoport esetében, ahol jelen van 4 vezető. A B csoport esetében a 8-as sorszámú játékos, a C csoport esetében a 6-os játékos, az E csoport esetében pedig szintén a 8-as játékos kapta a legtöbb jelölést. De mindhárom esetben vannak még mellettük

népszerű játékosok centrális helyen. A kölcsönös kapcsolatok hasonló arányban vannak minden csoportban. A két csoportban, melyben jelen voltak a vezetők 9 illetve 6 kölcsönös kapcsolat van, míg a másik 3 csoportban 5, 7, illetve 6 kölcsönös kapcsolatot figyelhetünk meg. A kölcsönös kapcsolatok számából semmilyen következtetést nem tudunk levonni a vezetők részvételével kapcsolatosan, viszont a szociogram alakzata kiadja a vezetők „sztárhelyzetét”.

6. DISZKUSSZIÓ, EREDMÉNYEK ÉRTELMEZÉSE, ÖSSZEGZÉS

Az első hipotézisem nem igazolódott be, illetve azt is mondhatnánk, hogy az ellenkezője igazolódott, hiszen a kohéziós mutatók nem lettek rosszabbak, sőt, az esetek többségében jobbak is lettek. A „sztárhelyzet” megfigyelhető mind az 5 esetben, csak a vezetők csoportjában 4 fős központi tagolódással, míg a másik 3 csoportban vegyes az elhelyezkedés. De a centrális pozíciók így is megvannak, csak nem olyan kiemelt 4 fős csoportban, mint az A és D csoport esetében.

A második hipotézis teszteléséhez az A B C csoportot vetjük össze a D és az E csoporttal, mivel más szerepjátékos guild-ről van szó. A kiinduló (A) csoporttal azonos vizsgálati helyzetben, a D csoportban is megfigyelhető a 4-es „sztárhelyzetes” szisztéma, csupán a vezetőt megelőzte egy másik játékos. A D csoport esetében a kohéziós mutatók egyértelműen jobbak, mint az A csoportban. Viszont abban az esetben, ahol nincsenek vezetők (B, C, E csoport), ott nem mondhatjuk el azt a tendenciát, hogy egyik guild jobb lenne a másiknál. Tehát a második hipotézisem beigazolódott, hiszen a szerkezetileg azonos csoportokban nincs lényegi különbség a szociometriai mutatók terén, és a szociogram szerkezete esetében sem.

A tanulmányom összességében arra világított rá, hogy a szerepjátékos csoportokban hogyan épülnek fel a közösségi hálózatok, mennyire összetartóak ezek a csoportok, illetve, ha a vezetők nincsenek jelen, akkor is vannak játékosok, akik központi helyet foglalnak el. Ez nemcsak a rokonszenvi kérdések esetén van így, hanem a bizalmi, szakmai, népszerűségi, és funkció kérdések esetében is.

Ha vizsgálatot tovább folytatnám, akkor az utóbbi kérdéseket vizsgálnám, hogy mennyire van összefüggésbe a játékteljesítmény a népszerűséggel, kedveltséggel. Például szívesebben választják-e bizalmi és rokonszenvi kérdések esetében is azt a játékost, akit szakmailag és funkcionálisan a legmegfelelőbbnek tartanak.

Sztenderd értéknek egy átlagos magyar középiskolai osztályt vettem alapul, ami két fontos lényeges dologban tér el a szerepjátékosok csoportjától. Egyrészt a létszám, másrészt, hogy teljes mértékben formális csoportról van szó. Érdekes lenne még megvizsgálni más olyan hasonló létszámú csoportokat, amelyek formálisak, és informálisak is. Illetve a vizsgálatban szereplő játék új kiegészítőjében is érdemes lenne felvenni egy ilyen vizsgálatot, ugyanis ez annyiban tér el az általam készített vizsgálatról, hogy itt a szerepjátékos csoportok / guildok rangsorolva vannak, számszerűen értékelve, tehát egymással összehasonlíthatóak több tekintetben is (játékosok teljesítménye, játékokban elért sikerek, egyes tagok sikerei, felhalmozott vagyon, stb.).

IRODALOMJEGYZÉK

- Gebauer F. (2008) A Mérei-féle „Többszemponú Szociometria” mai alkalmazási lehetőségei. In: Budapesti Nevelő. 2008/2
- Szabó J. (2013) Személyiségjegyek a virtuális világban. In: Pedagógiai, Pszichológiai, Andragógiai és könyvtártudományi szekció rezümékötet és programfüzet. Eszterházy Károly Főiskola Tanárképzési és Tudástechnológiai Kar kiadója, Eger
- Fekete Zs. (2011) Amit szülőként feltétlenül tudnod kell a videojátékokról. In: A média hatása a gyermekekre és fiatalokra VI. Nemzetközi Gyermekmentő Szolgálat Magyar Egyesület. Balatonalmádi
- Fromann R. (2011) Magára hagyott generációk, avagy mit kezdünk az online (szerep)játékokkal? In: A média hatása a gyermekekre és fiatalokra VI. Nemzetközi Gyermekmentő Szolgálat Magyar Egyesület. Balatonalmádi

- 📖 Smith, E. R., Mackie, D. M., (1995): Social Psychology. New York: Worth Publishers
- 📖 Mérei F. (1971) Közösségek rejtett hálózata. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest
- 📖 Szokolszky Á. (2004) Kutatómunka a pszichológiában. Osiris kiadó, Budapest

CSORDÁS ANETT: A Másik hangja: a női írás és test kapcsolata - A kurtizán irodalomtól a 20. századi feminista elméletekig

A kurtizánok hangjai

Amikor valaki a női irodalom eltírt virágkoráról beszél, a kurtizán irodalomnak kellene eszünkbe jutnia. A női hang ezen fejezetei minimális, vagy egyáltalán semmilyen helyet nem kapnak a tankönyvekben, így akár a naiv magyar befogadó azt is gondolhatná, hogy a leszboszi Szapphó után egészen a 20. század elejéig egyáltalán nem létezett női irodalom. Arra a kérdésre, hogy miért nem esik soha szó a kurtizán költő- és íróknak, már a terminus maga megadja a választ.

„A cortigana, azaz kurtizán szó többet [...] jelentett, mint a „puttana”, igaz kevesebbet, mint a „cortigiano”¹. Jóllehet római módi szerint kurtizánnak az olyan lányt nevezték, aki pénzért méri a gyönyört, és az egykorú hivatalos kurtizánkatalógusok a hölgyek névsora mellett árlistájukat is tartalmazták [...], a kurtizánokat mégis „[...] jobban tisztelték és többre becsülték, mint a közönséges „népi” szajhákat” (Madarász 75).

Az olyan elméletek, mint a genderlect vagy genolektusok, melyek a férfi és női nyelvvaltozatok különbségeivel foglalkoznak, arra a kérdésre keresik a választ, miért beszélhetünk nemek szerint elkülönülő, „biológiai különbségekkel nem magyarázható” nyelvi „valtozatokról” (Cseresnyési 1). Cseresnyési László magyar feminolingvista, aki ezen témával részletesen foglalkozik a magyar, német, angol és főleg japán nyelv tekintetében, a kurtizán irodalom nyugati kultúrában való elnyomásában (is) látja a probléma gyökerét. Egyik, a genolektusokról szóló tanulmányában részletesen kifejti, hogy míg a japán kultúrában az autentikus női nyelv jól elkülöníthető a férfi nyelvezettől, ez más kultúrák—főleg nyugati—tekintetében nem igazán figyelhető meg. „Japánban a Muromachi korszakban (14-16. század) már létezett egy több száz szavas sajátos szókészlettel rendelkező, udvarhölgyek által használt, ezoterikus nyelvvaltozat [...]. Ez a zárt női csoportnyelv a 17. század vége felé már kilép az udvari nyelvhasználatból [...] és fuzionált egy a 17. századtól adatolt másik csoportnyelvvvel, a kurtizánnyelvvvel” (12-13). Cseresnyési mindezek után kifejti, hogy az udvarhölgyek és a kurtizánok a sajátos szókészlet mellett sajátos nyelvvel is rendelkeztek, melyek „fontos forrásai voltak a mai japán női nyelvnek” (13). Ezen nyelvek egyesülése során a „19-20. században létrejött egy jól körülírható japán női nyelvi norma” (13).

A kurtizán irodalomról², író-, és költőnőkről pontosan azért nem lehet(ett) beszélni, mert életvitelük nem felel(t) meg bizonyos társadalmi normáknak. Márpedig a kurtizánok több, a világirodalomban ismert reneszánsz/humanista/barokk költőnek és írónak³ voltak ihletői, szerelmei, istennői.

„A kurtizánok megbecsültsége nemcsak anyagilag volt hihetetlenül nagy, de erkölcsileg is. Pápák, fejedelmek, főurak udvarába voltak bejáratosak, az ő udvartartásukba pedig költők, művészek, humanisták. [...] A reneszánsz költők, írók kurtizánokhoz írott szerelmes levelei, versei, dicshimnuszai olyan hódolatról és rajongásról tesznek tanúbizonyságot, amely a középkori trubadúrok és románköltők „szerelmi szolgálatával” vetekszik [...]” (Madarász 76).

Azok a feminista esszéisták, teoretikusok és irodalmárok, akik a nyugati kultúra fallogocentrikus berendezkedéséről beszélnek, mint például Simone de Beauvoir, Hélène Cixous,

¹ Udvari ember

² Néhány, a műfaj szempontjából fontos, továbbá gazdag képzeletvilággal és műveltséggel rendelkező kurtizán író: Szapphó az antikvitás óriása, Marie de France és Christine de Pisan középkori francia trubadúrnők, a toszkán iskolához tartozó Compiuta Donzella, továbbá Gaspara Stampa, Veronica Franco és Tullia d’Aragona, a reneszánsz itáliai kurtizánjai.

³ Például Pietro Aretino-nak, *A kurvák művészete* című mű szerzőjének is, aki egyáltalán nem pejoratív értelemben használta a mű címében szereplő „kurvák” szót, s ennek művészetet is a reneszánszra jellemző szépséggel és bájjal körbefonva tárta az olvasók elé. A kurtizánkultusz főműve szintén Aretinótól származik; *Beszélgetések avagy a Hat nap* (Ragionamenti ovvero le Sei giornate, 1534-1536) című munkája.

Sigrig Weigel, Julia Kristeva vagy Donna Haraway, joggal emlegetik és kritizálják a nem csak az irodalomban cenzúrázott, úgynevezett Másik évszázadokon keresztül tartó marginalizálódását és némaságát. A kurtizán irodalom „cenzúrázása” az irodalomtörténetben csak egy példa a sok közül, ami hozzájárult gondolkodásunk bináris és helyenként mizogin, a nőket „hisztérikusként” megbélyegző természetéhez. A nyugati kultúrában csak a 20. század környékén tudott nyilvánosan is teret szerezni magának a női hang, ez is szomorúmód nagyrészt a két világháborúnak volt köszönhető, valamint a magának egyre nagyobb jelentőséget (és hangot!) szerző feminista megmozdulásoknak. A 20. század végére azonban, főleg az 1970-es és 80-as években létrejövő feminista elméleteknek és megmozdulásoknak köszönhetően, ma már akár a Gender Studies virágkoráról is beszélhetünk.

A biológiai és a társadalmi nem kapcsolata

Ahhoz, hogy megértést és bepillantást nyerhessünk az 1980-as években mérföldkőnek és újszerűnek számító feminista elméletekbe, mindenképpen szükséges meghatározni, hogy milyen különbségek rejlenek a gender és a biológiai nem között, illetve azt is, hogy a 20. században miért/hogyan vált ez a két fogalom a nemi szerepek és az identitás fogalmával egyetemben a női szubjektummal, írással és testelméletekkel kapcsolatos viták egyik központi témájává.

Thomas Laqueur A testet öltött nem című könyve több fejezetet is szán annak a ténynek a taglalására, miszerint „évezredekön keresztül közhelyszámba menő megállapítás volt, hogy a nőknek ugyanolyan nemi szervei vannak, mint a férfiaknak, attól eltekintve, hogy az övék testen belül helyezkedik el, és nem kívül” (3). A feltevést alátámasztotta továbbá az is, hogy egészen a 19. század elejéig a petefészkeknek nem volt külön neve, továbbá az 1700-as évekig „sem latinul, sem görögül, sem az európai köznyelvekben nem létezett szakkifejezés, ami a [...] vaginára utalna, [...] amelyen keresztül az újszülöttek világra jönnek” (4). A 18. század végére azonban változás következett be, és írók sokat utaltak azon biológiai kimutatható különbségekre, amelyek „a férfi és a nő között alapvetően fönnálltak” (4). Az addigi korszakok perverznek tűnő ragaszkodása a női testhez, melyet egy, a „férfi típus fokozatainak” (4) megtestesüléseként vélt felfedezni, átadta helyét a „biológiai divergencia új modelljének” (4). A korabeli tudományok álláspontjára és sejtфизиológiai eredményekre támaszkodva megállapítást nyert az a „tény” is, hogy „míg a férfiak aktívabbak, energikusabbak, küzdeni vágyók, szenvedélyesebbek és változatosra hajlamosabbak”, a nők „passzívabbak, konzervatívabbak, nehezebben mozdulók és állhatatosabbak” (4).

A felvilágosodás előtti korszakokat összefoglalóan tehát elmondhatjuk, hogy a biológiai nemet (sex) „másodlagos jelenségeként” (6) kell értelmezni, míg a társadalmi nemet (gender), „amit mi kulturális kategóriának vennénk, kell elsődlegesnek vagy „valóban létezőként” fölfogni” (6). A 18. század óta azonban „két szilárdan elkülönülő, egymással össze nem vethető, ellentétes nem létezik [...]” (5). A test re-interpretálása, s ezzel együtt a két nem ma ismert modellje tehát ebben az időben kezd kialakulni, méghozzá két okból kifolyólag. Először is a testet nem tekintették többé „egy magasabb szinten megfogalmazódó (isteni) rend mikrokozmoszának” (8). Másodsorban pedig a politika létrehozta „a szubjektum megalkotásának új módjait” (8), főleg abból az okból kifolyólag, hogy a régi társadalmi rend alapjai felborulni látszottak.

A 20. századra a test és a biológiai/társadalmi nem így rengeteg változáson és értelmezésen ment keresztül. Míg 1759-ig egyetlen anatómiakönyvben sem tartották fontosnak a női csontváz részletes ábrázolását, a 20. századra az a határozott vélemény született meg, hogy a „biológiai nem [...] csakis a társadalmi nem és a hatalom fölött folyó harc kontextusában értelmezhető” (8). De nem csak ez volt az egyetlen nagy változás. A témával kapcsolatban rengeteg elmélet született, és mind-mind más módon hangsúlyozta a nemi szerepek és a test fontosságát. Volt, aki azt az álláspontot képviselte, hogy „a társadalmi nem kategóriájára nincs szükség, mert az úgynevezett társadalmi különbségek [...] természetből adódóak” (8). Mások úgy látták, hogy a „biológiai nem kategóriájának nincs értelme, mert a természetes különbségek valójában társadalmi eredetűek” (8). Megint mások azt a nézetet képviselték, hogy a testet veszélyes lenne a „nők identitáskeresésének középpontjába helyezni” (8), és megint mások, mint Michel Foucault és Jacques Lacan, a test „eltűnéséről” kezdtek

beszélni. A 20. század végére már olyan súlyos filozófiai töltetű gondolatoktól izzott a levegő, mint Julia Kristeva egyik híres problémafelvetése, miszerint: „mit jelenthet az „identitás”, akár a „nemi identitás” is egy olyan újonnan létrejövő elméleti és tudományos térben, ahol magát az identitás fogalmát is megkérdőjelezzük?” (Kristeva 33-34).

A feminista elméletek kibontakozása

A 20. században, ahol már nem lehetett többé kijelenteni, hogy a nő az nő, a férfi pedig egyértelműen férfi, a feminista elméletek két nagy vonalon indultak el: a normatív és deskriptív irányon. Mindkét feminista elméleti irányzat centrális kérdésnek tekinti a női írás fogalmát és az évszázadok során kialakult női szubjektumot, s a nőt, mint szubjektumot. Vizsgálódásuk célja, hogy meghatározzák, miért és hogyan marginalizálódott, némult el vagy tűnt el a nő, az a bizonyos másik nem az irodalomból és a történelemből. „Az első feminista szerzők felismerték, hogy a francia forradalom jelszavaként is ismertté vált Egyenlőség, s így az első emberi jogi nyilatkozatok, elsősorban a társadalmi osztályok közötti határokat törlik el, de nem érintik a nemek különbségeit” (Kellermann 4). Céljuk lett továbbá az is, hogy meghatározzák, mennyiben felelnek meg férfi projekciónak a (joggal) fallogocentrikusnak tekintett nyugati kultúrában megjelenő női „képek”. „A nők [...] ritkán jelennek meg szerzőként, amikor pedig szerepükről vagy jellemükről esik szó, ritka az objektív, pártatlan megfigyelés, a valóban racionális érvelés; gyakran csak anekdoták szintjén és kevésbé jó színben tűnnek fel” (5). Alapfeltevése mindkét irányzatnak, hogy a nő nem definiálható pusztán a biologizmus szintjén; ettől sokkal több mindenre van szükség.

A német feminista dekonstruktív elmélet

Normatív feminista elméletek közé sorolható többek között Sigrid Weigel német irodalomprofesszor „der schielende Blick” elnevezésű dekonstruktív koncepciója. Célja, hogy újradefiniálja a nőt, mint szubjektumot azáltal, hogy a női irodalom, és egyáltalán az irodalom újraolvasásával kiszűrje és előtérbe helyezze az autentikus női hangot. Mindeközben tudatosan elveti és ignorálja azon látás- és olvasásmódokat, melyek a nyugati fallogocentrikus kultúrához tartoznak, ezzel is kihangsúlyozva és kritizálva azon női „képeket”, melyek férfi projekciónak felelnek meg. Weigel kritikái nem csak a női szubjektum témáját érintették, hanem magát a női írást is.

Felfogása szerint, azok a női írók, akik a patriarchális felfogásnak megfelelően ábrázolják a nőt, kitűnő példák arra, hogy mennyire átítat és elvakít mindent a fallogocentrikus kultúra. A női írókat tehát sokkal inkább a nyugati kultúra „áldozatainak” tekinti, mint sem a női írás és identitás egyik potenciális változatának vagy éppen magának a női írás lehetetlenségének megnyilvánulásáiként. Azáltal, hogy Weigel ennyire vehemensen elveti azokat az írásokat, melyek nem felelnek meg az általa felállított úgynevezett feminista „kritériumoknak”, problémássá teszi elméletének alkalmazhatóságát. Weigel, csak úgy mint Hélène Cixous, „kétkedő” elméletével szintén nem tudott kilépni a bináris gondolkodás kereteiből. Ráadásul a női irodalom újraolvasásával egyáltalán nem biztos, hogy az autentikus női hang olyan könnyen „kihalászható”, és ennek több oka is van. Először is azzal, hogy elmélete ennyire szélsőséges keretek között mozog (minden, ami a fallogocentrikus kultúrát támasztja alá, hamis és kétséges), könnyedén alkothat „ferde” képet a női szubjektumról és írásmódról. Másrészt pedig azáltal, hogy kényszeresen a sorok között kíván olvasni, olyan szubjektumkonstrukciókhoz vezethet, melyek egyáltalán nem támasztják alá a valóságot, és inkább elnyomja, mintsem lehetővé teszi a „valódi” női írás kibontakozását.

Elméletéről mondhatjuk azt, hogy utópisztikus gondolkodásmódot követ és szélsőséges keretek között mozog. Mindazonáltal problémafelvetése, és amit a fallogocentrikus berendezkedésről gondol, jogos és helytálló, azonban mégsem tudta átlépni azokat a határokat, melyeket leküzdeni kívánt.

A francia Écriture Féminine

Hélène Cixous, francia szépirodalmi és filozófus munkáiban kiemelt szerepet töltenek be a pszichoanalízis számára is fontos témák, mint például az apa, a nőiség és a Másik. Belterjesen foglalkozik az állandó identitásvesztettségben és identitáskeresésben lévő női (és zsidó) szubjektummal, a pszichoanalízissel, valamint az írás és a test összefonódó kérdéseivel és viszonyával. Cixous-t leginkább foglalkoztató kérdések egyike a nemi különbözőség problémája, aminek következtében intenzív dialógust folytat olyan filozófiai és pszichoanalitikus koncepciókkal, melyeken keresztül rámutathat az uralkodó diskurzusokban fellelhető sztereotípiákra és patriarchális hagyományokra. Legismertebb feminista elméleti szövege A medúza nevetése (1976), amelyben megpróbálja meghatározni az „écriture féminine”, azaz a női írás fogalmát.

Cixous szerint az écriture féminine visszatérést jelentene az elfojtás alá került test és érzelmek világához, lehetővé tenné, hogy a nő fehér tintával nyomot hagyjon a történelemben. „A nőnek kell megírnia magát. A nőnek kell a nőről írnia és a nőket kell beavatnia az írásba, amelytől éppoly erőszakosan el lettek szakítva, mint saját testüktől [...]. A nőnek a saját lendületétől vezérelve kell belépnie a szövegbe éppúgy, mint a világba és a történelembe is” (Cixous 39). Elmélete Derrida és Lacan nyomán rámutatott arra, hogy a nővel kapcsolatos hátrányos megkülönböztetések beleíródtak nyugati gondolkodásunkba. Véleménye szerint a testet folyamatos cenzúra alatt tartják, aminek következtében a beszéd is ugyanúgy cenzúra alá került. A patriarchális társadalom következtében a nő nem képes arra, hogy ne maszkulin szemmel tekintsen saját testére és azt esetlegesen más módon is értelmezze. Az écriture féminine kiutat jelenthetne ebből az elnyomásból, hiszen ez az aktus, mely kapcsolatot teremthet a nő és női léte között.

Ezen feminista elmélet másik fontos kiindulópontja a lacani pszichoanalízis szubjektumelmélete. Cixous véleménye szerint Lacan az önálló szubjektum megformálódását a paternális-fallikus identifikációhoz köti, miközben az anyai minőség szerepét háttérbe szorítja és éppen ezért megpróbálja újraértelmezni a lány gyermekkori fejlődését. Az ödipális fázis kezdetét azzal írja le, hogy a lányt önmegtartóztatásra kényszerítik és ha kialakul szégyenérzete az nem a péniszhiány miatt történik, hanem mert környezete arra kényszeríti, hogy tekintse illetlennek saját ösztönét.

Szégyelltem magam. Megijedtem, és magamba fojtottam szégyenérzetemet és félelmemet. Azt mondtam magamban: örült vagy! Mik ezek a szárnyalások, áradások, feltörő lélegzetek? Hol az a forrongó és végtelen nő, a naivságában elmerült, a szülői-hitvesi-fallogocentrikus nagy marok által sötétségben és ön-megvetésben tartott nő, aki ne szégyenkezett volna saját hatalma miatt? Hol az a nő, aki ne vádolta volna magát azzal, hogy szörnyeteg, mikor ösztöneinek fantasztikus felfordulása meglepte és elborzasztotta (hiszen elhittették vele, hogy egy rendes, normális nő mindig istenien nyugodt)? Aki ne hitte volna magát betegnek, mikor bolond vágyat érzett (éneklésre, írásra, kibeszélésre, egyszerűen valami új megteremtésére)? (Cixous, A medúza nevetése⁴)

Cixous tehát megpróbál rámutatni arra, hogy a freudi és lacani szubjektumelmélet része a nyugati kultúra és gondolkodás fallogocentrizmusának, így a nő számára csakis akkor nyílik esély saját szubjektivitásának kinyilvánítására és megvalósítására, ha a bináris gondolkodást feladva kilép a patriarchális metafizika területéről és a kettősség helyett a sokoldalú különbözőségeket állítja figyelem középpontjába. „Cixous felfogásában az écriture féminine eszköz a nőt alárendelő politikai, szociális, kulturális rend megdöntésére vagy legalábbis megkérdőjelezésére. Számára az írás gyakorlása maga is hatalom, általa alakulhat a nő a kultúra, a társadalom autonóm és önazonos, cselekvő, diszkurzív alanyává” (Zsák 107).

Kritika és ellentmondások Cixous elméletében

A probléma Cixous dekonstruktivista elméletével abban rejlik, hogy bár mindvégig ellenzi a bináris gondolkodást, La Femme Née című könyvében mégis tételesen felsorolja azon női-férfi

⁴ In Testes Könyv II. Ictus és JATE Szeged, 1997. Eredeti: Hélène Cixous: „LeRire de la méduse”, in: L'Arc 61 (1976), 39-54. Fordította: Kádár Krisztina

szembenállásokat, melyeket eredetileg megpróbál elkerülni. Szembeállítja többek között a napot holddal, a kultúrát a természettel, a nappalt az éjszakával, az értelmet az érzékennyel és kifejti, hogy ezen oppozíciók negatív konnotációi mind a nőkkel állnak kapcsolatban. Zsák Judit is felhívja erre a figyelmet tanulmányában, melyben Cixous álláspontját elemezve, a következőket írja: „[...] a fallogocentrizmus a [...] férfi gesztusa, aki minden érték középpontjába a falloszt, saját hatalmát, nemét [...] helyezi. A nőnek „hagyományosan” az alárendeltség marad, ami a szereplehetőségeire, szubjektumpozíciójára és diszkurzív lehetőségeire is rányomja bélyegét” (109). Az kétségtelen, hogy igaza van a francia teorétikusnak abban, hogy a férfi-női szembenállások minden esetben egy olyan hierarchizált rendszerre vezethetők vissza, amelyben a feminitást képviselő oldal negatív és hatalom nélküliként jelenik meg. De elméletének egyik központi eleme az a feltevés, hogy a nő számára csakis akkor nyílik esély saját szubjektivitásának kifejezésére, ha a binearitás helyett a sokoldalúságot állítja figyelmé középpontjába, mely álláspont elméletében sok helyütt hiányzik.

Nem tekinthetünk el továbbá attól a tényről sem, hogy Cixous megrendíthetetlen ironizálással közelít a lacani elméletek felé. Egyik fő kérdése az, hogy tetten érhető-e a „női” a nyelvben, a Szimbolikusban, és ha igen, mi a szerepe az anyai Imagináriusnak? „[...] Cixous [...] a testet, a női szexualitást és az anyaságot mint a nők közötti közös jegyet redukcionista módon határozza meg. [...] „a jó anyatejből mindig marad egy kevés” nem annyira a valóságban megélt anyasághoz kapcsolódik [...], hanem a preödipális imaginárius maradványa, nyoma, öröksége” (114). Az anyai minőség szerepének fejtegetése és előtérbe helyezése közben folyamatosan csípős kritikával illeti mind a freudi, mind a lacani szubjektumelméleteket, továbbá Lacan falloszról szóló meglehetősen bonyolult és könnyen félreérthető tanulmányát sem hagyja szó nélkül. „[...] semmi sem kényszerít minket arra [...], hogy úgy gondoljunk a szubjektum alakulására, mint véres drámák ismétlődésére, hogy állandóan talpra állítsuk az apa vallását” (108).

Bár Cixous egyértelmű válaszokkal nem szolgált arra a kérdésre, hogy mi is a nő valójában, az mindenesetre biztos, hogy az elméleteiben megformált „nő” nem illik bele Lacan által felállított elméleti rendszerbe. „Cixous a lacani Szimbolikusra utalva hangsúlyozza, hogy a feminin minőség hiányzik a nyelv patriarchális rendjéből, s csak negatív formájában jelenik meg” (110). Itt ismételten észrevehetjük, hogy megjelenik gondolatmenetében a binearitás problémája, továbbá azáltal, hogy Cixous ragaszkodik az anyai libidó szerepének előtérbe helyezéséhez, a pszichoanalízisben domináns szubjektumelmélettel össze nem egyeztethető célt tűzött ki maga elé, s így sokkal inkább került zsákutcába, mint sem egy járható ösvényre. „A pszichoanalízis szempontjából talán a legfontosabb probléma a szöveg kapcsán, hogy Cixous écriture féminine-je egy sajátosan „női libidót” akar felmutatni. [...] az anyával való imaginárius egységében annak kellene kifejezésre jutnia, amit a gyermek megtapasztal, mielőtt megtanulná az „Én vagyok” mondását.” (111-112). A preödipális fázisban pedig „még nem mutatkozik különbség a lányok és fiúk között. Ilyen alapon azonban nehéz a női libidó kialakulását elképzelni” (112).

A 20. század során hosszas viták folytak arról, hogy mi alapján jött létre az a feltételezés, hogy a fallosznak ekkora jelentősége van. Lacan véleménye szerint ez egy, a szimbolikusba beírt törvényből fakad, és a fallosz az apa tiltása révén tesz szert a jelentőségére. (Ezen tiltás következtében jön létre az a jel, mely alapján a fiú és a lány megkülönbözteti magát egymástól). A fallosznak tehát végső soron szimbolikus jelentősége van, és Lacan többször is hangsúlyozta elméleteiben, hogy a fallosz egy jelentő, nem pedig egy szerv vagy egy tárgy, amit szimbolizál⁵. Elmélete szerint a fallosz amint jelentő helyzetbe emelkedik a Másik vágyának okaként értelmeződik és ezáltal a szubjektum mindig a Másik vágyát tartja majd a szeme előtt, s a Másik vágyának tárgyává szeretne majd válni – más szóval, fallosz szeretne lenni. Lacan szerint a nő azért hogy fallosz legyen, elveszti a szerepjátszásban nőiségének lényeges részét és annak minden meghatározó jegyét. Cixous elmélete „tehát sokkal inkább értelmezhető egy feminista „imaginárius utópiaként”, mint a tárgykapcsolat-elméletekre konkrétan is építő anyaság-központú feminista elméletek egyikeként” (115).

⁵ Jacques Lacan: Die Bedeutung des Phallus, in: *Schriften II.*, Weinheim Berlin, 1991 [1958] 119-131. Ford: Bíró Anna

Összefoglalóan elmondhatjuk, hogy Cixous oly módon próbálta kialakítani az écriture féminine-t, hogy az a test preödipális, nyelv előtti terét igyekezett megszólaltatni, ily módon kifejezve a nőiség és az anyaság eredendő tapasztalatát és felfedezni az anyai Imagináriust. Véleménye szerint a női írás és azon keresztül a női szubjektum megértéséhez a női test és az anyaság felé nyitás adhat kulcsot. „[...] arra szólítja fel a nőket, hogy használják az írást, alkossanak saját diszkurzust az őket alárendelt pozícióban tartó berendezkedés elleni fegyverként, írják meg végre saját magukat, teremtsék meg a nőt mint szubjektumot, ahol a nő nem tárgy többé és nőisége nem elfojtható” (115). Az írásaktus létrejöttével a nő kiutat találhat a „maszkulin diszkurzus számára fenntartott sematikus struktúrából, [...] megtalálhatja a formát a neki megfelelő önkifejezéshez” (115). Bár „szövegelemzési szempontból nem mindig egyértelmű, miben különbözik az écriture féminine Jacques Derrida női írás-elméletétől” (Horváth 147), Hélène Cixous írásai mégis nagy hatással voltak a 21. századi feminista elméletek alakulására, s „írás koncepciója az irodalmi modernség egyfajta formátlan ideológiai programjaként is tekinthető” (147). Az osztrák irodalomban újszerűnek és az írásaktus szempontjából innovatívnak számító Marlene Streeruwitz elméleti és szépirodalmi munkássága csak egy a sok közül, aki, akárcsak Cixous, a test, a nőiség és az írás összefonódó kapcsolatát állítja műveinek középpontjába. Arra a kérdésre tehát, hogy létezik-e női nyelvzet, illetve hogy létezik-e „női” a nyelvben, határozottan igennel kell felelnünk. Tanulmányomban igyekeztem rávilágítani arra, hogy a nyugati kultúrában, és főleg a 21. században már egyre feltörekvőbben van jelen az a feminin nyelvi forma, mely a keleti kultúrában már századokkal ezelőtt kialakult. Azon feminista teoretikusok, akik az írás és a női test összefonódásában látják a reményt a női szubjektum, s magának a női nyelvnek a kialakulásában, esetleg újradefiniálásában, - véleményem szerint – nem járnak messze az „igazságtól”.

Bibliográfia

- ✚ Andrea, Horváth. Ideologie der Formlosigkeit. Zur „écriture féminine”. In: Kovács, Kálmán (Hg.): Ideologie der Formen. Debrecener Studien zur Literatur 12. Herausgegeben von Tamás Lichtmann, Frankfurt a.M.: Peter Lang, 2006. 135-147.
- ✚ Cixous, Hélène. A medúza nevetése. In: Testes Könyv II. Ictus és JATE Szeged, 1997. Eredeti: „LeRire de la méduse”, in: L'Arc 61 (1976), 39-54. Fordította: Kádár Krisztina
- ✚ Clausen, Jeanette. Feminist Studies in German Literature and Culture. University of Nebraska Press, 1993. Saját fordítás
- ✚ Imre, Madarász. Az érzékek irodalma. Hungarovox Kiadó: Budapest, 2002.
- ✚ Judit, Zsák. A pszichoanalitikus elméletek hatása a társadalmi nem és a női szubjektum felfogására – különös tekintettel Hélène Cixous munkásságára. Pécs, 2009.
- ✚ Kristeva, Julia. „Women's Time” in: Signs, 6 (Fall, 1981), 33-34. old. Fordította: Vándor Anna
- ✚ Lacan, Jacques. A fallosz jelentése. in: Thalassa 93/2. Fordította: Bíró Anna (Erős Ferenc és Takács Mónika segítségével). Eredeti: „Die Bedeutung des Phallus”. in: Schriften Vol. II. 3rd. Ed. Berlin, 1991.
- ✚ László, Cseresnyési. Genolektusok. In: Nyelvek és Stratégiák (avagy a nyelv antropológiája). Budapest, 2004. 78-88.
- ✚ Laqueur, Thomas. A testet öltött nem – Test és nemiség a görögöktől Freudig. Új Mandátum, 2002. Fordította: Szabó Valéria, Tóth László, Barát Erzsébet és Sándor Bea
- ✚ Viktória, Kellermann. Gender/Egyenlőség/Kritika. Pázmány Péter Katolikus Egyetem, 2009.
- ✚ Weigel, Sigrid: Der schielende Blick. Thesen zur Geschichte weiblicher Schreibpraxis. In: Die verborgene Frau. Hrsg. v. Inge Stephan u. Sigrid Weigel. Berlin 1983, 2. Aufl. 1985, S. 83-137. Saját fordítás
- ✚ Zsolt, Farkas. A lacani szubjektumról. Pompeji, Szeged, 1994. V. évf. 139-166.

HORDÓSNÉ VAS JULIANNA* – EGRÍ TÍMEA**: Utógondozói ellátásban részt vevő fiatal felnőttek élethelyzetének bemutatása egy budapesti intézményben – ELTE - BGGYK*, ELTE Neveléstudományi Doktori Iskola**

BEVEZETÉS

Az utógondozói ellátásban részt vevő fiatal felnőttek élethelyzetének vizsgálata, az arról való gondolkodás aktualitását adja, hogy 2013. január 1-től állami kézbe kerültek az oktatási intézmények mellett a szociális, pszichiátriai és a gyermekvédelmi intézmények is. Az utógondozói ellátás problémája egyre szélesebb célcsoportot érint, amelynek egyik oka, hogy a mai társadalmi helyzetben a családok számára a mindennapi megélhetéshez szükséges anyagi javak előteremtése központi problémává vált. Az egzisztenciális bizonytalanság, a munkanélküliség és sok egyéb tényező a gyermekes családokat nehéz helyzetbe sodorja, így a társadalmi rétegződést tekintve azt tapasztalhatjuk, hogy az elszegényedő réteg elemszáma folyamatosan növekszik, így egyre nagyobb az a populáció, ahol a gyermekek gyermekvédelmi ellátásba emelése az egyedüli mód a megfelelő ellátásukhoz.

A probléma aktualitásának másik aspektusa a gyermekvédelmi ellátásban keresendő. A gyermekvédelmi rendszer működésében is fellelhetők olyan tényezők, melyek megváltoztatásával a rendszer működése hatékonyabbá tehető. Szakmai tapasztalataink azt mutatják, irreálisan alacsony a szakemberek száma, a probléma pedig egyre több és több, példának okáért: egyre gyakoribb az iskolakerülés, nő az elhanyagolt gyermekek köre. Tapasztalataink szerint egyre gyakoribb, hogy a család már csak akkor fordul segítségért a szakmához, a segítő szakemberekhez, ha már túl késő.

Nem csak a család lehet az a közeg, amely problematikus működést mutat, mutathat. Gyakori, hogy az alapellátás sem reflektál időben a jelzett problémára, számos hibája van a rendszernek, ezért van szükség a korrigálásra, a fiatalok támogatására. Ők azok, akiket a leginkább kell támogatni, hiszen ők a jövő nemzedéke. Ők azok, akik megformálhatják a jövőt. Ahhoz, hogy a társadalom hasznos tagjaivá tudjanak válni, segítségre szorulnak, helyes irányt kell mutatni számukra.

A jelen kutatásban arra kívánunk választ kapni, hogy az utógondozói ellátásban részt vevő fiatalok önálló életének kezdéséhez a társadalom megfelelő támogatást ad-e az intézményrendszeren keresztül, az érintettek által érzékelhető-e pozitív vagy negatív diszkrimináció. Továbbá fontos kutatási kérdésként merül fel, hogy hogyan lehetne a rendszert úgy formálni, hogy a jövő nemzedékének eredményesebb önálló életvezetését szolgálja. Erre a kérdésre a legilletékesebbektől, maguktól az érintettektől tudtuk meg a választ az élethelyzetük bemutatásán keresztül. Tehát a kutatás, a rendszerben élő, vagy onnan kikerült utógondozói ellátásban részt vevő fiatalokkal és a velük foglalkozó szakemberekkel készített mélyinterjúk elemzésén alapul.

Utógondozás, utógondozói ellátás

Figyelembe véve, hogy a kutatás vizsgálata utógondozói ellátottak körében készült, tisztázandó az utógondozás és az utógondozói ellátás közti különbség, mivel a két szakkifejezés a köztudatban – olykor még a szakmában is – gyakran összemósuló szakkifejezés. Utógondozás („1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról” alapján)

Utógondozásról az átmeneti,¹ vagy tartós² nevelés megszűnése után beszélhetünk. Ekkor a gyámhivatal legalább egy év időtartamra elrendeli a gyermek és a fiatal felnőtt utógondozását, ha az utógondozást a fiatal felnőtt maga is kéri.

Az utógondozás célja, hogy elősegítse a gyermek, illetve a fiatal felnőtt családi környezetébe való visszailleszkedését, önálló életének megkezdését. Feladatainak ellátásába önkéntesek, társadalmi szervezetek, alapítványok és egyházi jogi személyek is bevonhatók.

Az utógondozást a következő szolgálatok, hálózatok, otthonok látják el:

- Gyermek utógondozását a lakóhelye szerinti illetékes gyermekjóléti szolgálat
- Fiatal felnőtt utógondozását a gyermekotthon, nevelőszülői hálózatot működtető vagy a területi szakszolgálat (utóbbi fogyatékos emberek és pszichiátriai betegek otthonában elhelyezett gyermek esetén).

Otthonteremtési támogatás kérelme esetén az utógondozást ismételten elrendeli a gyámhivatal.

Az utógondozó szakember legfontosabb feladatai közé tartoznak:

- Segíteni a fiatal felnőttet az önálló életvitel kialakításában.
- Segíteni a munkahely kiválasztásában és a munkába állásban.
- Segíti a fiatal felnőttet a szociális problémáinak megoldásában.
- Életvezetési, konfliktus megoldási tanácsokat ad, stb. (Szikulai, 2003).

Utógondozói ellátás („1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról” törvény alapján)

A gyámhivatal a fiatal felnőtt kérelmére, - illetve a gyermek nagykorúságának elérése előtt a gyám (hivatásos gyám) javaslatának figyelembevételével - elrendeli az utógondozói ellátást. Az ellátás elrendelése előtt, a gyámhivatal befogadó nyilatkozatot kér, a későbbi ellátást biztosító nevelőszülőtől, gyermekotthontól, utógondozó otthontól, valamint külső férőhely esetén a területi gyermekvédelmi szakszolgálattól a férőhelyre vonatkozóan. A nyilatkozat kiadásának megtagadása esetén a gyámhivatal kikéri az intézmény érdekképviselői fórumának véleményét.

Utógondozói ellátás elrendelhető abban az esetben, ha a gyermek, illetve a fiatal felnőtt átmeneti vagy tartós nevelésbe vétele nagykorúvá válásával szűnt meg, valamint a következő esetek valamelyikének teljesülése esetén:

Létfenntartását önállóan nem tudja biztosítani, mert:

- havi jövedelme az öregségi nyugdíj legkisebb összegének háromszorosát nem haladja meg, vagy
- a nagykorúvá válásának időpontjában a rendelkezésére bocsátott készpénzvagyonának értéke nem haladja meg az öregségi nyugdíj legkisebb összegének negyvenszeresét,

¹ *Átmeneti nevelésbe vétel:* A gyámhivatal a gyermeket átmeneti nevelésbe veszi: ha a gyermek fejlődését a családi környezete veszélyezteti, és veszélyeztetettségét az alapellátás keretében biztosított szolgáltatásokkal, valamint a védelembe vétellel nem lehet/ett megszüntetni, illetve attól eredmény nem várható. Továbbá, ha a gyermek megfelelő gondozása a családján belül nem biztosítható. Az átmeneti nevelésbe vétellel egyidejűleg a gyámhivatal a gyermeket nevelőszülőnél vagy - ha ez nem lehetséges -, gyermekotthonban, illetve fogyatékos gyermekek esetében gyógypedagógiai intézményben vagy pszichiátriai betegek esetében speciális otthonban helyezi el, mellé gyámot (hivatásos gyámot) rendelve.

Az átmeneti nevelésbe vett gyermek szülőjének szülői felügyeleti joga szünetel.

² A gyámhivatal a gyermeket *tartós nevelésbe* veszi, ha

- a szülő vagy mindkét szülő felügyeleti jogát a bíróság megszüntette,
- a szülő vagy mindkét szülő elhalálozott, és a gyermeknek nincs felügyeletet gyakorló szülője,
- a gyermek ismeretlen szülőktől származik,

feltéve, hogy a fenti pontokban meghatározott esetekben a gyermek neveléséről kirendelt gyám útján nem lehet gondoskodni,

- a szülő gyermeke örökbefogadásához az örökbefogadó személyének és személyi adatainak ismerete nélkül tett hozzájáruló nyilatkozatot, feltéve, hogy a gyermek ideiglenes hatállyal nem helyezhető el leendő örökbefogadó szülőnél.

valamint lakhatása saját vagy közeli hozzátartozója lakókörnyezetében nem oldható meg.

- A nappali oktatás munkarendje szerint, illetve felsőfokú iskola nappali tagozatán tanulmányokat folytat
- Szociális bentlakásos intézménybe felvételét várj

A gyámhivatal az utógondozói ellátásban részesülő fiatal felnőtt mellé az ellátás időtartamára utógondozót rendel. Az utógondozó félévente, vagy a gyámhivatal felhívására, vagy az ellátás megszűnésekor köteles tájékoztatást adni az utógondozás eredményéről a gyámhivatalnak. A fiatal felnőtt huszonnegyedik életévéig az utógondozói ellátás ismételten elrendelhető.

Ha az ellátott személy elfogadhatatlan, az együttélés szabályait súlyosan sértő magatartást tanúsít, vagy a házi rendet többször is súlyosan megsérti, az utógondozói ellátás ismételt elrendelésre nincs lehetőség. Az utógondozói ellátásban részesülő nevelési, oktatási intézményekben nappali tanulmányokat nem folytató munkaképes fiatal felnőtt köteles az állami foglalkoztatási szervvel együttműködni.

Az utógondozói ellátás lehetséges színterei: nevelőszülőnél, gyermekotthonban, utógondozó otthonban, illetve a gyermekvédelmi szakszolgálat által működtetett, lakhatást nyújtó külső férőhelyen, különösen albérletben vagy egyéb helyen (külső férőhely).

A gyermekotthonokban legalább 12, legfeljebb 48 (önálló lakóegységben elhelyezett) gyermek lakhat. Ettől különbözik a lakásotthon, ahol maximum 12 fő ellátását biztosítják családi körülmények között, önálló családi házban vagy lakásban.

A nevelőszülő - a működtető által elkészített egyéni gondozási-nevelési terv alapján - saját háztartásában nyújt teljes körű ellátást az ideiglenes hatállyal elhelyezett gyermeknek, valamint az utógondozói ellátásban részesülő fiatal felnőttnek. Ennek érdekében elősegíti a gyermek fejlődését, személyiségének kibontakoztatását, családjába való visszakerülését, valamint felkészíti a gyermeket az önálló életvezetésre, ügyeinek intézésére.

Az utógondozói ellátás megszűnik abban az esetben, ha:

- a fiatal felnőtt bejelenti az ellátás megszüntetését és a bejelentés időpontjától számítva letelik a házi rendben meghatározott idő
- a fiatal felnőtt betölti huszonnegyedik életévét
- felsőfokú iskola nappali tagozatán tanulmányokat folytató fiatal felnőtt befejezi tanulmányait (legkésőbb huszonötödik életévének betöltésével),
- A gyámhivatal az utógondozói ellátást megszünteti, ha a fiatal felnőtt:
 - ellátásának feltételei már nem állnak fenn,
 - ellátását szociális bentlakásos intézmény biztosítja,
- a nevelőszülőjével vagy más utógondozói ellátást nyújtóval szemben elfogadhatatlan, az együttélés szabályait súlyosan sértő magatartást tanúsít,
- a házi rendet többször súlyosan megsérti és az ellátás megszüntetésével az intézmény érdekvédelmi fóruma is egyetért (1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról).

A gyermekvédelmi rendszerben nevelkedő fiatalok körében tapasztalható problémák: a pszichés fejlődés zavarai

A vizsgált célcsoportban nagyon gyakoriak a viselkedés és érzelmi-hangulati élet, rendszerint gyermekkorban vagy serdülőkorban jelentkező zavarai. Ezen körképek közé tartoznak például a hiperkinetikus zavarok, az aktivitás és a figyelem zavarai, magatartási zavarok, tic zavar. Az állami gondozott fiatalokra leginkább a viselkedés - és a magatartás zavar a jellemző. Ennek kiváltó okai lehetnek: gyermekbántalmazás, alkoholizmus, kábítószer használat.

A jelen vizsgálatban az interjúalanyok többsége olyan családi milióból származik, ahol a szülők alkohol problémákkal küzdenek. Gyakori a bántalmazás és az elhanyagolás. Az interjú alanyok

körében gyakori a szerhasználat a dohányzástól az alkoholfogyasztáson át az illegális kábítószer használatig (BNO-10., 2004).

A bántalmazás lehetséges okai

Gyakori jelenség, hogy azok a szülők, akik bántalmazzák saját gyereküket, valamikor ők maguk is a bántalmazás áldozatai voltak.

Megállapítások szerint a bántalmazó felnőttek tulajdonságában megjelenik az uralkodni vágyás, jellemző, hogy társas kapcsolataik problematikusak vagy kóros esetekben egyáltalán nincsenek, önzőek, érzelmileg sivárnak mondhatóak, alacsony a frusztrációtűrő képességük (Ranschburg, 1998). Egyes kutatások szerint a szegénység és a munkanélküliség szerepet játszik a gyermekbántalmazások kialakulásában, gyakori, hogy a szülők nem tudják a szükségletüket kielégíteni és nincsenek felkészülve a váratlan helyzetekre (Ranschburg, 1998). Természetesen ez nem azt jelenti, hogy minden családban, ahol munkanélküliség vagy szegénység van, ott gyermekbántalmazásról is beszélhetünk. Előfordulnak a bántalmazásoknak olyan esetei is, amikor a bántalmazás azért következik be, mert a szülő és a gyermek között hibás interakció zajlik le, amit a szülő kudarcként él meg. A gyermek születésekor a szülőnek határozott elképzelése lehet arról, hogy a gyermekével mit és hogyan fog tenni, viszont amikor a valóság, illetve a gyermek szükségletei és az előzetes terv nem esik egybe, a szülő frusztrált lesz, ami a depressziótól az agresszióig terjedő érzelmi reakciókban nyilvánulhat meg. A gyermek növekedése, fejlődése során a szülőktől kapott visszajelzések hatására a gyermek is bizonytalanná, frusztrálttá válik. A sorozatos konfliktushelyzetek hatására a türelmüket veszített partnerek erőviszonyai miatt az agresszív felnőtt fizikai erőfölényét kihasználva éri el, hogy a gyermek elvárásainak megfelelő módon viselkedjen. Az első komolyabb bántalmazás hatására a megfélemlített gyermek a szülő elvárásainak megfelelően működik, a szülőből pedig felszabadul a feszültség és megkönnyebbül (Ranschburg, 1998).

A bántalmazás hatása a gyermekre

„Az első durva bántalmazás a gyermek életének bármely periódusában bekövetkezhet, de – ha már megtörtént –, ritkán fordul elő, hogy ezt ne kövesse újabb és újabb hasonló atrocitás.” (Ranschburg, 1998. p. 201).

Sajnálatos módon a tapasztalatok azt mutatják, hogyha egy gyermeket komolyabban bántalmazznak, az sajnos nem egyszeri esemény. Ennek következtében a gyermekek újabb és újabb lelki sérüléseken esnek át.

Bár a testi tünetek egy része begyógyul, a lelki sérelmek megmaradnak. Vizsgálatok kimutatták, hogy a fizikailag bántalmazott gyermekek maguk is agresszíven fordulnak társaik felé, olyat tesznek, amiket korábban ők maguk is átéltek (Ranschburg, 1998). Ezeknek a gyermekeknek a viselkedése egy idő után passzívvá válik, alacsony önértékeléssel rendelkeznek, öröm nélküli érzés lesz úrrá rajtuk, ennek következménye lehet a depressziós magatartás kialakulása is. Ha a bántalmazás már gyermekkorban megtörténik, akkor sajnos a gyermek, ifjú-, és felnőtt korára is rányomhatja a bélyegét a kötődési zavar. A kutatások tapasztalatai alapján a bántalmazó felek a gyermekotthonba kerülő gyermekek esetében általában a szülő, szülők (Ranschburg, 1998).

Természetesen nem zárható ki, és a médiából is tudható, hogy a gyermekek bántalmazója a nevelője, gondozója vagy gyámja is lehet, vagyis bárki, aki a gyermekkel alá-fölérendeltségi kapcsolatban állva a hatalmát fizikai erővel érvényesíti. A lelki terror, mint speciális bántalmazási forma bár létezik, de nem tárgya a jelen kutatásnak.

Kábítószer

A kábítószer fogalmának általános értelmezése: „a kábítószer jogi kifejezés, amely olyan anyagok gyógyszerek, vegyszerek halmazára utal, amelyeknek a központi idegrendszerre gyakorolt hatása legalább átmeneti élettani, viselkedésbeli elváltozást eredményez (kellemes érzés, érzékszálódás, színes álmok, csapongó gondolatok stb.)” (Rosta, 2008 p. 226).

A függőség kialakulása: „Az ismételt drogfogyasztás kezdetben fokozza az átélt eufória³ erősségét, de minden eufórikus állapotot egyre erősebb diszfória⁴ követ. Később az eufória egyre gyengébb lesz, majd a kezdeti „semleges” érzelmi szintet sem éri el az eufória, ugyanakkor a drogot fogyasztó személy egyre erősebb diszfóriás állapotokat él át. Ekkor a kábítószerre már csak azért van szüksége, hogy az egyre rosszabb diszfóriás állapotoktól ideiglenesen megszabaduljon.” (Rác, 2000 p. 17).

VIZSGÁLATOK

A kutatás módszertanának ismertetése

Jelen kutatás kvalitatív jellegű, szakdolgozati keretek között készült 10 interjúalany részvételével. A munka nem tekinthető reprezentatívnak, kiinduló hipotéziseket igazoló-cáfoló alapkutatás. A módszer előnye, hogy egy közvetlenebb, személyesebb, intimebb kapcsolatot alakítható ki kétszemélyes kapcsolatban az interjú alanyával. Alkalmazkodni tudunk alanyunkhoz többféle tekintetben is: a helyszín vagy a kommunikációs stílus kiválasztásában is.

Hátrányai között megemlíthető, hogy hosszadalmas, idő igényes folyamat. Fel kell keresnünk olyan alanyokat, akiket esetleg soha nem ismertünk. Az interjú szempontjából ez kihívásnak is tekinthető, így érzelmileg kevésbé vonódunk be a hallottakba (Irving, 2002).

A kutatás célja

Cél annak a feltárása, hogy a gyermekotthonban lakó fiatal felnőttek hogyan látják jövőjüket, melyek azok a nehézségek, melyekkel véleményük szerint szembe kell nézniük a „kinti” életben. További cél a kutatási eredmények felhasználása, amelynek tapasztalatai a gyakorlatba átültetve a rendszerben élő fiatalok társadalmi beilleszkedését, integrálódását szolgálja. Továbbá a rendszer hibáira rávilágítva szeretnénk a szakmai munka eredményességét növelni.

Kutatási résztvevők

A kutatás résztvevői két csoportra oszthatók. A fókuszcsoport tagjai jelenleg is utógondozói ellátásban részesülnek. A kontroll csoportot azok a meginterjúvolt fiatalok alkotják, akik a rendszerből kikerültek, utógondozói ellátásban részesültek korábban. Mindkét csoport tagjai egy és ugyanazon intézményben nevelkedtek. Nemek eloszlása: 20% fiú 80% lány, N=10. Életkoruk: 19–30 év között.

A kutatásban részt vevők neve fantáziánév a személyiségi jogaik védelme érdekében.

Fókuszcsoport:

A jelenleg is a gyermekotthonban, utógondozói ellátásban élő fiatal felnőttekből áll. Csoportlétszám: 5 fő, nemek eloszlása: 2 fiú, 3 lány.

Kontroll csoport:

A gyermekotthon utógondozói ellátásából már kikerült fiatal felnőttekből áll.

Csoportlétszám: 5 fő, Nemek eloszlása: 5 lány, 0 fiú.

Hipotézisek

Maximális idő

Feltételezésünk szerint az utógondozásban részt vevő fiatalok az utógondozás maximális időtartamát igyekeznek kihasználni.

³ Eufória: a fokozott jóérzés, az eufória az, amit „örömszerző” magatartással el lehet érni; úgy is fogalmazhatunk, hogy az eufória állapotának előidézése az emberi viselkedés fő hajtóereje. (Rác,2000).

⁴ Diszfória: kellemetlen, rossz közérzet. Ellentéte a fokozottan jó érzés, az eufória. (Rác, 2000).

Bizonyítottak tekintjük a hipotézist, ha az utógondozásban még részt vevő interjúalanyok betöltötték legalább a 21. életévüket vagy az utógondozásból már kikerült interjúalanyok 24. éves korukig maradtak a rendszerben.

	A teljes időtartamot kihasználja	Nem használja ki a teljes időtartamot
Eleonóra	Bizonyított	
Anikó		Nem vett részt 24 éves koráig az ellátásban
Emma	Bizonyított	
Emese	Bizonyított	
Gitta	Bizonyított	
összesítés	4 fő	1 fő

1. Táblázat: Az ellátás idejének maximális kihasználása

1. ábra : Az utógondozás időtartama

A feltételezés igaznak bizonyult. Mindössze egy interjúalany utasította el az utógondozás lehetőségét. Esetében szerepet játszott, hogy lehetősége volt arra, hogy a rokonainál összeköltözzön a párjával. A feltételezés alapját az adta, hogy az intézményekben az utógondozás azon formáját támogatják, mely során a fiatal felnőttek még tanulnak. Maguk, a rendszerben részt vevő fiatalok is úgy gondolkoznak, hogy 18 éves korukban még nem érettek az önálló életvezetésre.

A diszkrimináció kérdése

Feltételezhető, hogy az állami gondoskodásban felnövekvő fiatalokat diszkriminálják az élet különböző területein, ezért a fiatalok titkolják, hogy hol élnek. A feltételezés azon alapszik, hogy nagyon sokan, akik meghallják, hogy állami gondozottak a fiatalok, információ hiányában negatív előítéletekkel alkotnak véleményt róluk. Pozitív képük nincs, vagy csak nagyon kevés az állami gondozás intézményeiről, a benne nevelkedőkről, általában a sztereotípiáknak megfelelően gondolkoznak. Érdekes kutatási kérdés, hogy az állami gondozásban felnövő fiatal ugyanazt éli meg diszkriminációként, mint amit mi, külső szemlélők feltételezünk? A feltételezést bizonyítottak tekintjük, ha a megkérdezettek 80%-a megélt, átélte már diszkriminációt.

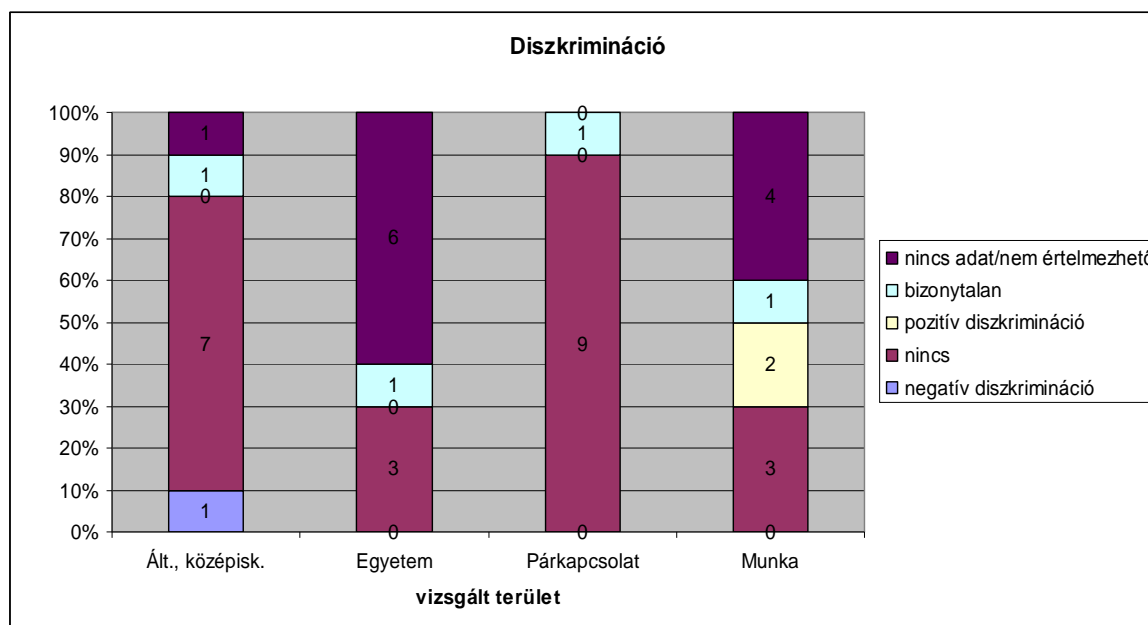
Összegzés:

- 0: nincs adat
- 1: nem történt diszkrimináció
- 2: történt diszkrimináció
- x: nem zárható ki a diszkrimináció, de nem is bizonyítható egyértelműen

Diszkrimináció

	Általános, középiskola idején	Egyetemi tanulmányok alatt	Párkapcsolat során	Munka kapcsán	Megjegyzés
Eleonóra	1	0	1	2+	Állami iskolában a szülei alkoholizmusa miatt szégyenkezett. A munkába való elhelyezkedése az intézeti kapcsolatrendszeren keresztül történt.
Anikó	1	Nem jár egyetemre	1	2+	Az elhelyezkedése az intézeti kapcsolatrendszeren keresztül történt.
Emma	-----	1	1	1	Középiskolában csak a közeli barátok és az osztályfőnök tudta, hogy állami gondoskodásban nevelkedik.
Emese	1	1	1	0	
Gitta	1	1	1	0	Munkaviszonya még nem volt.
Annamari	1	Nem jár egyetemre	1	1	A középiskolában nem támadták, ennek ellenére nagyon szorongott.
Csanád	2-	Nem jár egyetemre	1	1	
Dániel	x	Nem jár egyetemre	x	x	Nem fedi fel kilétét, de ha kiderül, nem titkolja.
Edit	1	x	1	0	Az egyetemen nem beszél róla, csak a hozzá közel állók tudnak róla.
Heni	1	Nem jár egyetemre	1	0	Nem dolgozik.

2. Táblázat: Diszkrimináció átélése (önbevallás alapján)

2. ábra: Diszkrimináció, összefoglaló táblázat

A feltételezés, miszerint diszkriminálják a nevelőotthoni környezetben nevelkedő fiatalokat, hamisnak bizonyult, a megkérdezetteket nem érintette nagy számban negatív megkülönböztetés. A munkába állás, elhelyezkedés tekintetében inkább pozitív megkülönböztetésben részesültek (Pl.: Az intézményben dolgozó felnőttek ismeretségének köszönhetően sikerült elhelyezkedni 1-1 munkahelyen). Az általános iskolában a tíz főből egy főt ért hátrányos megkülönböztetés annak fényében, hogy állami gondozott.

A diszkriminációs feltételezés az eredmények értelmében nem volt megalapozott. Meglepő volt az eredmény, hogy 10 főből 9 fiatal azt említette, hogy a megkérdezett területeken nem érte őket hátrányos megkülönböztetés, melynek több oka lehet. Talán az érintettek maguknak sem merik bevallani, hogy volt ezzel kapcsolatban rossz emlékük. Magyaratzként említhető az a szakmai tapasztalat, miszerint az intézménynek megszokott módszerei vannak arra vonatkozóan, hogyan kerüljék el a hátrányos megkülönböztetést az óvodában, iskolába. Évek óta a legtöbb gyermek ugyanabban az óvodában vagy iskolában tanul. Így tulajdonképpen a pedagógusok már fel vannak készítve az intézményből hozzájuk kerülő gyermekekre. Változtatás az iskola választás tekintetében akkor szokott bekövetkezni, ha a gyermek kiemelkedően tehetséges és ez indokolttá teszi, hogy másik iskolába kerüljön.

ZÁRSZÓ

A kutatás során tapasztaltak azt mutatták, hogy az intézményi rendszer számos lehetőséget tartalmaz arra, hogy a gyermekek és fiatal felnőttek a kikerüléskor olyan neveltségi és életvezetési szintre kerülhessenek, amely szint alig különbözik egy tipikusan nevelkedő család gyermekétől. Az intézményben élő fiatalok számára a legnehezebb feladat, hogy magukkal az ellátottakkal hogyan lehet elfogadtatni azt a helyzetet, hogy a saját előrejutásuk érdekében nekik is van tennivalójuk. Sajnos a legtöbb esetben a gyermekek hozzászoknak az állami gondoskodáson keresztül ahhoz, hogy a mindennapi életük gördülékenyen zajlik, például nincs gondjuk a közüzemi számlák kifizetésére, a rendkívüli, váratlan kiadásokra. Természetesnek tűnik, hogy „jogok” biztosítják számukra ezt az ellátást, adott rendszerességgel kapnak ruházatra és egyéb kiadásokra pénzt. A „kinti” életben ezzel szemben minden elkölthető forintért meg kell dolgozni.

A legfrissebb változás a rendszerben, hogy jogszabály teszi kötelezővé, hogy a fiatal felnőttek az ellátásukért legfeljebb a családi pótlékuk 30 %-ával járuljanak hozzá az ellátáshoz. Ennek mértéke intézményenként változhat, mivel az ellátó intézmény dönti el, hogy ténylegesen mekkora hozzájárulást kér az a fiatal felnőttektől.

Felhasznált irodalom

- BNO-10 zsebkönyv (2004) Animula Kiadó, Budapest. ISBN 963 9410 61 6
- Irving S. (2002): Az interjú, mint kvalitatív kutatási módszer. Műszaki Tankönyvkiadó Budapest, ISBN 963 16 2756 X
- Rác J. et al. (2000): A droggkérdésről őszintén. Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, ISBN 963 7746 501
- Ranschburg J. (1998): Pszichológiai rendellenességek gyermekkorban, Nemzeti Tankönyvkiadó Rt., Budapest ISBN 963 19 2700 9 90
- Rosta A. (2008): A deviáns viselkedés szociológiája Loisir Könyvkiadó, p. 226. ISBN 9789638758316
- Szikulai I. (2003): Beszámoló a gyermekvédelmi rendszerből nagykorúságuk után kikerült fiatal felnőttek utánkövetéses vizsgálatáról, Kapocs, Budapest. In: Domszky A. (szerk.) (2004): Gyermekvédelmi Szakellátás Segédanyag A Szociális Szakvizsgálóhoz, Nemzeti Család- És Szociálpolitikai Intézet Budapest, p. 132.

NAGY ÁGNES: AZ ELISMERÉS NYOMÁBAN – BCE, TÁRSADALMI KOMMUNIKÁCIÓ DOKTORI ISKOLA

BEVEZETÉS

"A méltó elismerés nemcsak valamiféle udvariasság, amellyel felebarátainknak tartozunk, hanem életbe vágó emberi szükséglet."¹ Az idézet kifejezi a téma horderejét, mely vizsgálatom tárgyát képezi.

Az elismerés mechanizmusa a pszichológiából ismert, melynek több évtizedes előtörténetét a megerősítés témaköre öleli fel. Miképpen korábbi tanulmányomban részletesen kifejtettem a klasszikus kondicionálás, az instrumentális kondicionálás, valamint a kognitív elméletek egyaránt alátámasztják hatásmechanizmusát. Ezen hatásmechanizmus érvényesül az individuuum viselkedése során, a különböző érzelmi reakciók által, valamint a tanulási folyamatban. Direkt és indirekt módon is érvényre jut effektusa, mely meghatározó szerepet tölt be a társadalom értékítéletének kialakulásában is. Így a pszichológia tudományterületén túlmenően a filozófiai elméletek részeként szerepel, kiemelkedő Hegel nagy hatású elemzése. Ennek megfelelően úgy a pozitív megerősítés, ahogyan az elismerés kutatási területe rendkívül széleskörűen értelmezhető.

Kommunikációs aspektusból lényegében az elismerés kommunikációs hatása kerül előtérbe, pontosabban annak feltérképezése, hogy a kommunikációban részt vevőkre hogyan hat a kommunikált tartalom, még specifikusabban az elismerés. Nyilvánvalóan számos tényező meghatározza ezen kérdéskört, így többek között a társadalmi környezet, a fennálló szituációs helyzet, az interakcióban résztvevők attitűdjei.

Konkretizálva az elismerés fogalmát, jelen kutatás szempontjából, mint direkt módon kommunikált pozitív megerősítés értelmezendő, jóllehet jelentőségének illusztrálása során elkerülhetetlen a tágabb értelemben vett kutatási tapasztalatok áttekintése.

Általánosságban megfogalmazható, hogy a pozitív megerősítés appetitív hatása érvényesül a megfelelő időben és helyen történő elismerés által. Kutatások támasztják alá a kedvező hatásait az intern kommunikációban, a társas kapcsolatokban, a nevelés, az oktatás területén, valamint a munkahelyi szervezetben egyaránt.

Célkitűzésem tehát, hogy a pozitív megerősítés konkrét manifesztációit (kiemelten az elismerést), illetve jelentőségét prezentáljam különböző kutatási tapasztalatok által, kiemelten az intern és a szervezeti kommunikáció területén.

Az alapvetően a személyközi kommunikációra visszavezethető kutatásokon túlmenően egyéni kutatásom az elismerés fellelését célozza meg az online hírekben, ezáltal bevonva a tömegkommunikáció egy meghatározott szegmensét.

Köztudott, hogy a média által közvetített információk jelentős szerepet töltenek be a társadalom gondolkodásmódjának befolyásolását illetően, ezért különös területnek vélem az elismerés manifesztációját például az online hírekben. A hírtartalmak tekintetében elemezhető, hogy milyen arányban található elismerést tartalmazó hírek egy adott hírszolgáltató által biztosított információk alapján. Továbbá érdemes kiemelni azokat a tartalmakat, amelyeket értékeltek avagy megerősítettek az internetes társadalom hírolvasói. Az elismerés ebből a nézőpontból rávilágít azokra a tevékenységekre, melyeket aktuálisan a digitális társadalom értékeli.

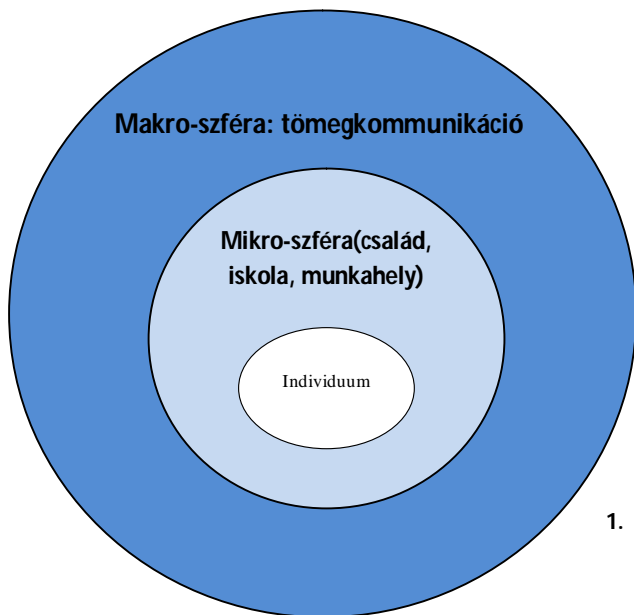
A kutatásom során megállapítható továbbá, hogy az elismerés milyen jellegű hírtartalmakban kap szerepet. Mindez választ adhat arra a kérdésre, hogy a média és a digitális társadalom számára mennyire fontos az elismerés és mely területekhez köthető.

Az egyes szférákban lejátszódó kommunikáció folyamat megjelenítését a Lasswell féle modellen prezentálom, mely kimondottan a kommunikáció hatására helyezi a hangsúlyt.

¹ Charles Taylor: Az elismerés politikája, In: Multikulturalizmus, 125. oldal

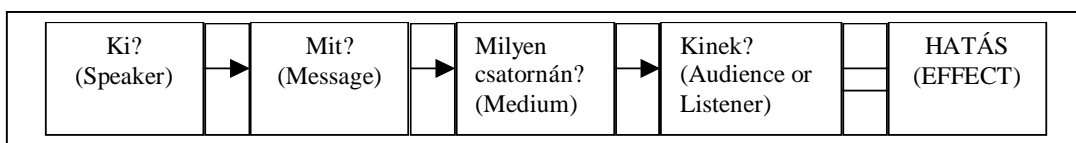
I. A MEGERŐSÍTÉS VIZSGÁLATI SZFÉRÁI

A megerősítés vizsgálati területei közé tartozik az individuumbelso kommunikációja, a mikro környezetével folytatott kommunikáció, valamint az ún. nevezett makro-szféra - a tömegkommunikáció területe -, mely a média világa által kínált tartalmakat öleli fel. A szférák a következő ábrával illusztrálhatók

1. ábra: A megerősítés vizsgálati szférái (Saját szerkesztés)

A megerősítés kommunikációs aspektusának kiemelése érdekében célszerű valamely kommunikációs modellt alkalmazni, amely jól illusztrálja a folyamatot. Ennek érdekében Lasswell (1948) transzmissziós modelljét hívom segítségül, mivel ezen modell a pszichológiai aspektust is kiemeli, hangsúlyozza a kommunikált tartalom hatását. A modell a tömegkommunikáció modellezéséhez kapcsolódik, narratív, elbeszélő típusú, így jól illeszkedik a témához.

2. ábra: Lasswell Modell (Saját szerkesztés)

A transzmissziós modell a modellezés alapjának tekinthető lineáris ábra, melyben a fő kérdések: Ki mondja? (a kommunikátor személye), Mit mond? (az üzenet), Milyen csatornán keresztül? (a médium), Kinek mondja? (a hallgatóság) és végül mindez milyen Hatást vált ki? (Lasswell, H. D., 1948)

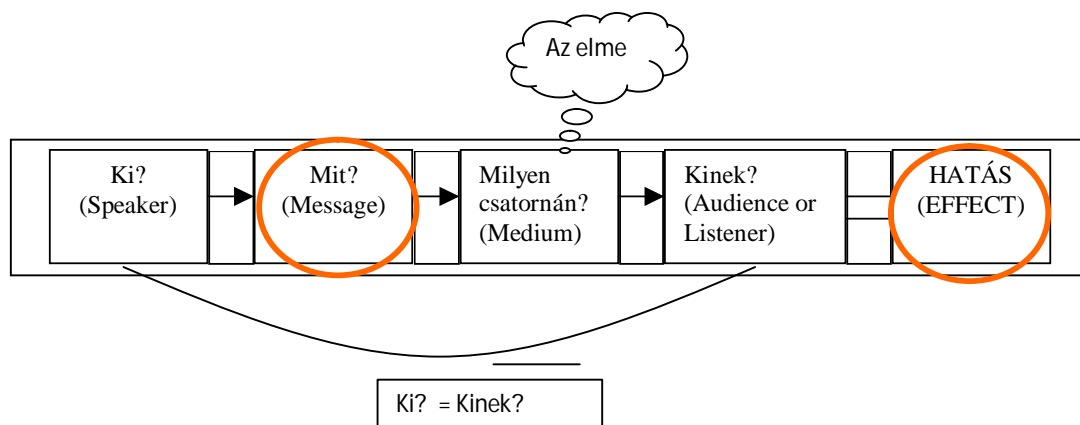
A későbbi fejezetekben ezen modell alapján mutatom be a kommunikációs folyamatot a megerősítés különböző vizsgálati szféráiban.

I.1. Az önmegerősítés szerepe

Az individuumbelso vizsgálati szférák magja, az origó, ahonnan a megerősítés vizsgálata elkezdődik. Az a kommunikáció, mely az egyénre vonatkoztatható nem más, mint a belso kommunikáció, melynek tartalmát alapvetően a személyközi kommunikáció határozza meg.

"Identitásunkat mindig a másokkal való dialógusban alakítjuk ki, néha harcban azzal, ahogy a számunkra szignifikáns mások akarnak látni minket. Még ha kinőttünk is közülük néhányat, és eltűnnek az életünkéből, mint a szüleink, a velük való társalgás akkor is folytatódni fog, amíg csak élünk."²

A belső kommunikáció folyamatát a következő ábra szemlélteti:

2.1. ábra: Lasswell Modell (Saját szerkesztés)

A Lasswell Modell alapján a beszélő (ki) és a hallgató megegyezik (kinek), a csatorna a belső gondolatok révén alakul ki. A belső beszélő mögött ugyan a szocializációs folyamatban résztvevő, az egyén számára releváns személyek lehetnek, mint például szülők, barátok, tanárok. Többnyire azonban nem tudatos a belső kommunikáció során, hogy az egyes reakciók, mely személy visszacsatolásait jelenítik meg, a tudattalanból kel életre hangjuk.

Minthogy tanulmányomnak nem célja annak felkutatása, hogy konkrétan mely személyekkel azonosíthatók az egyes sugallatok és talán nem is lehet biztosan beazonosítani őket eltekintve ennek elemzésétől. A ki és a kinek tehát alapvetően azonos, a beszélő és a hallgató egyaránt önmagunkban lehető fel és az önkommunikáció során fejti ki hatását. „Az önkommunikáció az a dialógus, amit minden ember önmagával folytat kisebb vagy nagyobb mértékben. Nem ismer kötelekeket; sokszor próbál ki alternatívákat; örökösen megkérdőjelezi, amit az én tenni akar, és bizonyos értelemben akkor kezdődik, amikor a külső, hangos kommunikáció félbeszakadt.”³ (Horányi, 2003)

A hangsúly a „mit” kérdésen van, mely optimális esetben megerősítő szavakat vagy kifejezéseket jelent, hatását a következőkben elemzem.

Bandura elmélete alapján azok a kutatók, akik csak a külső hatásokat vizsgálják az emberi viselkedés tanulmányozása során olyan faktorokat hagynak figyelmen kívül, melyek torzítják a humán természetről kialakított képet. Az önszabályozás képességén belül rendkívül fontos helyet foglal el az önmegerősítés.

Az önmegerősítés megfelelő alkalmazásának különböző kritériumai vannak. Nyilvánvalóan az önmegerősítés lényegében az önjutalmazással valósulhat meg, mely irányulhat valamely dolog megszerzésére vagy önelismerésre, melynek meghatározása az első kritérium.

Az önjutalmazás realizálása minden esetben az individuum által meghatározott teljesítményhez kötődik. Tehát a második kritériuma az önmegerősítésnek az individuum tudatos teljesítmény elvárása.

A következő kritérium szorosan összefügg az előzővel, melynek során meg kell határozni azt a viselkedés típust, amely megfelel a megerősítéshez szükséges minimális követelményeknek. Nyilvánvalóan a nem megérdemelt megerősítés negatív következményeket von maga után, nem

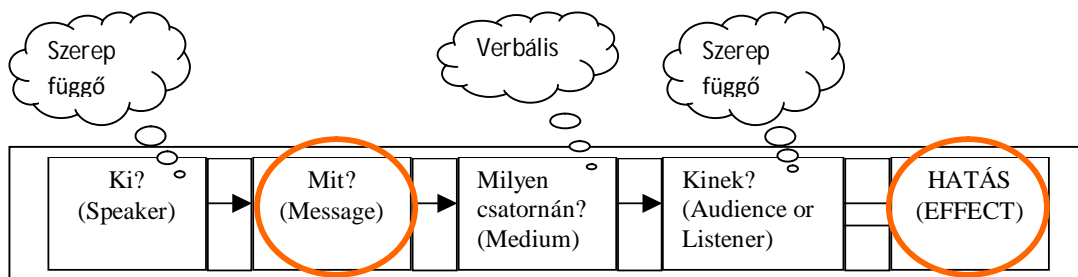
² Charles Taylor: Az elismerés politikája, In: Multikulturalizmus, 129. oldal

³ Horányi. Özséb: A kommunikatív jelenség: Sorensen, R.: Hatékonyság és érték a kommunikációban, General Press Kiadó, Budapest, 2003, 227. oldal

ösztönöz a cselekvés vagy a viselkedés megismétlésére, úgy mint a következtelenség vagy a kiszámíthatatlanság. Az önjutalmazás feltételeinek megteremtésével a teljesítmény elérése esetén az individuum csökkenteni tudja viselkedésének averzív hatásait, mivel az erőfeszítéseinek jutalmazásához természetes erőforrása van. A súlycsökkentésben, a dohányzás csökkentésében vagy felhagyásában, a tanulási aktivitás növelése által, az eredmények javulásában egyaránt szerepe van. Az önmegerősítés megvalósulhat öndicséret formájában, mely arra ösztönöz, hogy az egyén megnövelje teljesítményét, emelje a saját maga által kialakított limiteket. Hangsúlyozva, hogy az individuum határozza meg a valóban elégedettséget kiváltó tevékenységeket vagy viselkedési módot, melynek elérése erőfeszítéssel jár. A feleslegesen és folyamatosan ismétlődő önmegerősítés ugyanolyan haszontalan, mint teljes nélkülözése. (Bandura, 1976)

A megerősítés hatását kutatták többek között depresszív személyek esetében is. A depresszió tanulmányozói kiemelték annak fontosságát, hogy összefüggés van a pozitív megerősítés ritka alkalmazása és a probléma fennállása között. Ferster (1973) megállapította, hogy a depressziós személyt többek között erős önkritika jellemzi, mely összefüggésben van más tevékenységek iránti érdeklődésének elvesztésével, valamint a pozitív megerősítés hiányával, a negatív megerősítés gyakoribb alkalmazásával az önkommunikáció során. Lewinson, Festerhez hasonlóan felismerte, hogy a depresszív személy diszfória érzete a viselkedés pozitív megerősítésének hiányából ered. Jóllehet Lewinson kutatása alapján megállapították, hogy nem minden depresszív személy egyformán fogékony a pozitív megerősítésre. Skinner álláspontja alapján a pozitív megerősítés nem pusztán fokozza a megerősített viselkedés gyakoriságát, hanem elősegíti a "kellemes" válaszokat, így úgy hat, mint az antidepresszáns. (Abreu, P. R. & Santos, C. E., 2008)

I.2. Megerősítés a személyközi kommunikáció során

2.2. ábra: Lasswell Modell (Saját szerkesztés)

A személyközi kommunikáció során a tanulmány szempontjából a beszélő (speaker) az a személy, aki a megerősítő kifejezéseket mondja. A „mit” optimális esetben a megerősítő kifejezéseket jelenti, mely kiemelt szerepet tölt be a kutatás szempontjából. A csatorna többnyire verbális; a hallgató az a személy, akinek a megerősítő kifejezések szólnak.

A beszélő (speaker) lehet például szülő, tanár, vezető, házastárs, gyermek, stb.. A hallgató a szituációtól függően lehet gyermek, diák, beosztott, házastárs, stb.

A továbbiakban bemutatott területek tekintetében beszélő a nevelésben a szülő vagy iskolai közegben a tanár, a hallgató a gyermek vagy a tanuló. A munkahelyi szervezetben a vezető jelenik meg, mint beszélő és a beosztott kerül a hallgató szerepébe.

A hatás a vizsgálat tárgya, mely a következőkben kerül nagyító alá.

Nyilvánvalóan, mint bármely területre vonatkozóan, az elismerés jelentőségét is számos kritika érte. Fellelhetők az ellentábor képviselői, akik feleslegesnek és értéktelennek vélik az elismerést, sőt olyan tényezőnek titulálják, amely csökkenti az egyén belső motivációját és befolyásolja a szabad választását. Hivatkoznak továbbá arra is, hogy önmagában a munkavégzés eredménye motiváló hatású, ezért a pozitív megerősítés nem szükséges. Így Deci, Koesner és Ryan (1999) kutatásaikat azzal a konklúzióval zárták, hogy a kézzel fogható külső jutalom, mint a fizetés, a díj, az érme csökkenti a belső motivációt. Deci megállapította, hogy amennyiben a jutalmat nem helyezik kilátásba kevésbé választják a feladat elvégzését, azokhoz képest, akiket korábban nem jutalmaztak. Deci további megállapítása szerint a jutalom csökkenti a belső motivációt.

Ezen véleményeket azonban a kutatók nem hagyták komment nélkül és mintegy válaszként konkrét kutatási tapasztalatokkal felfegyverkezve bizonyították be az elismerés jelentőségét. Azon tényben egyetértettek, hogy az elismerés és az önmeghatározás, valamint az elismerés hatása a belső motivációra szoros összefüggésben áll a teljesítmény elvárással. A bizonytalan teljesítmény elvárás esetében a jutalmazás csökkenti a feladatvégzés hatékonyságát és nincs hatással az egyén motivációjára. A magas teljesítmény elvárásokhoz kapcsolódó jutalom viszont megnöveli az egyén intrinzik motivációját és nem befolyásolja az egyén szabad választását a további feladatok során. Továbbá a teljesítmény célokhoz kapcsolódó jutalom nem csökkentette az egyén által kijelölt feladat iránti érdeklődést.

Harackiewicz és Sansone (1991) bizonyították, hogy a teljesítmény elváráshoz kapcsolódó jutalom megnöveli az intrinzik motivációt azáltal, hogy az individuum figyel arra, hogy jól végezze el a feladatát. Továbbá megállapították, hogy a teljesítmény elváráshoz kapcsolódó jutalom megnövelheti az intrinzik motivációt azáltal, hogy az egyén kompetensnek, önhatékonyan érzi magát. (Bandura, 1997; Rosenfield, Folger and Adelman, 1980) Nyilvánvalóan az intrinzik motivációnak számos más befolyásoló tényezője lehet, így meghatározó a feladat tartalma, prezentálási módja, a jutalom lehetősége. Amennyiben a feladatot úgy kommunikálják, mint irreleváns dolgot vagy a szükségletekkel, elképzelésekkel ellentétes az intrinzik motiváció csökkenését éri el a jutalom ellenére is. Abban az esetben növeli az intrinzik motivációt, amennyiben a feladat elvégzése elősegíti a szükségletek, vágyak teljesülését, valamint a feladat közvetítője is jelentőséget tulajdonít fontosságának. (Eisenberger, R., Pierce, D. W., and Cameron, J., 1999)

1.2.1. A megerősítés szerepe a nevelésben

A megerősítés, mint jutalmazás vagy ellentétéként a büntetés a nevelés szerves részeként jelen van a mindennapokban. Jóllehet kutatásom fókuszában kiemelten a pozitív megerősítés áll, a nevelés témakörének tanulmányozása szorosan összekapcsolódik a büntetéssel, így nem tekinthetők elvzsgálatától.

A megerősítést vagy a büntetést a nevelők többnyire valamely viselkedés következményeként alkalmazzák, lényegében oly módon, ahogy a klasszikus kondicionálás fejezetében bemutatásra került. A jutalmazást a cselekvés megismétlésére, a büntetést a cselekvés elkerülésének érdekében preferálják, a megfelelő cselekvéssorozat kialakulását remélve. A nevelésben hosszú ideig a büntetés alkalmazásában látták a hatékonyságot, később a büntetést kilátásba helyezése is elegendő eszköznek bizonyult. (Zrinszky L., 2006)

A különböző nevelésfelfogások eltérő módon tekintenek a jutalmazás és a büntetés szerepére, alkalmazásának fontosságára. Nyilvánvalóan lehetetlen eltekinteni az adott társadalmi közegetől, a társadalom fejlettségétől a neveléstörténet során. A következőkben néhány büntetés ellenes gondolkodó ismerhető meg.

A büntetés – jutalmazás elméletének kidolgozója Friedrich Paulsen (1846 – 1908) úgy vélte, hogy a hierarchikus szervezetekben, mint az állam, az egyház, az iskola, a család mindkét formára szükség van. Véleménye szerint a nevelésben a büntetés kap nagyobb hangsúlyt, a hivatali életben pedig a jutalmazás kerül előtérbe. A büntetést azonban csak indokolt esetben látja alkalmazható eszköznek és oka nem lehet például a bosszú, inkább a viselkedés megváltoztatása. Jóllehet a büntetés korlátozott alkalmazására is felhívja a figyelmet, mivel a túl sok büntetést nem véli hatékonynak, valamint a túl sok tilalom is inkább a megszegési vágyat ösztönzi.

Helmut Wehr a kreatív-kommunikatív konfliktuskezelő módszerek alkalmazásának fontosságát emeli ki, véleménye szerint a büntetés nem foglalhat el jelentős szerepet a nevelés során.

Bruno Bettelheim szintén a büntetés ellen foglalt állást, mivel rendkívül hatástalannak tartja. A büntetés véleménye szerint pusztán arra tanítja meg a gyermeket, hogy az erősebbnek van igaza, valamint következményeként kialakítja a neheztelés érzetét a büntető személy irányában. Továbbá nem feltétlen váltja ki a büntetés a viselkedés elkerülését, inkább arra sarkalja az elkövetőt, hogy eltitkolja tetteit. Bettelheim kiemeli, hogy a büntetés következményeinek súlyossága az egyént még alattomosabb cselekvésre készítheti. „Éppen így megtanulja azt is, hogy bűnbánatot tanúsítson, amikor elvárják tőle, akár érzi azt, akár nem. Valójában talán csak azt sajnálja, hogy rajtacsípték, és

most kénytelen viselni a következményeket.”⁴ (Bettelheim, B. 2000) A megoldás kulcsa a megfelelő kommunikációban rejlik, melynek során a nevelő tudatosítja, hogy biztos benne, hogy a viselkedést az egyén elkerüli, ha tudja, hogy az nem megfelelő. (Zrinszky L., 2006)

A büntetés tehát olyan érzelmi reakciókat vált ki, mint a félelem, mely ugyan a viselkedés elkerüléséhez vezet, azonban gyakori alkalmazása a személyiség fejlődésre káros hatással van. Amennyiben egyetlen cselekvésre vagy viselkedési formára nem érkezik pozitív megerősítés az egyén azt hiheti, hogy személyisége semmilyen szempontból nem felel meg az elvárásoknak, értéktelennek érezheti magát.

A büntetés és jutalmazás aránya ennek ellenére a következőkben leírtak szerint alakul egy kutatás alapján: „Ha az ember egy éven keresztül figyelne a szülők nevelési módszerét, és megszámolna minden egyes dicséretet és minden egyes megrovást, észrevenné, hogy egy dicséretre tíz helytelenítő megjegyzés jut. Egy felmérés, amelyet német szülők körében végeztek, azt mutatta, hogy sok szülő sokkal gyakrabban büntet, mint dicsér. Sőt, némelyek azt hiszik, hogy gyermekeik nevelés dicséret nélkül is lehetséges. Ez természetesen nem múlik el nyomtalanul a gyermek lelkében. Hogyan tartsa magát értékesnek, mikor annyi mindent rosszul csinál, mikor olyan kevés dicséretre érdemes? A felnőttek és különösen a gyerekek csak akkor tudják teljesen kibontakoztatni lehetőségeiket, ha az az érzésük, hogy képesnek tartják őket valamire. Ez az érzésük pedig leginkább akkor van meg, ha elismerik és megdicsérik őket.”⁵ (Lauster, P., 1994)

A jutalmazás - büntetés kérdéskörével foglalkozó kutatók elméleteiből csak ízelítőt adtam, azonban világosan látszik, hogy az erőszakmentes nevelés rendkívül fontos szerepet kapott napjainkban. Az erőszakmentes nevelés önmagában is sugallja a pozitív megerősítés szükségességét, mivel ellenpárja a büntetés alkalmazása a félelemmel párosul, így negatív érzéseket vált ki az egyénből. A büntetés esetében az individuum a cselekedetre gondolva is büntudatot érezhet, mintha feje felett ott lebegne Damoklesz kardja.

1.2.3. A megerősítés pedagógiai alkalmazása

A pozitív megerősítést a pedagógus támogató hozzáállással, dicsérettel és biztatással valósíthatja meg annak érdekében, hogy elősegítse a tanulók önhatékonyosságát. A tanári visszajelzés akkor eredményes, ha azonnali és közvetlenül összefüggésben van az erőfeszítés a sikerrel. A tanuló hatékonyabbnak érzi magát egy új tananyag elsajátításában, ha azt egy szignifikáns személy külsőleg megerősíti. A külső megerősítés sikerélményt eredményez, mely egyrészt ösztönzőleg hat a tanulási tevékenységre, jó érzéssel töltheti el saját teljesítménye, másrészt a tanuló valóban érzi, hogy az oktatási tevékenység szereplője. (Kobus, T., Maxwell, L., Provo, J., 2008)

Hall, Lund és Jackson (1968) egyik kísérlete arra irányult, hogy szociális megerősítőket alkalmaztak olyan diákok esetében, akik az iskolában eltöltött idő kevés hányadát szentelték a tanulásnak. Gyakorlatilag amikor a megfigyelt diákok a tanulásra összpontosítottak a kutatók olyan szociális megerősítéseket alkalmaztak, mint a dicséret, a kivételes figyelem. Megdöbbentő hatást eredményezett a kísérlet, mivel a tanulási idő megkétszereződött a vizsgált tanulók esetében. (Carver, C. S., Scheier, M. F., 2006)

A „Rosenthal-effektus” néven ismertté vált hatásmechanizmus egyértelműen jelzi az elvárás minőségének jelentőségét. „Robert Rosenthal amerikai pszichológus érdekes kísérletet végzett ezzel kapcsolatban. Először négyszáz tanuló intelligenciáját tesztelte. Azután teljesen önkényesen – és az intelligenciateszt eredményének figyelembevétel nélkül – kiválasztott olyan tanulókat, akikről azt mondta a tanároknak, hogy különösképpen intelligensek. Amikor Rosenthal a négyszáz diákot egy idő után újra tesztelte, a különösen intelligensnek minősített diákoknál olyan teljesítménynövekedés mutatkozott, amely akár 50 százalékkal is meghaladta a többi tanulóét.”⁶ A tanárok pozitív elvárása úgy öltött formát, hogy minden egyes jó teljesítményért vagy annak bármely apró jeléért

⁴ Bruno Bettelheim: Az elég jó szülő, Könyv a gyermeknevelésről, Cartaphilus Kiadó, Budapest, 2000, 122. oldal

⁵ Lauster, P.: Ki, ha én nem? Hogyan legyünk önértetesek, Magyar Könyvklub, Budapest, 1994., 40-41. oldal

⁶ Lauster, P.: Ki, ha én nem? Hogyan legyünk önértetesek, Magyar Könyvklub, Budapest, 1994., 41. oldal

megdicsérték a diákat, a hibák jelentéktelenné váltak. Ennek hatására a tanulók önbizalma megnőtt és maguktól növelték teljesítményüket. (Lauster, P., 1994.)

A behaviorista álláspont szerint a kívánt viselkedés megismétlődik, amennyiben megfelelő időben és módon jutalmazták. (Tóth, L., 2008) Így a megerősítés megfelelő alkalmazásának alapfeltétele, hogy az egyén ismerje a jutalmazáshoz és a büntetéshez kapcsolódó szabályokat. Nyilvánvalóan az igazságosság szempontja is felmérendő: az indokolatlan büntetés vagy jutalmazás egyaránt negatív következményeket vonhat maga után.

A megerősítés az iskolai környezetben manifesztálódik az osztályzatok, egyéb materiális eszközök (könyv jutalom), valamint a szociális megerősítők által.

A szociális megerősítők esetében a megerősítés külső forrásból származik, valamely megfelelőnek ítélt cselekvés hatására. Nem kizárólag az iskolai közegben jellemző, így származhat valamely az egyén számára releváns személytől, szülőtől, tanártól, kollégától, baráttól, stb. Megjelenésükre különféle kommunikatív módok szolgálnak:

- a. Nonverbális: lehet a mosoly, váll veregetés, taps, stb.
- b. Verbális: szóbeli kommentek formájában, mint például: „Szép munka!”
- c. Textus formában: „Kiváló” (Smith, K., 2006)

1.2.4. A megerősítés szerepe a munkahelyi szervezetben

„Miért is olyan fontos a munkahelyi elismerés? Mindenki szereti tudni, hogy számít, amit csinál. Amennyiben a munkatársak nem érzik, hogy feletteseik vagy kollégáik értékelnék őket, egy idő után pusztán gépnek vagy eszköznek kezdik érezni magukat. Ha senkinek sem tűnik fel, hogy egy kolléga igyekszik a lehető legjobban dolgozni, akkor idővel az illető sokat veszít motiváltságából.”⁷

A munkahelyi elismerés önálló vizsgálati szféraként jelent meg és a MER (munkahelyi elismerés) teszt segítségével vizsgálják a megfelelő elismerő motiváció típusát. Az elismerés formája ugyanis egyénileg eltérő lehet, így például megtestesülhet elismerő szavak, ajándék, jutalom formájában azaz az elismerés akkor hatékony, ha motiváló elismerésként ölt alakot.

Az elismerés szükségességének okát Steven Covey a következőkben fogalmazza meg: „A fizikai létfenntartás után az ember legfontosabb szüksége a pszichológiai létfenntartás – az, hogy megértsék, megerősítsék, értékeljék és elismerjék.”⁸

A megerősítés, az elismerés tehát, mint motivációs módszer a munkahelyi szervezetekben is jelentőségteljes a szervezeti célok elérésének érdekében. A motivált munkaerő elősegítheti a munkahelyi szervezet hatékonyabb működését, ezáltal a profitlelok megvalósulását. Nyilvánvalóan az elsődleges motivációs eszköz a pénzben testesül meg, továbbá kiemelkedő szerepe van a megfelelő munkahelyi környezetnek, a státusznak és a biztonságnak a munkahelyeken. A munkaerő számára továbbá fontos, hogy ne érezze jelentéktelenné magát, hanem a szervezet nélkülözhetetlen részeként élje meg tevékenységének végzését. Ennek megvalósulása érdekében különböző motivációs faktorokat vizsgáltak a kutatók. Megállapították, hogy a pénzben kifejezett elismerés mellett a pozitív megerősítés az egyik leghatékonyabb formának bizonyul a motivációban. Nelson kutatásainak eredményeként kiemelkedőnek vélik többek között az elismerés hatását. Mintegy 1500 alkalmazottat kérdeztek meg és azt a konzekvenciát vonták le, hogy az egyik leghatékonyabb motivációs eszköz a tevékenység elvégzését követően közvetlenül történő személyes elismerés. (Nelson, 1996)

Nelson az általa összefoglalt motivációs tényezők között szerepelteti még a személyes köszönetnyilvánítást a jól végzett munkáért, melyet egyénenként szóban, írásban vagy mindkét formában egyidejűleg javasol realizálni. Hangsúlyozza annak fontosságát, hogy a köszönetnyilvánítás, illetve az elismerés őszinte legyen és a megfelelő időben történjen. (Smith, K., 2000)

A pozitív visszajelzés szükségessége tehát vitathatatlan, azonban egy Gallup kutatás szerint, mely a világ országainak munkahely helyzetét vizsgálta a legkevésbé alkalmazott tényezőnek tűnik. A megállapítást az a tény támasztja alá, hogy igen kevesen jelölték meg a Gallup kérdőívben szereplő:

⁷ Chapman, G., White, P.: A munkahelyi elismerés 5 nyelve, Harmat Kiadó, Budapest, 1995., 24. oldal

⁸ Chapman, G., White, P.: A munkahelyi elismerés 5 nyelve, Harmat Kiadó, Budapest, 1995., 24. oldal

„Az elmúlt hét napban elismerést vagy dicséretet kaptam a jól végzett munkámért.” kijelentést.⁹ A Gallup leírásában kiemelik, hogy a teljesítmény szempontjából fontos szerepet tölt be a visszajelzés, az elismerés mind személyes, mind vállalati szinten. Ennek ellenére különösen a volt szocialista országokban alacsony az elismerés vagy a dicséret aránya, melynek okát részben abban látják, hogy az individuumban nem tudatosított egyéni szerepének jelentősége. Ezzel kapcsolatosan Rodd Wagner és Jim Harter egy lengyel közraktár menedzserének tapasztalatát írták le, mely szerint a menedzser elkezdte dicsérni és elismerni a beosztottak munkáját. Az alkalmazottak reakciója nem volt pozitív: megijedtek és nem tartották jelentőségteljesnek saját teljesítményüket. A menedzser úgy vélte, hogy még meg kell tanulniuk, hogy nem lesznek lefejezve, ha nyilvános elismerésben részesülnek. (GALLUP, 2011)

Az elismerés elfogadása tehát kultúra függő is, a befogadónak késznek kellene lennie arra, hogy kellemes élményként tapasztalja meg hatását. Úgy tűnik a negatív, gúnyt tartalmazó elismerés annyira elterjedt korábban, hogy a pozitív hatása esetenként várat magára. "Mindezt figyelembe véve a rossz értelemben vett elismerés nem egyszerűen a méltányos megbecsülés hiányának tűnik. Fájdalmas sebeket okozhat, áldozatait megnyomorító öngyűlölettel terhelve meg."¹⁰ (Taylor, C., 1997) Nyilvánvalóan nem az efféle elismerés növeli a hatékonyságot, hanem a valós teljesítményhez kapcsolódó, egyénre szabott formája, mely jó érzést vált ki és a feladat megismétlésére ösztönöz.

II. MEGERŐSÍTÉS AZ ONLINE TARTALMAKBAN

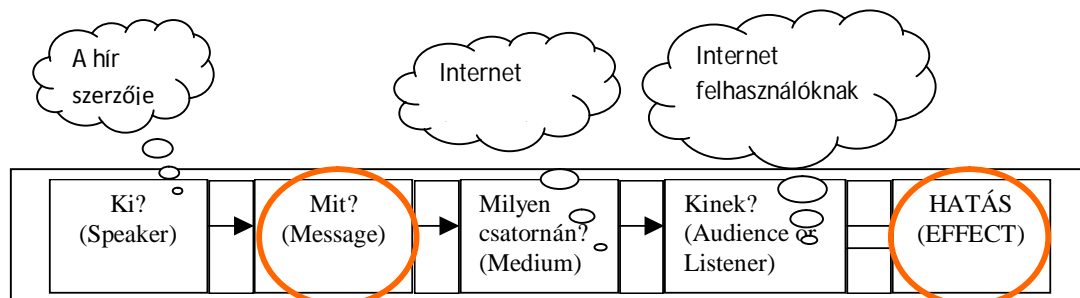
A tömegkommunikáció

A kommunikáció egyik jelentős területe a tömegkommunikáció, melynek jellegzetessége, hogy a tömegeket célozza. A tömegkommunikáció által a közlések nyilvánosan terjesztett speciális eszközök és információhordozók útján kerülnek széles néptömegekhez. Célja az egyének szubjektív tudatának befolyásolása. Az emberek számára az egyik legjelentősebb tanulási forrás lényegében már gyermekkortól.

A tömegkommunikációs eszközök közé tartoznak az írott sajtó, valamint a hangzó és vizuális jeleket közvetítő eszközök, mint a rádió, és a televízió, továbbá az Internet. (Schmerz I., 2002)

A médiának kiemelt szerepe van a kultúra bármely területének közvetítésében. A média, mint szocializációs ágens lényegében meghatározza a tematizációt (agenda setting) társadalmi szinten, azaz bizonyos értelemben azt, hogy a társadalom tagjai miről gondolkodjanak és beszéljenek. (Rosengren, K. E., 2004.) Franklin Fearing (1954) kiemelte azonban, hogy bármilyen jellegű média tanulmányozása során alapvető szempont az, hogy milyen az adott társadalomban az elfogadott értékrend mintája. Hipotézise szerint a média által közvetített tartalmak, ha esetlegesen tudattalanul is, de visszatükrözik a társadalmi értékrendet. (Fearing, F. 1954)

A Lasswell modellt alapul véve a tömegkommunikáció, ezen belül a kutatási területként kijelölt online hírek esetében a modell értelmezése.

2.3. ábra: Lasswell Modell (Saját szerkesztés)

⁹ GALLUP: The State of the Global Workplace, A worldwide study of employee engagement and wellbeing, 2011., 9. oldal

¹⁰ Taylor, C.: Az elismerés politikája, In: Multikulturalizmus, Szerk. Feischmidt Margit, Budapest, 1997. Osiris., 125. oldal

A „Ki” az online újságírókat jelenti, a „Mit” az online híreket, a „Csatorna (vagy Médium)” az Internet, a Kinek: az online hírolvasók, a „Hatás” a korábbi kutatási tapasztalatokat figyelembe véve a megerősítés effektusát jelenti.

Online kutatási tapasztalatok

A megerősítés fellelése számos dilemmát okozott számomra az online univerzumban, mivel önmagában megerősítésnek tekinthető a felhasználók részéről például a legolvasottabb online hírek köre. A tartalmak olvasottsága arra mutat rá, hogy a felhasználó mely tartalmakat „erősíti meg” érdeklődésével. E tekintetben a kezdeti kutatásaim arra engedtek következtetni, hogy a felhasználó leginkább a negatív kicsengésű tartalmakat erősíti meg, így tragédiákat, vitákat, szidalmazást, stb.. Tekintettel arra, hogy nehézkes lenne általánosítva kutatni a megerősítést, úgy határoztam, hogy konkrét szavakra orientálok a keresést. Azok a szavak és kifejezések azonban, amelyek egyértelműen pozitív megerősítést jelentenek a közvetlen kommunikáció során, így például az iskolai közegben a „Jól van!”, vagy „Szép munka!” ilyen formán nem kutathatók a hírtartalmakban. Általánosítva azonban ezek a kifejezések elismerésként értelmezhetők és ezen módon az online hírtartalmakban is könnyebben fellelhető.

A leírtaknak megfelelően az elismerésre korlátoztam kutatásom. A kutatás szempontjából kijelölt hírek körét a Hirstart által nyújtott szolgáltatás segítségével jelöltem meg, mely lényegében különböző forrásokból gyűjt össze hírtartalmakat¹¹

Témák: Autó-motor, belföld, bulvár, egészség, életmód, ezotéria, gaming, gazdaság, határtalan, infotech, kultúra, külföld, mobil, receptek, sport, tudomány, baleset-bűnügy, Forma1.

A hírtartalmak közvetlen forrásai a Hirstart szolgáltatásában: Hír6.hu, Turizmus Online, KultúrPart, MNO, Ittlakunk.hu, Zene.hu, Prae.hu, Dunaújvárosi Hírlap Online, Magyar Nemzet, HVG.hu, NOL, Fejér Megyei Hírlap Online, MiNap Online, Kisalföld.hu, Zalai Hírlap Online, Napló Online, Mohácsi Újság, Sport24.hu, Vas Népe Online, Nemzeti Sport, Stop, Pest Megyei Hírhatár, Story Online, Fidelio.hu, Élelmiszer Online, hirado.hu, Hír24, Színház.hu, Gödöllői Hírek, Szeged Ma, Tolna Megyei Hírhatár, SzegedCafé.hu, Tudósítók.hu, Heti Válasz, EgriSzín, Pécsi Újság, Piac és Profit.

Az elismerés szót kiválasztva vizsgáltam a különböző hírtartalmakat, melynek első fázisa 2013. január hónaptól, 2013. június 15-ig tartott. A szűrés során további szempontként szerepeltettem az olvasói értékelést, mely tetszik vagy javaslok ikon megjelölésével lehetséges.¹²

Mint ahogy fontosnak véltem, hogy az olvasóközönség részéről is megerősített híreket vizsgáljak kizárólag azokat a hírtartalmakat vettem figyelembe, amelyet legalább öt személy értékelt, mivel az arányok tekintetében statisztikailag értékelhetőbbnek tekintettem. Az értékelő személyek kilétéről, demográfiai adataira vonatkozó tényezőkről nem áll rendelkezésemre információ.

Általánosságban becslésem szerint körülbelül ezer hír kerül bemutatásra napi szinten a hirstart felületén. Átlagosan öt-tíz hír tartalmazza az elismerés szót naponta, mely a 0,5%-1%-át jelenti az összes hírnek. A legelső tapasztalatok tehát arra engednek következtetni, hogy mindössze 0,5% - 1%-ban manifesztálódik az elismerés a hírtartalmakban.

Kevés hozzászólás jellemző és a vizsgált tartalmak körülbelül 20-30%-át egyáltalán nem értékelik az olvasók.

A hírtartalmak témánkénti %-os megoszlását a következő kördiagram illusztrálja.

¹¹ Hirstart forrás: http://www.hirstart.hu/keres/elismerés/_/mind/4/0/

¹² A tetszik vagy javaslok megjelölése a Facebook közösségi oldal felhasználói számára lehetséges.

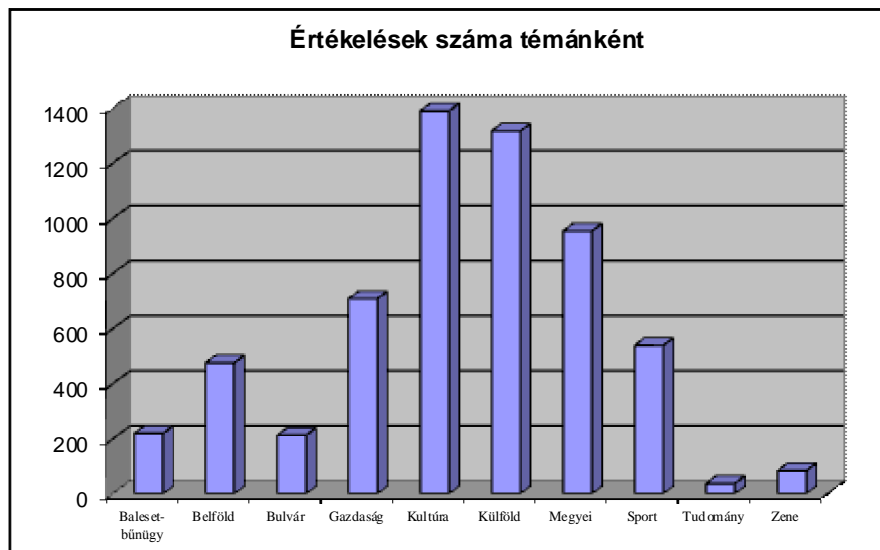
Igaza van... DZOLTAN50-nek ,, "Már a sz..ért is elismerés jár ?" „¹³

A leírtakból látható, hogy az egyes hozzászólókra vonatkozóan semmiféle következtetést nem lehet levonni: „csarabos, ENDRUPAPA, valamint egonsopron” elnevezésű hozzászólók nem vállalják fel saját nevüket a leírtakhoz. Valószínűsíthetően férfiak, azonban a virtuális világban ez sem biztos: nő felvehet férfi identitást és fordítva. Mindazonáltal úgy tűnik egyikük sem értékeli az elismerést, sőt az autópálya építés hasznát is megkérdőjelezi. Rendkívül „kellemes” hangvételen képesek a virtuális világban kifejezni mondandójukat.

Ezen cikk egyetlen értékelést sem kapott, azonban ugyanezzel a tartalommal egy másik már 98 értékelést kapott az olvasók részéről, mely 1,7%-os arányt jelent a teljes repertoárból. (Pintér Sándor elismeréseket osztogatott a hókáosz után¹⁴)

Mindenesetre a kultúra területéről megszólaló Kossuth-díjas Pap Vera színművész az elismerésről másképpen vélekedik: "Az elismerés mindenkinek fontos. Már 35 éve vagyok a pályán, jól esik a visszajelzés" - mondta Pap Vera az MTI-nek, hozzátéve: a közönség azt hiszi, hogy a színházi szakma csupa fény és pompa. Amikor az előadás végén tapsolnak, az valóban az, a tapsért azonban keményen meg kell küzdeni. A mai celebvilágban a "fény és a pompa" nem a színészeket övezi."¹⁵ Ezen cikk mindössze 6 értékelést kapott, mely 0,1% arányt jelent az összes értékelésből.

A gazdasági hírek 12%-ot, a belföldi hírek 10%-ot képviselnek az összes vizsgált hírtartalomról. Meglepő módon azonban a sportra vonatkozó értékelt hírtartalmak száma jelentősen elmarad a többitől. Nyilvánvalóan a kutatás nem terjed ki az összes sporthírré, így lehetséges, hogy nem az általam vizsgáltak a sport iránt érdeklődők preferált online hírei. A tudomány és a zene alig képviselteti magát az elismerést tartalmazó cikkek között, részben mivel az olvasói értékelések nem jellemzők ezen területen. A zenére vonatkozó következtetések levonására azonban úgy vélem praktikusabb a YouTube által tartalmazott értékeléseket figyelembe venni¹⁶

4. ábra: Az elismerést tartalmazó vizsgált online hírek értékelésének száma témánként

(Saját szerkesztés)

13 Forrás: <http://www.stop.hu/belfold/hokaosz-utan-elismereseket-adot-at-pinter-sandor-a-mentesben-reszt-vevoknek/1132051/>, Letöltés dátuma: 2013. 06. 05.

14 Forrás: <http://www.hir24.hu/belfold/2013/03/19/pinter-sandor-elismerese-ke-t-osztogatott-a-hokaosz-utan/>, Letöltés dátuma: 2013. 06. 05.

15 A hír forrása: <http://www.zene.hu/2013/03/16/pap-vera-kossuthdijat-kapott-az-elismeres-mindenkinek-fontos/>, Letöltés dátuma: 2013. 06. 05.

16 Youtube: A videók megosztásának egyik jeles képviselője. Népszerűségét alátámasztja többek között, hogy naponta közel 4 milliárdra tehető a videó megtekintések száma a Youtube statisztikája alapján.

Az összes értékelést figyelembe véve a kulturális hírek az első helyet képviselik, jóllehet az egyes hírértékelések aránya viszonylag alacsony, a legtöbb értékelést elérő hírtartalom mindössze 6%-ot képvisel az össze értékelésből.

Az értékelések számának szempontjából kiemelkedő a külföld hírei közül az amerikai vélemény hazánk kormányának méltánytalan megítélésére vonatkozóan, mintegy 22%-ot képvisel a 78 hírtartalom összes értékeléséből.¹⁷

A rangsorban a sport hírek köréből került ki a következő hírtartalom, mely 8,3%-os arányt jelent, jóllehet összesen hat értékelt sporthír van a vizsgált tartalmak között. Ezt követően folyamatosan csökken az értékelt cikkek aránya.

A kutatás korlátai és tanulságai

A kiválasztott öt olvasói értékelés arányaiban rendkívül kevésnek bizonyul, mivel 0,1%-át jelenti az összes értékelésnek. Az eddigi legmagasabb értéket figyelembe véve a kutatás folytatása során két lehetőség van:

1. Amennyiben a 0,1%-ot még értékelhetőnek tekintem, a 3 és 4 olvasói értékelés is figyelembe vehető, mert ebben az esetben még eléri a 0,1%-ot.
2. Amennyiben az 1% feletti értékelések számát tekintem relevánsnak a 6 olvasói értékelés jelent kiindulási alapot.

Következtetés: mivel viszonylag kevés hírtartalomban van lehetőség az elismerés fellelésére, továbbá a nem értékelt hírtartalmakat nem veszem figyelembe érdemes a továbbiakban érdemes bevonni a kutatás körébe azokat a hírtartalmakat, amelyekhez legalább három értékelés kapcsolódik.

Összességében a kutatás eddigi eredményeiből megállapítható, hogy a kulturális jellegű hírtartalmakhoz kötődő elismerések képviselik a legnagyobb hányadot, azonban a témát tekintve viszonylag jelentős hányadban megjelenik az elismerés a megyei hírtartalmakban, valamint a belföldi, külföldi és gazdasági hírtartalmakban egyaránt.

Az elismerést tartalmazó online hírekhez kapcsolódó következtetések perzisztens voltának bizonyításához további kutatás szükségeltetik.

ÖSSZEGZÉS

A leírt kutatási tapasztalatok, jóllehet közel sem teljes körűek, azonban egyértelműen körvonalazzák, hogy a megerősítés bármely formája a viselkedésre, az érzelmekre hatással van. Az appetitív ingerek megerősíthetnek magatartásformákat, cselekedeteket, gondolkodásmódot, az individuum számára utat mutathatnak az élet számos területén. Az erőfeszítéseket követően elért eredmény, jóllehet önmagában jutalmat jelenthet, azonban az őszinte elismerés megerősíti azokban a tevékenységekben, amelyekben hatékonyan tud cselekedni. Mindez arra enged következtetni, hogy egyéni és társadalmi felelősség az elismerés megfelelő alkalmazása, hiszen önmagunknak és embertársainknak nyújthatunk segítséget, mely által az elismerés egy jobb világ megteremtésének eszközévé válhat.

BIBLIOGRÁFIA

- Abreu, P. R. & Santos, C. E.: Behavioral Models of Depression: A Critique of the Emphasis on Positive Reinforcement, International Journal of Behavioral Consultation and Therapy Volume 4, No. 2, 2008.
- Atkinson, R.L. – Hilgard, E.R. et al.: Pszichológia, Osiris Kiadó, Budapest, 2005.

17 A hír forrása: <http://moo.hu/kulfold/elismeres-amerikabol-az-orban-kormanyak-igaza-van-1146411>, Letöltés dátuma: 2013. 06. 05.

- ✚ Bandura, A.: Self – Reinforcement: Theoretical and methodological considerations, Behaviorism, Volume 4. Number 2, Standford University, 1976.
- ✚ Brophy, J., Good, T.: Teacher behavior and student achivement. In M. C. Wittrock (Ed.), Handbook of research on teaching, New York, 1986.
- ✚ Bruno Bettelheim: Az elég jó szülő, Könyv a gyermeknevelésről, Cartaphilus Kiadó, Budapest, 2000.
- ✚ Buda Béla: Az empátia – a beleélés lélektana, Gondolat Kiadó, Budapest, 1978.
- ✚ Buda Béla, László János: Beszéd a szavak mögött, Tömegkommunikációs központ, Budapest, 1981.
- ✚ Carver, C. S., Scheier, M. F.: Személyiségpszichológia, Osiris Kiadó, Budapest, 2006.
- ✚ Cheli E.: Nuovi modi di stare in relazione. Come e perché stanno cambiando i bisogni e le regole dei rapporti interpersonali. FrancoAngeli editore, Milano, 2004.
- ✚ Chapman, G., White, P.: A munkahelyi elismerés 5 nyelve, Harmat Kiadó, Budapest, 1995.
- ✚ Davis, H.: A Multidimensional Approach to Individual, Differences in Empathy, JSAS, Catalog of Selected Documents in Psychology, 10., University of Texas at Austin, 1980.
- ✚ Eisenberger, R., Pierce, D. W., and Cameron, J.: Effects of Reward on Intrinsic Motivation - Negative, Neutral, and Positive: Comment on Deci, Koestner, and Ryan, Psychological Bulletin, 125, No. 6, 677-691, 1999.
- ✚ Forray R. Katalin, Tar Katalin: Együttézés, önzetlenség, felelősség, Tankönyvkiadó, Budapest, 1980.
- ✚ Franklin Fearing: Social Impact of the Mass Media of Communication, in Mass Media and Education, Fifty-Third Yearbook of the National Society for the Study of Education, Part II, chap. 8, pp. 165-192., Chicago Press, 1954.
- ✚ GALLUP: The State of the Global Workplace, A worldwide sutdy of employee engagement and wellbeing, 2011.
- ✚ Hayes, S. C., Rincover, A. & Volosin, D.: Variables influencing the acquisition and maintance of aggresive behavior: Modeling versus sensory reinforcement. Journal of Abnormal Psychology, 89, 254-259., 1980.
- ✚ Horányi Özséb: A kommunikáció, mint partecipáció, Budapest, Typotex, 2007.
- ✚ Horányi Özséb: A kommunikatív jelenség, General Press Kiadó, Budapest, 2003.
- ✚ Kobus, T., Maxwell, L., Provo, J.: Increasing motivation of elementary and middle school students through positive reinforcement, student self-assessment, and creative engagement, Saint Xavier University & Pearson Achievement Solutions, Inc., Chicago, Illinois, 2008.
- ✚ Lasswell, Harold D.: The Structure and Function of Communication in Society, A társadalmi kommunikáció struktúrája és funkciója. In: The Communication of Ideas. New York, 1948.
- ✚ Lauster, P.: Ki, ha én nem? Hogyan legyünk önérzetesek, Magyar Könyvklub, Budapest, 1994.
- ✚ Lietz, A., Gerdes, E., et al.: The Empathy Assessment Index (EAI): A Confirmatory Factor Analysis of a Multidimensional Model of Empathy, Journal of the Society for Social Work and Research, Volume 2, Issue 2, 104-124, Arizona, 2011.
- ✚ Mészáros István, Németh András, Pukánszky Béla: Neveléstörténet, Osiris Kiadó, Budapest, 2003.
- ✚ Németh Erzsébet: Hogyan jutalmazunk? A jutalom alkalmazásának előnyei és hátrányai a pedagógiában, Új Pedagógiai Szemle, 1. sz.. 1997.
- ✚ Rosengren, K.: Kommunikáció, Társadalmi kommunikáció, Typotex, 2004.
- ✚ Smith, K.: Positive Reinforcement, a provocative intervention for the classroom, Institute on Community Integration, College of Education, University of Minnesota, Minneapolis, 2000.
- ✚ Taylor, C.: Az elismerés politikája, In: Multikulturalizmus, Szerk. Feischmidt Margit, Budapest, 1997. Osiris., p. 124-152
- ✚ Tóth László: Pszichológia a tanításban, Pedellus Tankönyvkiadó, Debrecen, 2008.
- ✚ Zrinszky László: Nevelélmélet, Műszaki Kiadó, Budapest, 2006.

Nagy László: „Isten felé: Toronyiránt!” Mindszenty József keresztény alternatívájának lényegi kérdései a II. világháború alatt

Mindszenty József egész életét meghatározta a XX. század totalitárius diktatúrái, a nemzetiszocializmus és a kommunizmus elleni küzdelem. Az örök keresztény értékek jegyében állt ki az emberi életek védelme, hazája és nemzete vonatkozásában pedig a magyarság megmaradása és Magyarország szuverenitásának érdekében. Ezért minden diktatúra ellenségnek tekintette és letartóztatta a „fehér vértanút”, aki még a mártírhálát is kész volt vállalni az elveiért.

Meg nem alkuvó következetessége miatt Mindszenty börtönben raboskodott a Károlyi-rendszer és a tanácsköztársaság alatt Szombathelyen, Budapesten és szülőfalujában, Csehimindszenten (1919. március 9.-től 1919 május-júniusáig, majd a stájer határon bujkált), a nyilas diktatúra alatt Veszprémben, a sopronkőhidai fegyházban és Sopronban (1944. november 21. - 1945. április 1.), a Rákosi-rendszerben Budapesten az Andrássy út 60.-ban, a Conti utcai börtönben, Püspökszentlászlón és Felsőpetényben (1948. december 26. – 1956. október 30.), végül pedig fogságnak tekinthető ún. „félrabsága” is a budapesti amerikai nagykövetségen (1956. november 4. – 1971. szeptember 28.).

„Toronyiránt!”

Mindszenty József nemcsak bírálta a totalitárius diktatúrákat, hanem – gyakorlatban és elméletben egyaránt – valódi alternatívát képviselt mind a szélsőjobb, mind a szélsőbal rendszerével szemben. Keresztény alternatívájának lényegét zalegerszegi plébánosként (1942-ig Pehm József néven) a saját lapja, a Zalamegyei Újság 1937. október 24.-i számának Toronyiránt! c. vezércikkében fogalmazta meg, kifejezve, hogy minden esetben csak „Isten felé”, „toronyiránt” igazodik:

„Mi toronyiránt igazodunk. Keressük az Isten házát és a magyar művelődés templomait, mert azokban az Úr igazi tanítását hirdetik. Igéket, amelyek örökre élnek, amelyekből egy jottát elvenni nem szabad. Hiszen azok ír a sebekre. Könnyeket szárítanak fel. A mosolynak gyöngyfényt adnak. Megvetjük az olcsó görögtüzeket. A nagy ígéretéseket kilúgozzuk és magjukat, a hazugságot eltapsuk. Mi Isten felé: toronyiránt igazodunk.”¹

Mindszenty „Isten felé: toronyirányt!” álláspontjának és magatartásának legfontosabb jellemzői:

- nemcsak elméleti, hanem gyakorlati;
- ökumenikus jellegű;
- vállalta még azt is, hogy saját egyháza hivatalos irányvonalával szembekerüljön;
- a magyar nemzetet kulturális alapon határozta meg, az asszimiláló jelleget hangsúlyozta;
- nem tekintett kollektív bűnösnek egyetlen népet sem, minden esetben árnyalt megközelítéssel élt Radnóti Miklós Nem tudhatom c. versében képviselt szellemiségnek megfelelően: „de élnek dolgozók itt, költők is büntelen, / és csecsszopók, akikben megnő az értelem”
- átfogó társadalmi reformot képzelt el demokratikus alapon, a világi apostolok segítségével;
- „liturgikus ellenoffenzívát” indított a diktatórikus irányzatokkal, a kommunizmussal és az 1920-as évektől a nemzetiszocializmussal szemben;
- kiállt Magyarország szuverenitása és a magyar megmaradás, a nemzethalál elkerülése érdekében;

¹ F ... s.: Toronyiránt! In: Zalamegyei Újság. XX. évf. 241. szám 241. szám 1937. október 24. (vasárnap) 1.o. – Mindszenty a saját lapjában számos írását aláírás nélkül jegyezte vagy különféle monogramokkal látta el, ilyen rövidítés az F ... s. is.

- segítette az üldözötteket, ez a II. világháború alatt a zsidóság, a cigányság és a politikai üldözöttek melletti szolidaritást jelentett

Mindszenty ökumenikus álláspontja

Katolikus mivolta ellenére Mindszenty József személye messze túlmutat bármiféle felekezeti kereten: ő maga is a katolikus szót a kifejezés eredeti jelentése szerint, keresztény egyetemességet jelentve használta. Lapja, a Zalaegerszegi Újság tanúsága szerint Mindszenty fiatal korától kezdve kifejezetten kereste az együttműködést más felekezetekkel és lehetőség szerint mindvégig igyekezett velük jó kapcsolatot ápolni.

Dunántúli katolikus családi háttere tagadhatatlanul befolyásolta felekezeti irányultságát, viszont a területen élő más felekezetek, a református, az evangélikus, sőt még az izraelita vallások felé is a saját korában szokatlan nyíltsággal állt. A közös, bibliai értékrenden alapuló összefogás vízióját látta maga előtt; nem az ő hibája, hogy az elképzelései nem valósulhattak meg a kívánt mértékben.

Mindszenty ökumenikus elképzeléseinek először 1925-ben, a reformáció napján, október 31.-én adott hangot A reformáció és a magyarság c. vezércikkében, amely a felekezetek közötti kölcsönös megértés és közeledés programadó írásának tekinthető. A közös nevezőt a keresztény hitben és – a reformáció történelmi érdemeit számba véve – a nemzeti identitásban vázolta fel:

„A reformációnak elvitathatatlan érdeme van a magyarság kulturális és politikai történetében, a nemzeti érzés elmélyítésében, a nemzeti öntudat kialakulásában és megjegecesedésében, abban a bizonyos fejlődésben, amelynek eredménye közös néven nemzeti lélek. A reformáció fogalma Magyarországon egybekapcsolódik a magyar nyelv kultuszával, az alkotmányküzdelmekkel és szabadságharcokkal. ...

Ha a protestáns is olyan jó magyar ember, mint köztünk a legjobb érzésű más vallású magyar, akkor kéz a kézben dolgozhatnak a haza üdvére itt mindenki. ... az imára kulcsolt kezek kapcsolódjanak össze megértés, a nemzet ügyének szolgálatában való készség kösse össze azokat, akik más-más templomban, de egyazon tiszta érzéssel szólnak az Úrhoz. A hit, remény és egymás szeretete adjon nekünk vigasztalást és erőt.”²

A zalaegerszegi református és evangélikus felekezet eseményeiről szóló tudósítások mellett a helyi főrabbi, dr. Junger Mózes és felesége, dr. Junger Mózesné tevékenységéről is több alkalommal elismerően számolt be a Zalaegerszegi Újság. Dr. Junger Mózes 1944-ben az auschwitzi haláltáborban vesztette életét³, veszprémi püspöki székvárosában Mindszenty már nem tudta a deportálását megakadályozni.

A nyilasok 1933. december 10.-én tartották első zalaegerszegi nagygyűlésüket, amelyen a későbbi nyilas földművelésügyi miniszter, Pálffy Fidél is mondott antiszemita uszító beszédet. A demonstráción elhangzottakkal pár nappal később, 1933. december 13.-án délelőtt a vármegyei törvényhatósági bizottság évnegyedes rendes közgyűlése is foglalkozott. A zalaegerszegi izraelita hitközségi elnök, dr. Rosenthal Jenő orvos hatékony fellépést szorgalmazott a szélsőjobboldali félelemkeltés ellen:

„a nemzeti szocialisták vasárnapi nagygyűlésén olyan beszédek hangzottak el, amelyek alkalmasak a társadalmi és felekezeti béke megbontására. A gyűjtő anyagok varázsló erejét el kell taposni, hogy lángra ne gyűljön a gyűlölet. Utal az 1883. évi zsidóüldözésre. Ugyanolyan védelmet kér a zsidóság részére, amilyenben a többi felekezetek részesülnek.”

² A reformáció és a magyarság. In: Zalaegerszegi Újság. VIII. évf. 247. szám 1925. okt. 31. (szombat) 1.o.

³ <http://hdke.hu/emlekezes/emlekkonyv/kereses?page=22> ; http://www.holocaust-hungary.hu/rabbik_hk.php ; http://www.chevra.mapline.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=86:zalaegerszeg&catid=32:zala-megy&Itemid=144 ; <http://www.2b-org.hu/sajto115.html>

A hitközségi elnök beszédére válaszul Gyömöre György főispán a nyilasok védelmére kelt:

„Rendőrségi jelentés szerint a vasárnapi nemzeti szocialista gyűlésen semmi olyan dolog, illetőleg kijelentés nem történt, ami a felekezeti izgatást kimerítené. Meg lehet róla győződve mindenki, hogy ha ilyen kijelentés történt volna, a rendőrség megtette volna kötelességét és a szónok figyelmeztetést kapott volna, hogy a felekezeti izgatás ebben az országban tilos. Vasárnap a parlamentben is képviselt politikai párt gyűlésezett. Ennek a pártnak is joga van gyűlést tartani és azon nézeteit kifejtteni.

– Bátorság – kiáltották közbe néhányan, mikor a főispán befejezte rövid válaszát.”⁴

Mindszenty József személyesen is sérelmezte Gyömöre hozzáállását. Az 1935-ös választások kapcsán a Zalamegyei Újság 1935. április 4.-i számában a főispánnak is súlyos felelősséget tulajdonított, hogy szabad teret engedett a nyilas propagandának:

„Ha a nyilas mozgalom társadalmi vagy nemzeti okokból nem kívánatos, akkor a kezdet kezdetén kellett volna a nyilas mozgalmat megakadályozni és a szervezkedést megtiltani. ... annak idején a megyegyűlésben Gyömöre György a főispáni székéből meglehetősen kesztyűs kézzel kezelte a mozgalmat, s majdnem megvédte őket, amikor 1933 decemberében Rosenthal Jenő dr. izr. hitközségi elnök interpellációjára válaszolt. Pedig a nyilasok akkor sem hirdettek mást, mint most.”⁵

Andor Imre zalaegerszegi magángyűjteményében több dokumentum is található, amelyből egyértelmű, Mindszenty segítette a zalaegerszegi és a megyei zsidókat. Számos zsidó érdekében írt levelet a hatóságokhoz, t.k. egy Bánátból menekült zsidó család védelmében kérvényezte, ne telepítsék vissza őket a szerb náci bábállamba, ahol azonnal haláltáborba hurcolták volna el őket.⁶

Mindszenty nemzetfogalma

A keresztény hit következetes felvállalása értelmében Mindszenty elutasította a fajelméletet és a jövőre nézve veszedelmesnek ítélt minden származás alapján történő megkülönböztetést. Nemzetfogalma esszenciáját a Zalamegyei Újság 1940. április 5.-én megjelent Végzetes lavinát c. vezércikkében a Szent István-i befogadó nemzeteszmére hivatkozva fogalmazta meg. A fajelmélet tarthatatlanságára a magyar történelem példáin keresztül világított rá:

„Az idő különösen sürget ma, amikor egy nemzeteszme indult el újra nyugatról hódító útjára, amely a közös leszármazásra, a vére, a fajra esküszik. ... nálunk ez, a fajok szerencsés keveredéséből származó magyarság további bomlását, osztódását eredményezheti. ... Ha fajmagyarok vagyunk is ... mégis határozottan föl kell emelnünk szavunkat bárhonnan jövő túlzás ellen. ... valljuk, hogy a magyarságnak legnagyobb összetartó ereje nem a vér, hanem az e fölött lebegő, a jött, – magyarokat is beolvasztó – sajátos magyar szellem. Ez az időtlen, minden más fajétól különböző, örök magyar arc; amelyhez való hűség ragaszkodás mentette át a magyarságot az újabb évezrednek, a hihetetlen vérvesztés, küzdelem, nélkülözés, nyomor; sokszor fajgyilkos politikai vezetés ellenére. Ennek az örök magyar arcnak fényességét csodálták elragadtatva Petrovicsok, Knezichék, Pöltenbergék, Schweidelek, Csernochok, Prohászák, Klebelsbergék ezrei és ezrei és lettek az ősi nemzeteszme világító fákljai, szent mártírjai, áldott munkásai.

⁴ A revíziós mozgalom, adóügyek, gazdabajok és a nemzeti szocialisták szervezkedése foglalkoztatták a megyegyűlést. Rosenthal Jenő dr. védelmet kért a zsidóság számára. – Nem volt felekezeti izgatás a vasárnapi gyűlésen – válaszolta a főispán. In: Zalamegyei Újság. XVI. évf. 280. szám 1933. december 13. (szerda) 1-2.o.

⁵ Tömegesen fogták le a nyilasokat a zalaegerszegi kerületben. In: Zalamegyei Újság. XVIII. évf. 78. szám 1933. április 4. (csütörtök) 1.o.

⁶ Andor Imre magángyűjteménye, Zalaegerszeg; Fukszberger Imre: Laudáció Andor Imre Mindszenty kutatóról: http://www.mindszenty.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=310&catid=17&Itemid=18

... A faji kérdések további boncolását, a származás firtatását, idegen nevű és nyelvű nemzettestvéreink gyanakvó kezelését – a történelmi nemzeteszme, a birodalmi gondolat szempontjából – végzetes rövidlátásnak és a történelmi érzék teljes hiányának kell tartanunk, ami tökéletesen ellenkezik őseink hagyományos politikai érzékenységével, bölcs, józan, számító mérlegelésével. ... Ne azt keressük, ami elválaszt bennünket testvérnépeinktől, hanem azt, ami összetart! Egy ilyen következetes, kitartó állásfoglalás nem maradhat jó visszhatás nélkül és ezzel lelkiileg is előkészítenők Szent István népeinek testvéri találkozását abban az ősi történelmi nemzeteszmeben, amelyben a Birodalom népei egyesülve egyformán szolgálhatnak a történelmi és földrajzi erőktől a Kárpát-medence népeire öröktől fogva kijelölt közös nemzeti hivatást. Ezt a hivatást ismerik ma még tőlünk elzárt régi nemzettestvéreink s bármennyire igyekeznek is egy-két megköttyagosodott fajtestvérünk azt meghazudtolni, a történelmi igazság mégis győzedelmeskedik a történelemhamisítás fölött.”⁷

Ez a kulturális alapon nyugvó nemzettudat eleve kizár mindenfajta kollektív bűnösséget, bűnbakkeresést és ellenségkép-gyártást. Ennek szellemében bár a nemzetiszocializmust elítélte Mindszenty, a németeket és a magyarországi németeket nem tekintette kollektív bűnösnek, mint ahogyan a II. világháborút követően is tiltakozott a német nemzetiségűek kitelepítése ellen. Sőt arra hívta fel a figyelmet, hogy a hazai németiség „csendes többsége” kifejezetten elhatárolódott a náciizmustól.

A Volksbund-dal szemben a Pintér László váradi kanonok vezette Magyarországi Német Népművelődési Egyesület igazi demokratikus ellensúlyt jelentett. „Vérével is kész bizonyítani a német kisebbség hűségét hazája: Magyarország iránt.” – ezzel a jelentőségteljes címmel számolt be a Zalamegyei Újság az 1940. január 29.-i számában a szervezet január 28.-án, a budai Vigadóban megtartott, hagyományos sváb báljáról. A történelmi jelentőségű, demonstráló jellegű eseményen megnyitó beszédében a következőképpen üzent hadat a nemzetiszocializmus és a Volksbund ellen Pintér László elnök:

„A hazai németiség virága a rozsmaring, a hűség jelképe. A Magyarországi Német Népművelődési Egyesület a szentistváni gondolatra építette fel kisebbségi politikáját, mert ez minden nemzetközi szerződésnél jobban biztosítja a hazai németiség jogait, másrészt eltéphetetlen szálakkal fűzi a magyar talajhoz.

A szentistváni gondolat egyforma jogot és egyforma kötelességet jelent minden kisebbség számára, egyben módot ad a hazai kisebbségeknek, hogy népi jellegüket tisztán megőrizhessék. Ez a vezérlő eszme fogja egybe az itt élő népeket, s egyúttal ez a gondolat teszi az egész nemzetet a nyugati kultúra erős bástyájává.

A hazai németiség féltve őrzi népe jellegét, de emellett a legnagyobb hűséggel viseltetik Magyarországot iránt, amelyért bármikor vérével is kész kiállni.”⁸

Mindszenty koncepciója a cigányság integrációja érdekében

Mindszenty a nemzet-felfogásából a cigányságot sem rekesztette ki. A cigányság segítése esztergomi érseki kinevezésekor még a Szentszék előtt is fontos érvek számított. 1945. augusztus 14.-én a Serédi Jusztinián halálával megüresedett magyar egyházfői tisztség betöltéséről XII. Pius pápa P. Nagy Töhötöm jezsuita szerzetessel tárgyalt, aki Mindszenty mellett felhozta, hogy zalaegerszegi plébánosként és veszprémi püspökként „Sok éven át fáradozott a szegény cigányok segítésén.”⁹ Ezt az állítást számos dokumentum támasztja alá Mindszenty lapjában, a Zalamegyei Újságban.

⁷ Végzetes lavinát... In: Zalamegyei Újság. XXIII. évf. 77. szám 1940. április 5. (péntek) 1.o.

⁸ Vérével is kész bizonyítani a német kisebbség hűségét hazája: Magyarország iránt. In: Zalamegyei Újság. XXIII. évf. 23. szám 1940. január 29. (hétfő) 1.o.

⁹ Balogh Margit: Mindszenty József és a KALOT. In: Mindszenty József veszprémi püspök 1944-1945. Felolvasóulések Veszprém történetéből 4. Szerk.: T. Horváth Lajos. Veszprém, 1996, Veszprémi Érsekség – Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata – Laczkó Dezső Múzeum. 48-62.o. (53.o.)

Az 1929. június 28.-i számban megjelent A cigányok c. vezércikk kifejti, hogy a cigány népcsoport a cigányzenével maradandó módon hozzájárult a magyar kultúrához:

„Az úri cigányok elsőrendű muzsikusok, a magyar öröme és bánatnak legkiválóbb kísérői, az idegen zeneműveknek lágyszavú magyarázói. Gyermeküket iskoláztatják, egyetemét is végeztetnek velők. Ezek már úri emberek barátai, fejedelmi udvarok mulattatói, a magyar zeneiségnek a szélrőzsa minden irányában a legszorgalmasabb széthordói. Ezért büszkék lehetünk úri cigányainkra.”

Az írás ugyanakkor a kóborló cigányok nagyszámú, társadalmon kívül álló csoportjára is ráirányítja a figyelmet, akik számára a letelepítés és az iskoláztatás mielőbbi követelmény lenne:

„A cigány maga akar civilizálódni, maga akar a tisztességes polgári életbe átlépni. Fogjuk meg a kezét ennek a szintén Isten képére teremtett embertársunknak, segítsük át a szakadékon, vegyük a társaságunkba, hogy minél jobban leszálljon a dánosi és a kassai cigányok száma.”¹⁰

Az 1930-as évek közepére a szélsőjobboldali ideológia egyre erőteljesebben terjedt a közgondolkodásban. Zala és Somogy megyékben 1934-ben megyei gyűléseken a nemzetiszocializmus hívei már a cigányok sterilizálását és a tetoválását szorgalmazták, amely a náci haláltáborok gyakorlatát vetítette előre. Mindszenty határozottan szót emelt ezen tervezetek ellen:

„Azonban a rendezésnél semmi esetre sem szabad túlmenni az emberiség határán, tehát nem helyeseljük azt, hogy a cigányokat „tetoválják”. Ez már büntetésszámba menne, amit a cigányok még sem érdemelének meg, mert hiszen nem ők az okai annak, hogy helyzetük a mai napig rendezetlen.”¹¹

„Sőt még a sterilizáció kérdése is felmerült, ami azonban természetesen nem volna helyes, mert a legemlékezőbb emberi jogokat érinti.”¹²

Mindszenty az előítélek felszámolása, az objektív szemlélet kialakítása érdekében jelentette meg a miskolci evangélikus jogakadémia professzora, Dr. Kéthely Sándor¹³ A cigányok. A cigányság neve, származása, nyelve, vallása, a cigány faji jelleme, a cigányság babonája, halálfélelme, irtózása a halottaktól. c. írását a Zalamegyei Újság 1941. április 19.-i számában. A tudományos, ismeretterjesztő cikk a cigányság árja eredetének hangsúlyozásával a nemzetiszocialista történelemszemléletnek üzent hadat, amely a zsidóság mellett a cigányságot is alacsonyabb rendű fajnak tartotta.¹⁴

Mindszenty a cigány társadalom felemelését a keresztény értékrendre alapozva képzelte el. A keresztény hit útján való integráció koncepcióját most már több példa is igazolja: a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei, 80%-ban cigányok lakta Uszka az ezredfordulón – Kovács Edgár szabadkeresztyén lelkipásztor vezetésével – a teljes közösség megtérése révén vált olyan mintafaluvá, ahol nincs etnikai feszültség, a végzős nyolcadikosok mindegyike továbbtanul és a mélyszegénységet, a munkanélküliséget mezőgazdasági tevékenységgel, főként uborkatenyésztéssel sikerült felszámolni.¹⁵

¹⁰ -s –n.: A cigányok. In: Zalamegyei Újság. XII. évf. 144. szám 1929. június 28. (péntek) 1.o.

¹¹ A somogyiak tetováltatni akarják a cigányokat. A cigányügy rendezésének itt van a legfőbb ideje. In: Zalamegyei Újság. XVII. évf. 244. szám 1934. október 27. (szombat) 1.o.

¹² Lakatlan szigettől a sterilizációig mindenfélét ajánlanak a cigánykérdés megoldására. Érdekesség a cigányokról. In: Zalamegyei Újság. XVIII. évf. 18. szám 1935. január 18. (péntek) 2.o.

¹³ <http://data.decalog.net/enapl/liens/fonds/F7H26.pdf> - Dr. jur. Kéthely Sándor: Az öngyilkosság és az euthanasia. Kriminálpolitikai tanulmány. A Miskolczi Ág. Hitv. Ev. Jogakadémia szemináriumainak értekezései. 2. szám. Pécs, 1924, Dunántúli Könyvkiadó és Nyomda Rt. Különlenyomat a Miskolczi Ág. Hitv. Ev. Jogakadémia 1923/24. évi almanachjából.

¹⁴ Dr. Kéthely Sándor: A cigányok. A cigányság neve, származása, nyelve, vallása, a cigány faji jelleme, a cigányság babonája, halálfélelme, irtózása a halottaktól. In: Zalamegyei Újság. XXIV. évf. 88. szám 1941. április 19. (szombat) 6.o.

¹⁵ http://ki.oszk.hu/kf/kfarchiv/2004/2/nagy_a.html - Nagy Attila - Péterfi Rita: A cigányság kulturális beilleszkedése és a közkönyvtár. Problémavázlat. In: Könyvtári Figyelő. 50. évf., 2004. 2. szám; http://nol.hu/mozaik/megtert_cigany_kozosseg_szabolcsban_-_galeria - Megtért cigány közösség Szabolcsban – Galéria. In: NOL, 2010. április 4., <http://www.szon.hu/hirek/Szabolcs-Szatmar-Bereg/cikk/istenben-es-az-uborkaban-biznak-uszkan/cn/haon-news-FCUWeb-20081205-0616394289> - Palicz

Mindszenty kereste azt a megfelelő tekintéllyel rendelkező egyéniséget a cigány közösségben, akit a műveltsége alkalmassá tesz arra, hogy összekötő kapocs legyen a többségi társadalom és a cigányság között. Ezt az akkor 25-26 év körüli vándorapostol, Bihari Hermann személyében találta meg, aki 1937 júliusában tett Zala megyei evangelizációs körutat.

A prédikátor Bihari János zeneszerző-primás leszármazottjaként a Fejér megyei Mórön született. Ráébredve a tanulás fontosságára, éppen akkor végezte a gimnáziumot és papi pályára készült, az érettségi után pedig a veszprémi teológia elvégzését tervezte. Nyaranta prédikációs útjain végiglátogatta a Dunántúl cigányok lakta településeit:

„Évről-évre bejárja ilyenkor a falvakat, városokat és valóságos missziót tart fajtestvérei között. Felkeresi a cigányokat, elbeszélget velük. Néhány mondat után látja hibáikat, bajaikat; lelkükre beszél és vigaszt nyújt nekik. Aztán összegyűjti őket, beszél nekik Istenről, hitről, erkölcsös életről. Sorra meglátogatja a sátoros cigányokat is s velük cigánynyelven beszél. Ha nehezebb a talaj, náluk is alszik, de nem távozik eredmény nélkül.

Majdnem mindig van eredmény, mert a cigányok örömmel fogadják, sőt büszkén, hogy közülük ilyen képzett ember kerül ki. Eredményei igen szépek: számtalan cigányt vezetett a szentgyónáshoz, sok fajtestvérenek a házasságát rendezte, sokakat a pogányságból térített meg. Minderről sorozatos elismerő levelek és egyéb bizonyítékok tanúskodnak.”

Bihari Hermann a magyarországi cigány irodalom megteremtőjévé is válhatott volna, megelőzve az első generációs Lakatos Menyhértet. A Zalamegyei Újság elismerően szolt írói-fordítói tehetségéről és Mindszenty érdeme, hogy közölte a vándorapostol Miatyánk- és Üdvözlégy-fordításait is:

Miatyánk:

„Ámorodil dél káj é szán, ándocséri tá ál szuntoma, tyó ánáv tájel áveltál, tyó szunté thém tájde. Amaro szákó gyeszutno mánró, táj ertoszár ámáre bezehá tájna ingereme, máskár lé nászálu egyi muntuszár áme lebenyesztár.

Üdvözlégy:

Tá ávez drágome szuntone Máriáve, maskarle zsuva tajtyó zakló, Jézusi! Ámáre gajzsi szuntone Máriáve rugyi szár, ánda ámende ákánik táj peámáró moleszkó császé. Amen.”¹⁶

Az 1937. július 17.-től kezdődő egyhetes zalaegerszegi evangelizáción Mindszenty befolyásának köszönhetően a Kultúrházban is kapott lehetőséget Bihari Hermann:

„Néhány napi zalaegerszegi tartózkodásának vannak is eredményei. Mert az már eredménynek, még pedig nagy eredménynek számít, hogy meghallgatják őt cigány testvérei, csoportosulnak köréje, kérdezősködnek tőle s a Kultúrházban tartott megbeszélésein résztvesznek. Kezdetben csak kevés hallgatója akadt, kedden délután azonban már a 60-at meghaladta a hallgatóinak száma. Igaz, majdnem kivétel nélkül muzikusok voltak, de mégis cigányok és az bizonyos, hogy a példájuk hatással lesz a kóbor cigányokra, akiket szintén fölkeres Bihari s akik közül szintén sokan hallgatnak szavára. A keddi tanítás eredményeképpen ma reggel sokan járultak a szentgyónáshoz és szentáldozáshoz.”¹⁷

István: Istenben és az uborkában bíznak Uszkan. In: Szabolcs Online. 2008. december 5.

<http://www.dalit.hu/megtart-cigany-kozosseg-szabolcsban/> ,

<http://www.dalit.hu/az-uszkai-dr-serto-radics-istvant-kituntette-az-egyesult-allamok-kulugyminiszteriuma/>

¹⁶ A cigányok jövője papja Zalaegerszegen. A cigányokat téríti és készül a papi pályára. In: Zalamegyei Újság. XX. évf. 160. szám 1937. július 18. (vasárnap) 2-3.o.

¹⁷ A cigányügy. In: Zalamegyei Újság. XX. évf. 163. szám 1937. július 22. (csütörtök) 1.o.

Később Bihari Hermann a magyar történelemben még feltűnt egy rövid időre. A zsidótörvények után, 1942 márciusában, szinte parallel a március 15.-i Petőfi téri tüntetéssel, a külső Józsefvárosban az egyik ódon ház udvarán közel kétszáz cigány megválasztotta a prédikátort vezetőjüknek. Bihari ekkorra már befejezte gimnáziumi tanulmányait Pécsen és több évig iskolaszolgaként dolgozott a Mester utcai elemi iskolában. Az egyre erősödő nemzetiszocialista veszély ellenében Bihari Hermann nyíltan felvállalta, hogy keresztény alapon „új közösségi életre akarja megszervezni a cigányságot”. A rasszista fenyegetettségben – a zsidótörvények után a cigánytörvényre várva – a megtérés és a hívő élet perspektíváját kínálta fel a cigányságnak:

„segíteni kell az én népemen. És most híre jár, hogy jön a cigánytörvény... Itt az idő, hogy minden cigány megtalálja az Istent és a cigánynép helyét a világban. Sokat szenvedtünk eddig is és még több szenvedés vár ránk. Minden cigánynak meg kell térnie Istenhez.”¹⁸

A zalai cigányok körében Mindszenty olyannyira tekintélynek számított, hogy egy sajnálatos bűntény után a zalai cigányvajda-helyettes, Kulcsár György Sándor nem politikai felettes fórumhoz fordult, hanem magát Mindszentyt és közvetlen munkatársát, a Zalamegyei Újság főszerkesztőjét, Herboly Ferencet kereste fel. A lap szerkesztőségében 1940. április 5.-én tárgyaltak a cigányság felemelkedésének és integrációjának lehetséges útjáról.¹⁹

A világi apostolok mozgalmának szorgalmazása

A totalitárius diktatúrákkal szemben Mindszenty a Biblia örökérvényű üzenetére kívánt építeni. Ennek jegyében politikailag a XIII. Leo Rerum novarum és XI. Pius Quadragesimo anno c. irányadó enciklikái által megfogalmazott keresztényszociális elvek alapján állt.

Mindszenty fontos szerepet tulajdonított az 1922-ben, XI. Pius által alapított Katolikus Akció (Actio Catholica, AC) szervezetének, amely azzal a céllal jött létre, hogy a világi híveket minél inkább bevonja az egyház életébe. A fasiszta Olaszország a pártállami diktatúra jegyében ellenségnek tekintette a Katolikus Akciót, mivel a keresztény egyesületek közül ez rendelkezett a legnagyobb társadalmi mozgósító erővel és az ifjúság nevelésében is kulcsszerepet játszott. Mindszenty a szervezet üldözéséről és olaszországi betiltásáról részletesen beszámolt a lapjában. Hangsúlyozottan felhívta a közvélemény figyelmét XI. Pius 1931. június 29.-én kiadott Non abbiamo bisogno kezdetű enciklikájára, amelyben a pápa kemény bírálatot fogalmazott meg a faszizmussal és a diktatúra neveléspolitikájával kapcsolatban.²⁰

A Katolikus Akció 1940-re világi apostoli mozgalmat hirdetett „Világiakat Krisztus gárdájába!” jelszóval. A hívő, keresztény emberek vezetésén alapuló elképzelés valódi alternatívát jelenthetett volna a XX. század totalitárius diktatúráival, a nemzeti szocializmussal, ill. a kommunizmussal szemben és a segítségével minden bizonnyal elkerülhető lettek volna mind a világegés, mind az etnikai- vagy osztályalapú népiirtások. Mindszenty teljes egészében az elképzelés mögé állt, a lapjában számos írás szorgalmazta a keresztény alapon megvalósuló gyökeres társadalmi reformot.

¹⁸ <http://www.huszadikszazad.hu/bulvar/vezert8221-valasztottak-vasarnap-a-pesti-ciganyok>, http://blog.xfree.hu/myblog.tvn?n=sixtyman&pid=24180&blog_cim=Huszadik%20Sz%20E1zad:1942%20%7C%20M%E1rcius

¹⁹ Razzia a cigánytanyán – internálással. A cigányoknak munkát, magának megbízatást kér a helyettes vajda. In: Zalamegyei Újság. XXIII. évf. 77. szám 1940. április 5. (péntek) 4.o.

²⁰ Döntő fordulat várható a Vatikán és az olasz kormány ügyében. In: Zalamegyei Újság. XIV. évf. 125. szám 1931. június 4. (csütörtök) 1.o.; Vox Romae... I. közlemény. Mi előzte meg XI. Pius pápa enciklikáját, mely keményen elítéli a fascizmus neveléspolitikáját. In: Zalamegyei Újság. XIV. évf. 167. szám 1931. július 19. (vasárnap) 3.o.; Vox Romanae... - II. közlemény. Az enciklika és a „válasz” sorai mögött. In: Zalamegyei Újság. XIV. évf. 173. szám. 1931. július 26. (vasárnap) 3.o.

Még az apostoli mozgalom elindításáról rendelkező hivatalos magyarországi felhívás közzététele előtt Mindszenty megjelentette 1939. december 14.-én a Megtisztulást és megújulást c. vezércikket:

„Megtisztulást és megújulást követel a magyar közvélemény. ... A nemzet lelke pedig magányosan vívódik, csapkod milliók felett és milliókban. ... Bennünket a magyar sorskérdések érdekelnek.” – így adja meg az írás az alaphangot a felvázolt társadalmi jövőképhez.

Sajnálattal állapította meg, hogy a magyar társadalom többsége kiábrándult a pártokból, viszont ő maga elkötelezte magát a parlamentarizmus és a demokrácia mellett: „Meghagyjuk mi a parlamentet az ő sajátos formájában, dolgozzék tovább.” Az új társadalom emellett helyi szintről, mikrokörnyezetben kizárólag keresztény alapon (a katolikum szót is az egyetemesség szinonimájaként használja), világi apostolok segítségével szerveződött volna meg és épült volna fel. Igazi ökumenikus egység jött volna így létre, amely nem rekesztett volna ki senkit és a más vallásúakat is eredményesen integrálta volna:

„Mi mást akarunk: a világi katolikus apostolok megszervezését. ... Ha a világi apostolokat meg tudjuk végre szervezni, azokat a közéletbe be tudjuk állítani, akkor döntő lépést tettünk a közélet gyökeres megújítására. Ez a mi krédónk és ebből nem engedünk.

...Dolgozni fog azon, hogy mögötte álljon a hétmillió katolikus közvéleménye. De mögötte lesz a másvallású magyar is meggyőződésből, amikor belátja ennek a munkának döntő jelentőségét.

Minden legkisebb helyen és csoportban és intézményben helyet kell keresni a katolikus világi apostoloknak, hogy munkájuk szervezett közös munka legyen. Sokszor maga a munkatempó hoz döntő eredményt. Ezt pedig csak a munkaközösség nagy átfogó szervevel, a világi katolikus apostolokkal lehet megvalósítani.”²¹

A világi apostoli gondolat jegyében Mindszenty 1940-ben nagyszabású, a kereszténység és a magyar történelem kulcskérdéseit tematikusan megvilágító, ismeretterjesztő előadássorozatot szervezett a zalaegerszegi Kultúrház nagytermében. Az első rendezvényre 1940. január 21.-én vasárnap délután került sor. Az érdeklődők zsúfolásig megtöltötték a termet.²² A keresztény önszerveződés folyamata a zalai falvakban is elkezdődött. Mindszenty ezeknek a szervezését is segítette és a lapjában minden alkalommal részletesen beszámolt az apostoli mozgalom eseményeiről.

Mindszenty „liturgikus ellenoffenzívája”

A Zalamegyei Újságban számtalan cikk jelent meg a német nemzetiszocializmus, az olasz fasizmus, a magyar hungarizmus és más náci rendszerek, a szlovák és a délszláv náci babállandok, ill. a román Vaszgárda-mozgalom ellen. A sajtókiadvány mellett Mindszenty Az édesanya c. könyvének 1940-es és 1942-es második, ill. harmadik, kibővített kiadásában²³ is összefoglalta a szélsőjobboldal elleni érveit:

fajelmélet, zsidóüldözés, fajbiológia, sterilizáció;

antidemokratikus rendszer;

a nácizmus még a Szent Korona-tanon alapuló ősi magyar alkotmánnyal is összeegyeztethetetlen;

pártállami berendezkedés;

más pártok, szervezetek egyesületek – pl. keresztény szervezetek – betiltása; egyházüldözés: papok letartóztatása, haláltáborokba küldése;

Németországban megeskette a náci rendszer a papokat;

az ellenálló papok: „A parancsok nem teljesítése által cselekszenek Krisztus szellemében...”²⁴

²¹ Megtisztulást és megújulást. In: Zalamegyei Újság. XXII. évf. 286. szám 1939. december 14. (csütörtök) 1.o.

²² Az első világnézeti előadást... In: Zalamegyei Újság. XXIII. évf. 17. szám 1940. január 22. (hétfő) 2.o.

²³ Pehm József: Az édesanya. Harmadik, bővített kiadás. II. kötet. Zalaegerszeg, 1942, Zrínyi Nyomdaipar Rt. 26-30.o., 502-504.o.

²⁴ A német kultúrharca. In: Zalamegyei Újság. XIX. évf. 17. szám 1936 január 22. (szerda) 1.o.

sokszor hivatkozott XI. Pius pápa 1937-es *Mit brennender Sorge* (Égető aggodalommal) kezdetű, nácizmust elítélő enciklikájára;
az újpogány német vallás, az ősi germán hit felelevenítése; Magyarországon is szélsőjobboldali újpogány mozgalom;
a náci ideológia elveti a teljes Ószövetséget és megkérdőjelezi Jézus zsidó származását (Rosenberg náci ideológus szerint Krisztus szír anyától és latin atyától származott²⁵, Magyarországon pedig Zajti Ferenc Zsidó volt-e Jézus? c. könyvében megfogalmazott zavaros elmélete volt népszerű a nyilasok körében, mely szerint Jézus pártus származású és a pártus azonos a sumer, ill. a magyar néppel); elvetik a zsidó-keresztény Istenképet és a kereszténység alaptanításait (eredendő bűn, megváltást, kegyelmet).

Az egyre erősödő nemzetiszocialista mozgalom ellensúlyozására Mindszenty a megyéjében hatékony ellenpropagandába, – közeli munkatársa, Matóthy-Meizler Károly szavaival élve – „liturgikus ellenoffenzívába” kezdett, melynek részeként nagyszabású templom- és iskolaépítési mozgalmat indított (Reményik Sándor *Templom és iskola* c. verse szellemében), szorgalmazta a falukutatást, ill. felelevenítette a régi egyházi és magyar népszokásokat (a termés, az étel, bor, a munkaeszközök és a búza megszentelése; az aratást misével vezeti be; a szentmisében nemcsak a kántorral, hanem a néppel is énekelte a feleleteket).²⁶

Még helyi keresztény pártszervezetét is a „liturgikus ellenoffenzíva” szolgálatába állította: Mindszenty ugyanis az 1919 és 1944 közötti keresztény pártok – Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja, Keresztény Nemzeti Földműves és Polgári Párt, Keresztény Gazdasági és Szociális Párt, Egyesült Keresztény Párt – Zala megyei és zalaegerszegi elnökeként is jelentős közéleti szerepet fejtett ki.

Mindszenty a választási küzdelmekben is hatékonyan vett részt. Az 1939-es választáson pártja, az Egyesült Keresztény Párt közös listán indult a kormánypárttal (Magyar Élet Pártja, MÉP). Mindszenty a lapjával és felvilágosító kampánygyűléseivel végül gyakorlatilag egymaga fordította meg a megyei szavazatok arányát: a koalíció kis fölénnyel, 1244-tel több szavazattal győzte le a korlátlan demagógiával és az ellenfelek durva lejáratásával híveket toborzó nyilasokat.²⁷

A totalitárius diktatúrák elkerülése, a szuverenitás megőrzése és a nemzet megmaradása érdekében Mindszenty létfontosságúnak tartotta felhívni a választók figyelmét, hogy senki se szavazzon a szélsőségesekre. Konkrét, nemzeti közép irányvonalat képviselő pártokat is nyíltan megnevezett, kire adják le a választópolgárok a voksukat. Miként 1945-ben és 1947-ben a kommunisták ellenében a Független Kisgazdapárt támogatására bíztatott (akkikkel egyébként 1945 előtt is szoros kapcsolatot tartott, csak nem rendelkeztek Zala megyében jelentős bázissal), 1939-ben pedig a nyilasokkal szemben a koalíció jelöltjeit segítette nyilvánosan. Lapjában, a Zalamegyei Újságban több írás is nyílt felhívást intézett a társadalomhoz, hogy kire szavazzanak.²⁸

²⁵ Dr. Vanyó Tihámér: Az új német pogányság. In: Pannonhalmi Szemle. X. évf. 1935. 4. szám. 293-306.o. – összefoglalva: Vagy a Golgota keresztje vagy a horogkereszt – hirdetik az új német pogányság prófétái. In: Zalamegyei Újság XIX. évf. 74. szám 1936.március 29. (vasárnap) 3.o.

²⁶ Maróthy-Meizler Károly: Az ismeretlen Mindszenty. Buenos Aires, 1958, Editorial Pannonia. 189-191.o.; Pörneczi József földbirtokos (Pusztaválicska): Krisztus a magyar faluban. In: Magyar Kultúra. 1936. szeptember 5., 100-102.o.; kivonatolva: Külsőségek, amelyekkel helyes irányba lehet vinni a magyar falut. Pörneczi József cikke a Magyar Kultúrában. In: Zalamegyei Újság. XIX. évf. 215. szám 1936. szeptember 20. (vasárnap) 1-2.o.; falukutatásról: A jövő érdekében elengedhetetlen a falukutatás. Ez mentette meg a székelység múltját a megsemmisüléstől. In: Zalamegyei Újság. XXIII. évf. 156. szám 1940. július 11. (csütörtök) 2.o., Németh János: A falukutatás nehézségei. In: Zalamegyei Újság. XX. évf. 261. szám 1937. november 18. (csütörtök) 1.o.

²⁷ Thassy Kristóf dr. a zalaegerszegi választókerület képviselője. Választási eredmények a megyében és országszerte. In: Zalamegyei Újság. XXII. évf. 124. szám 1938. május 31. (szerda) 1.o.; Thassy Kristóf dr. átvette a mandátumot. In: Zalamegyei Újság. XXII. évf. 125. szám 1939. június 1. (csütörtök) 1.o.; Kihirdették a lajstomos választás eredményét. Két mandátum jut a MÉP-nek s ugyancsak kettő a nyilasoknak. In: Zalamegyei Újság. XXII. évf. 127. szám 1939. június 8. (szombat) 1.o.

²⁸ Hogyan járunk el a szavazásnál? In: Zalamegyei Újság. XXII. évf. 122. szám 1939. május 27. (szerda) 3-4.o. és XXII. évf. 123. szám 1938. május 28. (vasárnap) 2.o

Mindszenty személyének súlyát jelzi, hogy gr. Esterházy Móric volt miniszterelnök is a pártszervezetéhez tartozott és így nyert országgyűlési mandátumot: 1931 és 1939 között a tapolcai kerületben, 1939 és 1944 között a koalíció megyei listájáról. A nyilas rendszer alatt Esterházy együtt raboskodott Mindszentyvel a sopronkőhidai fegyházban, ahonnan a mauthauseni haláltáborba hurcolták. A keresztény párti politikusok közül Mindszenty szoros kapcsolatban állt a szintén Mauthausenbe deportált gr. Sigray Antallal és Győr keresztényszocialista képviselőjével, későbbi életrajzírójával, dr. Közi-Horváth Józseffel, aki a parlament képviselőházában a német megszállás és a nyilas diktatúra alatt egyedülként tiltakozott a törvénytelen letartóztatások ellen (bujkálásra kényszerült ezután).²⁹

Mindszenty Muraköz visszafoglalása kapcsán került összeütközésbe a Harmadik Birodalommal: Jugoszlávia 1941-es lerohanása után személyesen akadályozta meg, hogy a terület a horvát náci bábállam részeként német megszállás és érdekeltség alá tartozzon. Nemcsak helyi szinten és a Zala megyei közgyűlésben állt a revíziós mozgalom élére³⁰, hanem 1941 július elején Horthy Miklóssal³¹ és Bárdossy László miniszterelnökkel³² is sikeres tárgyalásokat folytatott. Ennek eredményeképpen 1941. július 9.-én bevezették Muraközben a katonai közigazgatást³³, aug. 21.-én pedig a polgári közigazgatást is.³⁴

A náci propaganda hatására 1942 augusztusában döntő lépésre szánta rá magát a plébános: német eredetű családnévét szülőfalujáról, Csehimindszentről Mindszentyre változtatta.³⁵

Veszprémi püspökként a zsidóság és az üldözöttek védelmében

Mindszenty József veszprémi püspöki felszentelésére pár nappal a német megszállást követően, 1944. március 25.-én, az esztergomi bazilikában került sor. A küszöbön álló megszállás előtt a magyar kormány és az egyházi vezetés nem támogatta a nemzetiszocializmus ellen határozottan állást foglaló Mindszenty püspöki kinevezését. Így végül a zalaegerszegi plébános az országos jelentőségű egyházszerzői munkája alapján XII. Pius pápának és Angelo Rotta apostoli nunciusnak köszönhetően nyerte el a tisztséget.

Serédi Jusztinián esztergomi érsek kifejezetten ellenezte Mindszenty beiktatását. Ellenérzéseiről a következőképpen írt 1943. december 23.-án kelt levelében Angelo Rottának – az érvelésének fontos pontja Mindszenty és Gyömörey főispán 1933-ra visszanyúló ellentéte:

„Mindszenty József szigorú a papsággal, ezért a papság nem szereti, volt néhány viszálya különböző politikai személyekkel, így Zala megye főispánjával is, jöllehet Kállay miniszterelnök ezt nem rója fel neki. Nagyszerű organizátor azonban, Zalaegerszeg és Zala megye politikai életében is jelentős pártot tudott szervezni és így általánosságban érvényesíti akaratát. De mégis féltő, hogy Mindszenty

²⁹ <http://kozihorvathnepfoiskola.hu/kozihorvathjosef.html> - Közi Horváth József Népfőiskola Alapítvány;

<http://lexikon.katolikus.hu/K/Közi-Horváth.html>

³⁰ Pehm József beszéde a csütörtöki megyegyűlésen. In: Zalamegyei Újság. 1941. május 10. 3.o.; Zala vármegye Muraközért. In: Zalamegyei Újság. 1941. július. 5. 1-3.o.

³¹ Új Püspök Atyánk. In: Veszprém Egyházmegyei Katolikus Tudósító – Az Egyházmegyei Katolikus Akció Hivatalos Közlönye. 1944 március., 5.o.

³² Maróthy-Meizler Károly: Az ismeretlen Mindszenty. 214-215.o.; A tárgyalást rövidítve összefoglalja: Közi Horváth József: Mindszenty bíboros. In: <http://www.katolikus.hu/mindszenty.html>; Mészáros István: Mindszenty a Sándor-palotában. Bp., 2005, Eötvös József Könyvkiadó. 33-34.o. - A németországi Holczkirchenben élő P. Fekete Bertalan Géza 2000. január 10.-én kelt, Mészáros Istvánhoz írt levelének melléklete: a helyi televízió számára vele készített riportfilm hanganyagának szövege.

³³ A kisgyűlésben a főispán bejelentette, hogy Muraközben ma bevezették a katonai közigazgatást. Ismét magyar a Zrínyiek földje. Nincs többé „csonka” Zala. In: Zalamegyei Újság. 1941. július. 9. 1.o.

³⁴ Csütörtökön a Muraközben is életbelép a polgári közigazgatás. Zalamegyei Újság. 1941. augusztus 19. 1.o.

³⁵ Napi hírek. In: Zalamegyei Újság. XXV. évf. 187. szám 1942. augusztus 21. (péntek) 3.o.; Mindszenty József levele 1942. szeptember 10.-én Udvardy Jenőnéhez Révfülöpre. In: Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár, 107/83.-25.

szervedélyes természeténél fogva, mint püspök nagyon is keményen bánna a papsággal és más tőle függő személyekkel, és ebből lassanként káros elégedetlenség származhatna. Ezért esetleges kinevezése veszélyessé is válhatna.”³⁶

A német megszállás árnyékában Mindszenty minden lehetséges alkalommal hangsúlyozta a magyar szuverenitás megőrzésének fontosságát. Választott püspöki jelmondata az ország függetlenségének és szabadságának eszméjét szimbolizálta: Pannonia Sacra, azaz „Szent Pannonia”, „Szent Magyarország”.³⁷ Beiktatása előtt zalaegerszegi híveitől búcsúzva kérte, „bármilyen történések, sohase feledkezzenek meg a szentistváni Magyarország iránt való kötelességeikről”³⁸, veszprémi bemutatkozó beszédében pedig a hagyomány fontosságát és a magyar katolicizmus és kereszténység bölcsőjének számító székvárosa jelentőségét, ill. a megszállással szemben a „nemzeti újjászületés” célkitűzését hangsúlyozta.³⁹

A veszprémi püspöki palota a német megszállás elleni küzdelem, az ellenállás egyik központjává vált. Mindszenty a püspökségében személyesen állt a zsidómentés élére és országos szinten is felemelte szavát a jogfosztás és a deportálások ellen. Az egyik udvari papja, Mészáros Tibor visszaemlékezésében tanúsítja, Mindszenty Veszprémben ekkor „minden tőle telhetőt megtett a zsidó életek megmentésére. Palotájába zsidókat fogadott be, megmentve őket az elhurcolástól.”⁴⁰

Az üldözöttek védelmében Mindszenty a politikai vezetésnél is határozottan szót emelt, felkeltve ezzel a rendszer ellenszenvét. Sztójay Döme miniszterelnökkel többször tárgyalt személyesen a Sándor-palotában, s több levelet is intézett hozzá. Első találkozásukra 1944. április 13.-án került sor, ahol a főpap követelte, „jogos bírói ítélettel megállapított büntett nélkül senkinek emberi jogait ne sértsék... akármilyen származású vagy vallású legyenek is valaki”. Szorgalmazta a zsidótörvények hatályon kívül helyezését és az átkeresztelkedett zsidók kereszténnyé nyilvánítását is: „az egyéni büntett bírói megállapítása és jogerős ítélet nélkül is jogfosztó, magyar polgártársainkat és katolikus híveinket, hittestvéreinket pedig ok nélkül megalázó rendelkezéseket” vissza kell vonni.⁴¹

Mindszenty budapesti tárgyalásain Sztójay és a belügyminisztérium illetékesei, Jaross Andor belügyminiszter, Baky László és Endre László államtitkárok részéről egyaránt rideg elutasításban részesült: „Magam mint veszprémi püspök, ismételten jártam zsidó ügyben a miniszterelnökségen és a belügyminisztériumban... De azt is mondhatom, nagyobb megaláztatásban életem folyamán addig aligha volt részem, mint akkor.” – emlékezett vissza 1948-ban.⁴²

Mindszenty szoros kapcsolatot tartott a veszprémi gettóban lakó zsidókkal. Egyházmegyei papjainak 1944. április 27.-i VII. számú körlevelében rendelte el, segítsenek az üldözötteken. Még arra is ügyelt, hogy a megszállók figyelmét elkerülje a felhívás, ezért latin nyelven fogalmazta meg az utasítását: „Napjainkban nagy számban kéri zsidó vallásúak a kereszttség szentségét. ... szívtelenül és igazságtalanul cselekedne az, aki bizalmatlanságból nem fogadná be őket... Az alapvető elv ez legyen: mindazokat, akik megtérni kívánnak, szeretettel kell fogadni. ... Buzdítjuk végül a tisztelendő

³⁶ Adriányi Gábor: Mindszenty József életművének értékelése, különös tekintettel püspöki, prímási kinevezésére. In: Mindszenty József veszprémi püspök 1944-1945. Felolvasóülések Veszprém történetéből 4. Szerk.: T. Horváth Lajos. Veszprém, 1996, Veszprémi Érsekség – Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata – Laczkó Dezső Múzeum. 103-114.o.

³⁷ Bevonult székhelyére Mindszenty József, az új megyéspüspök. In: Veszprémvármegye. A 1944. április 2. (vasárnap) 1-2.o.; Az idők komolyságához méltóan, ünnepek nélkül vonult székvárosába Mindszenty József megyéspüspök. In: Veszprémi Hírlap. 1944. április 2. 1.o.

³⁸ Bevonult székhelyére Mindszenty József, az új megyéspüspök. In: Veszprémvármegye. A 1944. április 2. (vasárnap) 1-2.o.

³⁹ Nemzeti érdek, hogy mi magyarok szentek legyünk... Főpásztorunk első szózatából. In: Veszprém Egyházmegyei Katolikus Tudósító. Az Egyházmegyei Katolikus Akció hivatalos Közlönye. 1944 április, 1.o

⁴⁰ Mészáros Tibor: Akit övéi be nem fogadtak. Pécs, 1997, A Szerző kiadása. 80.o.; Mészáros István: Mindszenty a Sándor-palotában. 53.o.

⁴¹ A magyar katolikus püspökkari tanácskozások jegyzőkönyvei. 1919-1944. II. Szerk.: Beke Margit. München-Budapest. 1992. Aurora, 431-438.o. (432-434.o.); Mészáros István: Mindszenty a Sándor-palotában. 49-50.o.

⁴² Mészáros István: Mindszenty a Sándor-palotában. 48.o.

papságot, hogy a megtérőkkel való speciális gondoskodó foglalkozást a keresztség után is tovább folytassák.” 43 A papjainak azt is szigorúan meghagyta a körlevélben, hogy a zsidó elkobzott javakból ne igényeljenek vagy fogadjanak el semmit. 44

Egyedülállóan tekinthető az a Veszprémben bevezetett gyakorlat, hogy vasárnaponként, ünnepnapokon a megkeresztelt zsidók két csoportba osztva a püspöki székesegyházba, ill. a Károly-templomba jártak szentmisére. 45 Mindszenty a bérmaútjain is védelmébe vette a helyi zsidóságot: a pacsai, a zalaszentgróti és a nagykanizsai városvezetéstől kérte, „a gettó lakóival emberhez illő módon bánjanak és sorsukat igyekezzenek legalább elviselhetővé tenni.” 46

A belpolitikai helyzet radikalizálódása és a nyilasok egyre nagyobb befolyása készítette, hogy 1944. április 14.-én levelet intézzen Serédi Jusztiniánhoz, arra kérve az esztergomi érseket, hogy „méltóztatná a kormányzó úrral a kormányzat további szélsősédségi folyamatát megakasztani”. A hercegprímást arra is kérte, hogy intézkedjen a Mauthausenbe elhurcolt gr. Sigray Antal szabadonbocsátása érdekében. 47

Mindszenty tehetetlenül látva, hogy a deportálásokat már nem lehet megállítani, ezért Horthy Miklósnak 1944. június 19.-én levelet fogalmazott, amelyben szorgalmazta, legalább a gyermekek elhurcolását akadályozza meg a kormányzó. 48 Talán Mindszenty levele is hozzájárulhatott valamelyest a deportálások leállításához, a fővárosi zsidóság nagy részének életben maradásához...

A deportálás kérdésében Mindszenty súlyos konfliktusba került a helyi hungaristákkal. 1944. június 25.-ére, a veszprémi deportálás befejezésére a városi nyilas vezető, a nyilas puccs után Veszprém megyei főispánná és hadművelleti kormánybiztossá kinevezett, Mindszenty letartóztatását elrendelő dr. Schiberna Ferenc ügyvéd hálaadó Te Deumot szervezett volna a ferences templomban. A ferences házfőnököt, aki helyt adott volna a Te Deumnak, Mindszenty magához kérte és joghatóságánál fogva letiltotta a propagandarendezvényt. 49

Serédi Jusztinián 1944. július 4.-én pásztorlevelet adott ki a zsidóság védelmében, amelyet Mindszenty átvett 1944. évi X. körlevelében és ez a Veszprémi Hírlap 1944. augusztus 13.-i számának címlapján is helyet kapott: „Serédi közli a hívekkel, hogy a zsidók, különösen a megkeresztelt zsidók védelmében tárgyal a kormánnyal és a tárgyalásait a továbbiakban is folytatni fogja.” 50

Mindszenty József a zsidóság mellett a nemzetiszocializmus többi üldözöttjének is a védelmére kelt. Gr. Sigray Antal mellett más letartóztatott politikusok, így az 1944 március végén elfogott és Nagykanizsára internált kigazdapárti vezető, Sulyok Dezső szabadulása érdekében is közbenjárt. Sulyok így emlékezett vissza megmenekülésére: „innen Mindszenty József akkori veszprémi püspök személyes közbenjárására helyezett szabadlábra 1944 júniusában az akkori belügyminiszter”, Jaross

⁴³ Mészáros István: Mindszenty a Sándor-palotában. 50-51.o.

⁴⁴ Körmendy József: Mindszenty József veszprémi püspök plébánia- és iskolaszervező munkája 1944-1945-ben. In: Ministerio. Nemzetközi Történész Konferencia előadásai 1995 május 24-26. Szerkesztette: Bárdos István és Beke Margit. Esztergom, 1998, Esztergom-Budapesti Érsekség - Komárom-Esztergom Megye Önkormányzata - Kultsár István Társadalomtudományi és Kiadói Alapítvány. 81-88.o. (83.o.)

⁴⁵ Mindszenty József levele Babics Endre kanonok-plébános, m.kir.kormányfőtanácsosnak és Babics Endre válasza (Veszprémi Érseki Levéltár 2707/1944 jelzet). In: Mindszenty József veszprémi püspök 1944-1945., 32.o.

⁴⁶ Meszlényi Antal: A magyar katolikus egyház és az emberi jogok védelme. Bp., 1947, Szent István Társulat . 133-134.o.; Mészáros István: Mindszenty a Sándor-palotában. 53.o.

⁴⁷ Mindszenty József levele Serédi Jusztiniánnak a szélsőjobboldali veszélyről (Veszprémi Érseki Levéltár). In: Mindszenty József veszprémi püspök 1944-1945., 28.o.

⁴⁸ Veszprémi Érseki Levéltár 2895/1944 – In: Mészáros István: Mindszenty a Sándor-palotában. 52.o.

⁴⁹ Mindszenty József: Emlékirataim. Bp., 1989, Az Apostoli Szentszék Könyvkiadója. 43.o.; Párkányi József: Mindszenty József veszprémi püspök, az ember (Visszaemlékezések). In: Mindszenty József veszprémi püspök 1944-1945., Felolvasóülések Veszprém történetéből 4., Szerk.: T. Horváth Lajos. Veszprém, 1996, Veszprémi Érsekség – Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata – Laczkó Dezső Múzeum, 90-100.o.; Gergely Jenő: Mindszenty József veszprémi püspök és a nyilasok. In: Hagymányok, közösség, művelődés. Tanulmányok a hatvanéves Kósa László születésnapjára. Szerkesztette: Ablonczy Balázs, Ifj. Bertényi Iván, Hatos Pál, Kiss Réka. Bp., 2002, BIP (Books in Print). 177-200.o. (178-179.o.)

⁵⁰ Megjelent a megyésfőpásztor ezévi X. körlevele. In: Veszprémi Hírlap. 1944. augusztus 13. 1.o.

Andor. Sulyok Dezső azért volt nem kívánatos személy a szélsőjobboldal számára, mert a parlamentben feltárta Szálasi öröme szarmazását és rámutatott, hogy antiszemitizmusával csak a saját kisebbségi komplexusát kompenzálja.

A kisgazdapárti Varga Béla balatonföldvári plébános a veszprémi püspöki palotában számos zsidóval együtt húzta meg magát 1944. március 19.-e után egy hónapon át. Ezt követően Mindszenty a Somogy megyei Homokkomárom plébániáján rejtette el a politikust, majd a főpap kérésére Budapestre utazott a zsidó üldözöttek mentése és a háború utáni politikai lehetőségek felmérése céljából.⁵¹

Nincs eskü!

A nyilas hatalomátvételt követően keletkezett Mindszenty Juramentum non /vagyis Nincs eskü/ - A forradalmat és az egyházat egyszerre szolgálni nem lehet c. kéziratos befejezetlen manifesztumtervezete, amely az Esztergomi Prímási Levéltár anyagai között található. A főpap itt részletesen megindokolta XI. Pius pápa 1937-es Mit brennender Sorge (Égető aggodalommal) kezdetű, nácizmust elítélő enciklikájára is hivatkozva, miért nem teszi le Szálásra és a hungarista hatalomra az esküt:

„A rendszer szemben áll a hittel. Hamis istenfogalmat (faji isten) hirdet, a keresztséget semmisnek, a házasságot, amit Isten egybekötött, felbontásra erőlteti. Új magyar vallást hirdet.”⁵²

Az írás válaszolni kívánt a nyilas uralomnak végül behódoló magyar katolikus egyházfőnek, Serédi Jusztiniánnak, aki – a Magyarság és a Dunántúli Hírlap c. lapok 1944. november 24.-i és 25.-i számának tanúsága szerint – személyesen, a magyar püspöki kar nevében adott utasítást az egyházi iskolák tanárainak, tanítóinak a hungarista eskü letételére. A hercegprímás, ha konzultált is a püspökökkel, azok közül legalább hárman, a nyilas rendszer ellen kiadott 1944. október 31.-i memorandum aláírói, Mindszenty József, Shvoy Lajos székesfehérvári püspök és boldog báró Apor Vilmos győri püspök biztosan elleneztek a főpásztori intézkedést:

„Serédi Jusztinián bíbornok, Magyarország hercegprímása a félhivatalos katolikus hírügynökség, a Magyar Kurír útján a következők közlését rendelte el:

„A Budapesti Közlöny folyó hó 18.-i 263. számában megjelent és a közszolgálati alkalmazottak esküjére vonatkozó 4070/1944. M.E. számú rendelet kapcsán a bíboros hercegprímás a püspöki kar nevében a következő intézkedést teszi: Tekintettel az idő rövidségére, valamint a fennálló, főleg közlekedési nehézségekre, amelyek egységes eljárással könnyebben oldhatók meg, a bíboros hercegprímás ez alkalommal külön sajátos eljárási módot nem ír elő, hanem ez úton kifejezetten hozzájárul ahhoz, hogy az egyházi hatóságok joghatósága alá tartozó összes közép-, középfokú és elemi iskolák igazgatói, amennyiben az esküt 1944. október 15. napja után eddig még nem tették le, a kir. tankerületi főigazgatók, illetve azok megbízottjai előtt, az egyes tantestületek 1944. október 15.-e után esetleg esküt még nem tett tagjai pedig igazgatóik előtt nyolc napon belül az előírt esküt letegyék. Azon elemi iskolák tanítói, amelyeknek külön kinevezett igazgatótanítója nincsen, az esküt ott tegyék le, ahol a rendelkezések szerint az iskola igazgatójának azt tennie kellene. Az esküről a letevő számára az előírt minta szerint igazolványt állít ki az eskü kivevője és az esküt tevők névjegyzékét haladéktalanul megküldi a személyi ügyek kormánybiztosához.”⁵³

⁵¹ Születtem... Magyar politikusok önéletrajzai. Szerk.: Csiffáry Gabriella. Budapest, 2003, Új Palatinus Könyvesház Kft., 542-544.o.; Mészáros István: Mindszenty a Sándor-palotában. 26.o.

⁵² Mindszenty József: Juramentum non. A forradalmat és az egyházat egyszerre szolgálni nem lehet. In: Esztergomi Prímási Levéltár, Mml. 17. doboz

⁵³ (M.K.): A hercegprímás intézkedése az eskü letételére vonatkozólag. In: Magyarság. XXV. évf. 267. (6878) szám, 1944. november 24. (péntek) 5.o.; A hercegprímás intézkedése a kat. tanszemélyzet esküjéről. In: Dunántúli Hírlap. 52-ik évfolyam, 47. szám 1944. november 25. (szombat) 2.o.

A nyilas rendszer ellen a négy főpap, Mindszenty József, Shvoy Lajos, Apor Vilmos püspökök és Kelemen Krizosztom pannonhalmi főapát 1944. október 31.-én adta ki a közismert memorandumot. Mindszenty az emlékiratot november 13.-án Budapesten a Sándor-palotában Szöllösi Jenő miniszterelnök-helyettesnek nyújtotta át, mivel nem kívánta a címzett Szálasit személyesen felkeresni:

„a még ép Dunántúlt ne vessék oda a visszavonulási harcok martalékának, mert ezzel a magyar haza utolsó darabja és vele a magyar jövő és felépülés utolsó reménye is odavész. ... A nemzetet öngyilkosságból odavetni csak úgy elvből nem lehet. Muhi, Mohács, Majtény, Világos, Trianan után volt feltámadás, de a megsemmisülésből nem lesz.”⁵⁴

Mindszenty 1944-es letartóztatásának háttere nem érthető meg a fentebb vázolt előzmények nélkül. A főpap minden esetben következetesen ragaszkodott „Isten felé: Toronyiránt!” álláspontjához és bár 1945-ben szabadult a nyilasok fogságából, 1948-ban a kommunista diktatúra börtönözte be.

⁵⁴ Mindszenty József: Emlékirataim. 39-42.o.

A kutatás indoklása

Az információ az élet minden területén fontos szerepet játszik. Nincs ez másképpen a gazdasági életben sem, mert tudjuk, hogy az információ és a tudás érték és hatalom. Nincsenek ezzel másképpen a gazdasági élet szereplői sem. Információra és tudásra van szükségük ahhoz, hogy piaci helyzetüket megszilárdítsák, hogy versenyelőnyhöz jussanak, vagy éppen megszorongassák versenytársaikat. Ehhez azonban nem elég csak a vállalat belső tevékenységre, folyamatokra koncentrálni, terméket fejleszteni, szükséges a vállalat környezetében történő események gyűjtése és dokumentálása is, de még a belső történések feljegyzése is nélkülözhetetlen. Ezeket az adathalmazokat olyan megbízható helyen kell tárolni, amely képes az összes történést egy helyen elhelyezni és biztosítani, hogy egy időben több érdekelt is képes legyen látni és használni azokat.

Erre az igényre született meg válaszul az ERP rendszer, amely azonban önmagában nem képes mindazt biztosítani, amire a vállalatnak a működéshez, a vezetőségnek pedig a döntéshozatalhoz szüksége van. Az ERP rendszer csak támogatni tudja egy vállalkozás irányítási rendszerét, amely a gazdasági társaság munkafolyamatainak összességét szabályozza és ellenőrzi, és amely megfelel a hatályos jogszabályok előírásainak. Vagyis a vállalkozásoknak szükségük van egy vállalatirányítási és az azt támogató informatikai rendszerre is ahhoz, hogy működésük hatékonysága növekedjen, és sikeresen végre tudják hajtani vállalati stratégiájuk lépéseit.

Kutatásom során arra fókuszálok, hogy a vállalati informatikai rendszerek mennyire képesek lekövetni a piac és a gazdaság változásait anélkül, hogy nagyobb költség és idő ráfordításra lenne szükség. Vizsgálataim elsősorban arra koncentráltak, hogy milyen igényeik vannak a gazdasági élet szereplőinek és mit kínálnak a piacon lévő ERP rendszerek. Úgy vélem, a keresleti és kínálati oldalt ebben az esetben is össze kell egyeztetni, hiszen a kínálati oldalon feltűnő hiányosságok és a keresleti oldalon jelentkező túlzott elvárások befolyásolhatják a használt ERP rendszer alkalmazkodóképességét. Ez különösen abban mutatkozhat meg, hogy egy-egy változást az informatikai rendszer csak lassan képes lereagálni, ami a felhasználóknak, nem csak anyagi, de üzleti károkat is okozhat.

Megfogalmazott igények és elérhető funkciók

Ahhoz, hogy tiszta képet kapjunk a vállalatirányítási informatikai rendszer adaptivásáról, fel kell mérni, a gazdasági társaságok ERP rendszerekkel kapcsolatos elvárásait, igényeit és az ERP rendszerek által kínált lehetőségeket, mert tudnunk kell, hogy az igények és az elérhető funkciók mennyiben fedik és mennyiben állnak távol egymástól.

Az összehasonlításból következtetni lehet a vállalatirányítási és az informatikai rendszerek rugalmasságára, láthatóvá válik, hogy mennyire képesek ezek a rendszerek lekövetni a piaci változásokat anélkül, hogy fennakadást, vagy üzleti hátrányt okoznának a szervezet számára. A működéshez szükséges a különböző rendszerek - vállalatirányítási rendszer, támogató informatikai rendszer - összehangolása, melynek eredményeként később létre jöhet a VIR.

Az összehangoláshoz a vállalatirányítási rendszert az ERP rendszerrel szükséges összehasonlítani és elemezni a két oldal elvárásait és kínálatát. A következőkben erre kerül sor, az alábbi táblázatok elemzésével.

A gazdasági társaságok információ igényei

	Szükséges a vállalkozás működéséhez	Szükséges a vezetői döntéshozatalhoz
minden olyan tevékenység rögzítése adatként, ami a vállalat szempontjából fontos	igen	igen
a vállalaton belüli tevékenységek adatként való rögzítése	igen	
a vállalaton kívüli tevékenységek adatrögzítése	igen	
termelést leíró adatok	igen	
a teljesítménytényezők és adatok	igen	igen
a számviteli információk		igen
a vállalkozás alapadatai	igen	
a termékek árai		igen
a termékek adatait, jellemzői, paraméterei	igen	
a költségek típusai	igen	igen
a költséghelyek kódjai	igen	igen
a költségviselők		igen
a munkaerő költségei		igen
az alap és segédanyag felhasználása, ha van ilyen		igen
a gépi munkafelhasználás		igen
az összes olyan adat gyűjtése és rögzítése, amely valamilyen módon befolyásolja a vállalkozás teljesítményét, piaci helyzetét	igen	igen
Adatok a pénzügyi nyereségről és veszteségről		igen
Jelenlegi költségek		igen
Statisztikai adatok a teljesítményről és a termelékenységről		igen
Ismeretek a társaság folyamatairól és annak működéséről	igen	igen
Adatok a beszállítói láncról	igen	
Információk a vevőkapcsolatokról	igen	igen
Információk a beszállítói kapcsolatokról	igen	
A versenytársakkal kapcsolatos ismeretek	igen	igen
Az új termékekkel kapcsolatos tervek és elképzelések	igen	igen
Szabadalmak, védjegyek, engedélyek	igen	
Árakkal és árkedvezményekkel kapcsolatos információk	igen	

1. táblázat - Forrás: Kardos Barbara – Szatnó Imre – Veress Attila (2007): A vezetői számvitel alapjai és a Chikán Attila (2002): Vállalat gazdaságtan könyvei alapján önállóan készített táblázat.

Az információk nem csak a cégek működése szempontjából fontosak a gazdasági életben, de azok piaci helyzetének változásában is nagy szerepet játszanak, sőt hosszú távon befolyásolják a vállalkozás működését. Ezért nagy jelentőségű a rendelkezésre álló információ mennyisége és minősége, valamint az adatok gyűjtésének feltételei a megszabott kereteken belül.¹ Az információ igényeket szintenként kell szeparálni. Az 1. táblázatban felsorolt információkat annak alapján csoportosítottam, hogy melyek szükségesek a gazdasági társaság működéséhez, vagyis operatív szinten nélkülözhetetlenek, és melyek azok, amelyekre a döntéshozatali szintnek is szüksége van, vagy csak annak van szüksége rá.

¹ Csak a törvényi előírások betartása mellett valósulhat meg az adatgyűjtés és információszolgáltatás. További korlátot állít az adatgyűjtés elé, ha egy vállalkozás rendelkezik minőségirányítási rendszerrel.

Mind a döntéshozatali, mind az operatív szintnek szüksége van minden olyan adat összegyűjtésére és információvá alakítására, amely szorosan kapcsolódik a vállalat meghatározott folyamataihoz, mint a beszerzés, raktározás, értékesítés, vevőkapcsolati tevékenység, karbantartás, gyártás, stb. Ezeket a minőségirányítási rendszer kézikönyve tartalmazza, amennyiben a gazdasági társaság rendelkezik ilyen rendszerrel, azonban vajmi keveset árul el a vállalatról, annak hatékonyságáról. Ehhez mutatószámokra van szükség, melyeket meghatározott adatok gyűjtéséből meghatározott matematikai képletek segítségével állítanak elő, és azok végeredményeinek egy adott időszakra történő elemzésével jellemzik a vállalat folyamatainak hatékonyságát, vagy a vállalkozás helyzetét, esetleg piaci teljesítését. A folyamatok során gyűjtött és rögzített adatok mind a vállalat működéséhez, mind a stratégiai döntésekhez nélkülözhetetlenek. Azonban a vállalaton belüli tevékenységek adatként való rögzítése már az operatív szinthez, a vállalat működésének információ igényéhez kötődik. Ezek az adatok önmagukban még nincsenek jelentőséggel a döntéshozók számára, csak operatív szinten segítik a gazdasági társaságok működését. Ugyanez a helyzet a vállalkozáson kívüli tevékenységek adatként való rögzítésével, melyek a vállalat életére ugyan befolyással bírnak, a vezetők számára viszont ebben a formában még nem. Ennek oka, hogy amennyiben csak gyűjtjük és rögzítjük a vállalat környezetéből származó adatokat, azok önmagukban még nem elég informatívak egy megfontolt döntéshez, ezért előtte elengedhetetlen - egy meghatározott módszer szerint - elemezni az adatokat. Természetesen a termelési folyamatot leíró adatokkal.

A gazdasági társaság teljesítményével kapcsolatos adatok mindkét szint számára meghatározók, a döntéshozók képesek az alkalmazottakat ösztönözni, adott esetben ezek alapján tudják módosítani, javítani stratégiai elképzeléseiket, ugyanakkor a teljesítmény információk a vállalkozás környezetét is igen élesen érdeklik, legyen szó vevőről, vagy versenytársról, vagy akár beszállítóról. Mivel mindannyian függnek a vállalattól, így számukra sem közömbösek a gazdasági társaság teljesítménymutatói, és azok következményei.

A számviteli információk kapcsán sincs ez másként, a különbség csak ott érhető tetten, hogy ezek gyűjtését és meghatározott formában történő közzétételét a vállalatok számára jogszabály írja elő. Ahogy azt is, hogy a költségekről, típus, hely és személy szerint nyomon követhető nyilvántartást vezessenek, mert vannak olyan költségek, amelyeket a vállalat elszámolhat a kormányzati hivatalok felé és van, amit nem. A statisztikai adatok egy része szintén egy kötelező elem a vállalatok életében, egy részüket szolgáltatni kell a hivatalok felé, másik részük a vállalkozás életpályáját, céljait befolyásolja.

Az előzőekben megfogalmazott információ-szükségletek összességéből származnak a gazdasági társaságok igényei. Úgy vélem, hogy ezen igényeket nagyban befolyásolja a vállalkozás mérete, s hogy véleményem helytálló-e, körbejártam a kérdést.

A különbségtétel ésszerűnek hangzik, hiszen a nagyobb méret több folyamat összefonódását, koordinálását és nyomon követését feltételezi. Először a KKV-k és a nagyvállalatok SWOT analízisét végzem el, hogy lássam folyamataik közötti különbséget és azokat a különbségeket, melyek miatt más információra van szükségük a döntéseik meghozatalához.

A KKV SWOT analízise

Erősségek	Gyengeségek
Rugalmasság, gyors adaptációs képesség, specializáció	Tőkehiány
Menedzsment érzékenysége, Javuló menedzsment-képesség	Technológiafejlesztés, HR fejlesztés, Információs hálózatok fejlesztése
Munkatársak motiváltsága	Érzékenyebbek a külső hatásokra
Vezető személyiségének fontossága	A nem hatékonyan irányított, kis tőkeerejű vállalkozások magas aránya
Nagyvállalatokkal szembeni versenyhátrányt csökkentő együttműködések kialakítása	Szakértők igénybevételének lehetősége (üzleti titkok, bizalmas adatok)
A gazdasági átmenet több mint 10 éve alatt kompetitív környezetben szerzett tapasztalatok	Az európai színvonaltól jelentősen elmaradó jövedelemtermelő képesség

Lehetőségek	Veszélyek
Multinacionális vállalatok külföldi gyáraiba is beszállítani	A piacokra várhatóan belépő multinacionális vállalatok felborítják a piaci erőviszonyokat
Széles körű (nemzetközi) beszállítói hálózat kiépítése	Az új multinacionális vállalatok veszélybe sorolhat olyan Magyarországi nagyvállalatot, akinek addig a KKV szolgáltatott
Megnyíló külföldi piacok	Az új multinacionális vállalatok hozzák magukkal saját külföldi beszállítóikat
Informatika és telekommunikáció kitérítje a piacokat (lokális igények, globális trendek)	A multinacionális vállalatokat követve megjelennek a Magyarországi piacon külföldi KKV-k is
Pályázati lehetőségek, tenderek (pályázatirási tudnivalók)	Műszaki, technológiai, innovációs lemaradás
Termelési, szállítási kooperációk	Az információ lassú terjedéséből adódó globális versenypozíció romlása
Adaptált marketingtevékenység piacról piacra	Informatika, telekommunikáció megsokszorozza a versenytársakat
Fejlődő infrastruktúra	Eltérő üzleti kultúráknak kell párhuzamosan megfelelni
Globalizációkedvező hatásainak érvényesülése	Növekvő fejlesztési, beruházási kockázat
Új vállalkozói generációk beépítése	Erőforrás bővítési kockázat
Közép- és hosszú távon a növekvő vásárlóerő miatt bővül a Magyarországi és külpiac	Egyes csoportok, térségek további leszakadása, szorosabb kapcsolat a rejtett gazdasággal
Adminisztratív terhek csökkentése	Ha a hatékonyság javulása nem elég gyors, akkor a globalizáció kedvezőtlen hatásai erősödhetnek

2. táblázat - Forrás: A szerző saját szerkesztése, A kis- és középvállalkozások fejlesztésének stratégiája 2007-13. alapján

A 2. táblázatban rendszerezett KKV-k jellemzői alapján a következők állapíthatók meg a vizsgált vállalkozói szektorról.

A KKV-k-nak nagy előnye, hogy rugalmasak, és gyorsan alkalmazkodnak a megváltozott gazdasági környezethez. Erős a munkahelyteremtő képességük, és alkalmazottaik kellőképpen motiváltak a siker elérésében. A szektor gyengesége viszont, hogy alacsony a termelékenysége, tőkehiánnyal küzd, és érzékenyen reagál a külső hatásokra. Ez a szektor sok fejlesztésre szorul, a HR, a technológia és az információs rendszerek, hálózatok területén. Az ide tartozó vállalkozásoknak nagy a munkaerőköltsége, és sokat közülük kis hatékonysággal üzemeltetnek. Mivel tőke intenzitásuk alacsony, így a magas bérleti díjak problémát jelentenek, az ingatlan vagy gépvásárlás saját erőből szóba sem kerülhet, mindennek eredményeként a vállalkozások növekedése igen behatárolt.

A szektorban tevékenykedőknek azonban számos lehetőség áll rendelkezésükre, melyeket érdemes kihasználni. A megnyíló külföldi piacokra való kilépés, vagy egy multinacionális cég külföldi érdekeltségében beszállítóvá válni, mindenképpen nagy lehetőség e szektor számára. A fejlődő infrastruktúra és a növekvő vásárlóerő is motiválhatja, és támogatja a KKV-kat, amennyiben azok hatékonyan tudják kezelni az ezzel járó pozitív lehetőségeket.

A KKV fejlődését és növekedését természetesen veszélyek is fenyegetik, elsősorban a multinacionális vállalatok „személyében”, mert ezek piacra lépése megváltoztatja az erőviszonyokat, amikre a szektor érzékenyen reagál. Egy adott külföldi érdekeltségű multinacionális cég piacra lépése magával hozhatja a külföldi tulajdonú KKV-kat is, ami szintén nehezítheti a Magyarországi szektor helyzetét. Az új piacokra való kilépéssel a versenytársak megsokszorozódása várható. Veszélyt jelenthet még az információáramlás sebessége is, a túl lassú információ hátrányt okoz a versenyben, de ugyanilyen problémát jelenthet ki nem épített infrastruktúra is a KKV-k számára. Ezek a tények is ösztönzően hatnak egy ERP rendszer bevezetésére és használatára, amelyet természetesen körütekintően, az igényeknek megfelelően kell kiválasztaniuk.

A nagyvállalatok SWOT analízise

Erősségek	Gyengeségek
Tőkeerős vállalkozások	Nem érzékeny a külső hatásokra
Technológiai fejlesztési lehetőségek	Nem túl rugalmas a változásokhoz
K+F	A csapat tagjai csak egy-egy részfeladatot végeznek az adott területen, nem látják át az egész folyamatot
Országokon átnyúló	
Fejlett belső és külső kommunikáció	
Magasan kvalifikált szakemberek	
Csapatmunka	
Több lábon álló döntési mechanizmus	
Fejlett infrastruktúra	
Fejlett szállítói kooperáció	
Minőségirányítási rendszer alkalmazása	
Lehetőségek	Veszélyek
Multinacionalizálódás	Nagy méretük miatt nehézkes a szervezet irányítása
További piacokra való belépés	Nagyobb a hibák lehetősége
Nemzetközi hálózat kiszélesítése	

3. táblázat - Forrás: Saját szerkesztés

A 3. táblázat adatai alapján megállapítható, hogy a nagyvállalatok számos erősséggel rendelkeznek. Tőkeerősök, sok a technológiai fejlesztési lehetőségük, amit ki is használnak kutatásfejlesztésre. A kisebb szervezetekhez képest fejlett belső és külső kommunikációval rendelkeznek. Előnyük a magasan kvalifikált szakemberekből álló csapatmunka, a fejlett infrastruktúra. Az ilyen nagy szervezeteknek több lábon álló döntési mechanizmusuk van, míg a kis- és középvállalkozásoknál a döntés mindig egy ember kezében van, aki általában a vállalkozás tulajdonosa is egyben. A nagyvállalatok többsége rendelkezik minőségirányítási rendszerrel, amely az egyik legnagyobb erősségük, míg ez a kisebb szervezetek esetében ez egy legyőzendő hátrány.

A nagy szervezetek egyik gyengesége, hogy nem reagálnak érzékenyen a külső hatásokra, így rugalmatlanok, és lassabban alkalmazkodnak a megváltozott piaci helyzetekhez. Az is gyengeség, hogy az ilyen szervezeteknél dolgozók általában részfolyamatokat végeznek, így nincs rálátásuk, áttekintésük az egész folyamatra. Ha valaki hiányzik az adott folyamat egy részéről, a többiek nem tudják teljes mértékben helyettesíteni, mivel nem ismerik a munkáját.

A nagyvállalatok számára szintén van lehetőség újabb piacokra való belépésre és azok meghódítására, akárcsak a nemzetközi hálózat kiszélesítésére, és a multinacionalizálódásra is.

A legnagyobb veszély ezeknél a vállalkozásoknál, hogy a nagy méretük miatt nehezebb a szervezet irányítása, és nagyobb a hibák lehetősége.

A gazdasági társaság-típusok tulajdonságainak összehasonlítása

Mikro vállalat	KKV	Nagyvállalat
Egy ügyintéző irányít egy folyamatot	Egy ügyintéző irányít egy folyamatot	Több ügyintéző egy folyamaton belül
Nagyfokú egyéni szerepvállalás	Nagyfokú egyéni szerepvállalás / csapatmunka	Csapatmunka
A tulajdonos és döntéshozó személye általában egy	A tulajdonos és döntéshozó személye általában egy	Szigorú irányítás / menedzsment
Szoros kapcsolat az ügyfelekkel	Szoros kapcsolat az ügyfelekkel	Ügyfélkapcsolati rendszer
Rövid átfutási idők / gyors reagálás	Rövid átfutási idők / gyors reagálás	Átfutási idő hektikus / lassú reagálás
Döntési folyamat gyors és egyszerű	Döntési folyamat gyors és egyszerű	Elhúzódó döntési folyamat, több lépcsős, bonyolult
A cég életútján állandó menedzsment	A cég életútján állandó menedzsment	Gyakori menedzsmentváltás
Egyedi, kreatív megoldások	Egyedi, kreatív megoldások	"Sémák", minták szerint dolgoznak
Kis szervezet, működését könnyebb irányítani, kontrollálni.	Kis szervezet, működését könnyebb irányítani, kontrollálni.	Nagy szervezet, működtetése nehézkes

4. táblázat - Forrás: Saját szerkesztésű táblázat

A gazdasági társaság-típusok között a szervezeti méret különbsége mellett számos más különbség is felfedezhető. Az egyik ilyen, hogy kisebb méretű szervezet esetében általában egy ügyintéző képes átfogni egy teljes folyamatot az elejétől a végéig, nem szükséges egyéb információ forrás becsatolása a folyamatba. Hátránya, hogy amennyiben egy személy hiányzik, akkor a teljes folyamat megakadhat, az információ hiány miatt.

Nagyobb szervezet esetében több alkalmazottat kapcsolnak be egy folyamat végrehajtásába, aminek az az eredménye, hogy egyikük sem rendelkezik az egészre vonatkozó információkkal, csak a saját részére vonatkozóval. Ezért is fontos a nagyvállalatok esetében a csapatmunka megvalósítása, a folyamat-szabályozás, míg az ennél kisebb szervezeteknél az egyénre nagyobb szerepet jut, ami által előtérbe kerül a kreativitás, az egyéni megoldások, míg a nagyobb szervezetek inkább kidolgozott sémák mentén, standard megoldási procedúra szerint járnak el. Ez igaz a döntési folyamatokra is, hiszen a nagyvállalatoknál van egy metódus a döntéshozatalra, ezért az sokkal lassúbb, bonyolultabb, mint a kisebb szervezeteknél, ahol a döntéshozó általában egy személy, aki a vállalkozás tulajdonosa is egyben.

A szervezetek mérete tehát befolyásolja reakció idejüket is, hiszen a kisebb szervezetekben, ahogy az előbb leírtam, egy alkalmazott van rendelve egy folyamat végig viteléhez, így nem kell másokkal konzultálnia, minden információt ismer így gyorsabban képes reagálni, míg a nagy szervezetek esetében a csapattagoknak megállapodásra kell jutniuk egymással a megoldást illetően, ezért a reakció idő is kitolódik. Probléma az is, hogy egy nagyvállalatnál gyakoribbak a menedzsmint cserék, mint egy kis szervezetnél, ahol a tulajdonos nem fogja magát meneszteni, ha a vállalkozás nem a terveknek megfelelően teljesít.

A kis szervezetek irányítása, kontrollálása lényegesen könnyebb feladat, mint egy nagyé, mert a begyűjtött és rögzített információknak nem kell annyi helyen jelen lenniük és befolyásoló hatásukat kifejtetniük. Ebből következik, hogy sokkal kevesebb fajta információból is képesek megfelelő döntéseket hozni, ezért gondolják a kisebb szervezetek vezetői, tulajdonosai, hogy nem szükséges egy minőségirányítási, akár egy ERP rendszer bevezetésébe investálni, hiszen kicsinyükből adódóan a munkatársak szorosabban működnek együtt és így az információáramlás biztosított. Ez valóban így van az elméletben, a gyakorlat azonban azt mutatja, hogy ha egy munkatárs „kiesik a rendszerből” akkor a tudását nehéz pótolni, de éppen erre ad megfelelő megoldást a vállalatirányítási informatikai és a minőségirányítási rendszer. Hiszen ha le van írva, hogy a munkatársaknak mi a munkájuk és azok folyamatai, akkor hiányzás, pótlás esetén az információk elérhetővé tételével mások is el tudják végezni az adott munkát.

A nagyobb szervezetek azonban, kifejezetten szeretik, ha munkafolyamataik standardizálva vannak, mert így a kieső munkaerő könnyen pótolható, a tevékenység pedig egyszerűen nyomon követhető, ellenőrizhető, ami segíti a nagy szervezet vezetését abban, hogy megfelelően koordinálja a szervezetet, javítsa annak hibáit, és újításokkal növelje annak hatékonyságát, termelékenységét.

Az eddig leírtak alapján összefoglalva a nagy szervezetek információ igénye a következő:

- A vállalati folyamatok során keletkezett adatok rögzítése
- A vállalati folyamatok során keletkezett adatok alapján meghatározott mérőszámok számolása és rögzítése
- A vállalat környezetében a vállalkozásra hatással lévő tevékenységek során létrejött adatok rögzítése
- Számviteli adatok rögzítése és riportálása a jogszabályban megfogalmazottak alapján
- Költségek nemenként, személyenként, kódonként való rögzítése és riportálása, elemzése
- Pénzügyi tevékenységekkel kapcsolatos adatok, információk, bizonylatok rögzítése, létrehozása
- Anyagfelhasználások rögzítése, fogyás jelentések készítése, elemzése
- A vállalkozás ügyfél és partner adatainak gyűjtése, rögzítése és szeparálása
- Termékfejlesztéssel kapcsolatos adatok gyűjtése, rögzítése, elemzése
- Marketinggel kapcsolatos tevékenységek adatainak rögzítése, elemzése

- Stratégiai (értékesítési, marketing, termelés, stb) tervek és tények rögzítése és elemzése
- Minőségirányítási rendszerrel kapcsolatos mérőszámok, adatok rögzítése és elemzése
- Leányvállalatok és kapcsolódó vállalkozások adatainak és információinak gyűjtése, rögzítése és integrálása a szervezet információs rendszerébe
- A vállalkozás teljesítmény értékeléséhez szükséges adatok gyűjtése, rögzítése és értékelése
- A szervezeten belüli részlegek tevékenységének adatformájú rögzítése
- Szervezetfejlesztéshez szükséges információk gyűjtése

A kisebb szervezetek információs igénye összegezve pedig a következő:

- A vállalati folyamatok során keletkezett adatok rögzítése
- A vállalati folyamatok során keletkezett adatok alapján meghatározott mérőszámok számolása és rögzítése
- A vállalat környezetében a vállalkozásra hatással lévő tevékenységek során létrejött adatok rögzítése
- Számviteli adatok rögzítése és riportálása a jogszabályban megfogalmazottak alapján
- Költségek nemenként, személyenként, kódonként való rögzítése és riportálása, elemzése
- Pénzügyi tevékenységekkel kapcsolatos adatok, információk, bizonylatok rögzítése, létrehozása
- Anyagfelhasználások rögzítése, fogyás jelentések készítése, elemzése
- A vállalkozás ügyfél és partner adatainak gyűjtése, rögzítése és szeparálása
- Termékfejlesztéssel kapcsolatos adatok gyűjtése, rögzítése, elemzése
- Marketinggel kapcsolatos tevékenységek adatainak rögzítése, elemzése
- Stratégiai (értékesítési, marketing, termelés, stb) tervek és tények rögzítése és elemzése
- Minőségirányítási rendszerrel kapcsolatos mérőszámok, adatok rögzítése és elemzése
- A vállalkozás teljesítmény értékeléséhez szükséges adatok gyűjtése, rögzítése és értékelése

Az összefoglalások alapján jól látható, hogy jelentős különbség nincs a nagy és a kisseb szervezetek információ igényei között. A differencia abból adódik, hogy a nagy szervezeten belül a konkrét feladatokat, tevékenységeket és a munkafolyamatokat nagyban befolyásolja a vállalat mérete, a szervezet tagoltsága, valamint a vállalkozási tevékenység sajátosságai. Vagyis a nagyvállalat esetében a tagoltság, a részegységek közötti információs folyamatok mennyisége és mérete okozza a többlet információ igényét.

Kutatásom során vizsgálnom kellett, hogy az ERP rendszerek funkció kínálata mennyiben elégíti ki a gazdasági társaságok információs keresletét, vagyis az informatikai rendszer felépítése és funkciói általában mennyire felelnek meg a vállalat információs rendszerének és változások esetén mennyire gyorsan képesek a változást lereagálni

A gazdasági társaság típusok és az ERP rendszer moduljainak kapcsolata

	Mikro vállalat	KKV	Nagyvállalat
Pénzügy - számvitel	☒	☒	☒
Bér-és munkaügy	☒	☒	☒
Tárgyi eszköz	☒	☒	☒
Kontrolling	☒	☒	☒
Termelés	☒	☒	☒
Raktárkészlet	☒	☒	☒
Beszerezés	☒	☒	☒
Értékesítés	☒	☒	☒
Disztribúció	☒	☒	☒
Ügyfélkapcsolat menedzsment	☒	☒	☒
Projektmenedzsment	☒	☒	☒

5. Táblázat - Forrás: Saját szerkesztésű táblázat

Az 5. táblázat jól szemlélteti, hogy a gazdasági társaságok típusainak méretüktől függően a piacon kínált ERP rendszerek mely funkcióira van, és mely funkciókra nincs szükségük. A szervezeti nagyság és tagoltság miatt a nagyvállalatoknak az ERP rendszerek által kínált összes funkcióra, modulra szükségük van, hogy hatékonyabbá tegyék folyamataikat és ezáltal a vállalatirányítását is. Egy adott ERP rendszer összes modulját maradéktalanul ki tudják használni, és mivel folyamataik eleve standardizáltak, így az informatikai rendszer bevezetése és a folyamatokhoz való igazítása nem okoz problémát. Ebben az esetben képes megvalósulni az informatikai és a vállalati folyamatok közötti szimbiózis. Technikai oldalról azonban, jelentős piaci változások esetén a rendszer átparaméterezése időigényes és erőforrásból is jelentős felhasználást igényel, éppen a szervezet nagysága és tagoltsága miatt. Ebből és az előzőekben leírtakból következik, hogy a nagyvállalatok a jelentős piaci változásokat terjedelmük miatt nem képesek rugalmasan és gyorsan leereagálni. Ugyan a szervezet egyes részei képesek az az új helyzethez alkalmazkodni, de ez önmagában kevés és a vállalat egészére kihatni nem képes.

KKV-k esetében az ERP kínálta modulok közül a projektmenedzsment és az ügyfélkapcsolat menedzsment az, amelyre ezek a kis szervezetek feltehetően nem tartanak igényt. Ennek oka például abban keresendő, hogy folyamataik úgy vannak felépítve, hogy mindegyikhez egy alkalmazott van rendelve, aki átfogja az egész folyamatot, ezért nincs szüksége a KKV-nak erre a két modulra. Továbbá azért sem tartanak igényt ezekre a modulokra, mert sem a projektek, sem a vevők kapcsán nem szükséges nagy adathalmazt kezelniük, azt más erre alkalmas kisebb, vagy standard alkalmazásban oldják meg.² A szervezet méretei miatt nem minden alfunkciót használ ki az informatikai vállalatirányítási rendszerek moduljaiban, így már a rendszer telepítésekor jóval kevesebb funkciót kell felparaméterezni a megfelelő működéshez. Ez azt is jelenti, hogy nagyobb piaci változások esetén a változásokhoz kapcsolódó átparaméterezések kevésbé idő és erőforrás igényesek, mint a nagyobb szervezetek esetében. Ebből következik, hogy egy kisebb méretű vállalkozás hamarabb képes alkalmazkodni a megváltozott piaci viszonyokhoz, mint nagyobb versenytársai.

A mikrovállalkozások elméletileg ugyanazokat az ERP rendszer modulokat használják, illetve nem használják, mint a KKV-k, de a gyakorlatban - véleményem és tapasztalataim alapján - jóval kevesebb funkciót telepítenek és paramétereznek fel, mint a KKV-k. A mikrovállalatok esetében egy alkalmazott több folyamatot is visz, ezért általában kihasználják az informatikai rendszer moduljainak hasonló alfunkcióit és ennek megfelelően telepítik az ERP rendszert. Ami ebben az esetben is azt jelenti, hogy kevesebb funkciót kell átparaméterezni piaci változások esetén, mint a nagy szervezetekben, vagy a KKV-k esetében.

Összegző megállapítások

Összegzésként elmondható, hogy a kisebb méretű szervezetek, gyorsabban és rugalmasabban reagálnak a piac és a gazdasági élet változásaira. Ebből adódóan, ha ERP rendszert alkalmaznak folyamataik hatékonyabbá tételére, azok funkcióiból csak a számukra nélkülözhetetleneket telepítik és paraméterezik, így változások esetén rövid időn belül képesek az ERP rendszert is a megváltozott körülményekhez igazítani.

Nagy szervezetek esetében a szervezet nagysága miatt, lassabban reagál a változásokra, és mivel az alkalmazott ERP rendszerek is teljes funkcionalitásukban támogatják a szervezet munkafolyamatait, így az informatikai rendszer is nehezebben igazodik a megváltozott viszonyokhoz. A nagyvállalat egyes részegységei ugyan képesek gyorsabban leereagálni a gazdasági élet átalakulását, az nem hat ki az egész szervezetre, tagoltsága és mérete miatt.

Úgy vélem, hogy az ERP rendszerek alkalmazkodási képességét azért befolyásolják a vállalat folyamatai, vagy mérete, mert ez határozza meg, hogy az ERP rendszer hány modulját telepítik le és mennyi funkciót paramétereznek fel a telepítés során. Ha túl sok funkciót paramétereznek fel és túl sok modult telepítenek, annak az a hátránya, hogy egy-egy nagyobb piaci, gazdasági változás esetén

² Ilyen alkalmazások az Excel vagy az Access, de elterjedtebb az Excel kis vállalkozásoknál, mint nyilvántartó és a nyomon követhetőséget biztosító informatikai eszköz.

ezeket a beállításokat egyenként kell átállítani, ami jelentős időt vesz igénybe, ami üzleti hátrányt is okozhat az ERP rendszert használó szervezet számára.

Vizsgálataim eredményei alapján biztosan állíthatom, hogy a gazdasági társaság mérete és az általuk használt ERP rendszer alkalmazkodóképessége, adaptivitási foka között szoros összefüggés van, ahogy a szervezetek rugalmasságát is befolyásolja méretük. Minél nagyobb egy szervezet, annál több és bonyolultabb folyamatot kell kezelnie, így mire egy változás végig fut az összes folyamaton, az sok időt vesz igénybe, azaz a teljes rendszer lomhábban reagál, mint egy-egy részterülete.

A gazdasági élet szereplőinek szükségük van rendezett és rendszerezett folyamatokra és a történések dokumentálására, ehhez pedig a legjobb eszköz a controlling, a számvitel és a minőségirányítás előírásai alapján kialakított vállalatirányítási rendszer és az azt segítő informatikai rendszer megléte és használata. Azt azonban mindenképpen szem előtt kell tartani, hogy a kialakított rendszer csak akkor lesz adaptívnek tekinthető, csak akkor képes rugalmasan alkalmazkodni a környezeti változásokhoz, ha már a megtervezésekor átgondolja a vállalkozás az összes folyamatát, ésszerűsíti azokat és alkalmazottait felkészíti a várható változásokra. Ezek nélkül a rendszer nem fog megfelelően működni, ahogy az őt segítő informatikai rendszer sem, ez pedig hosszútávon a várt előny helyett hátrányt fog okozni a gazdasági társaság számára.

Felhasznált források

- ✚ Angyal Ádám (2001): Vállalati Kormányzás, Aula kiadó Budapest
- ✚ Barry Elliott – Jamie Elliott (2010): Financial Accounting and Reporting, Prentice Hall
- ✚ Bács Zoltán – Várallyai László (2004): Ügyviteli ismeretek, Campus kiadó Debrecen
- ✚ Bojtos Júlia (2004): Controlling értelmező szótár IFUA Horváth & Partners, Vezetési és Informatikai Tanácsadó Kft
- ✚ Bögel György – Salamonné Huszti Anna (1998): Vállalatvezetés felsőfokon, Kossuth Kiadó Budapest
- ✚ Dankó László (2000): Értékesítés Pro Marketing <http://ebookz.hu/ebook.php?azon=a7aef8>
- ✚ Dobay Péter (1997): Vállalatinformáció menedzsment, Nemzeti Tankönyvkiadó Budapest
- ✚ Dr. Schwarzenberger Istvánné (2008): A versenyképes vállalatirányítás <http://dt.bmsinformatika.hu/dspace/handle/BMS/55>
- ✚ Dr. Holyinka Péter: Az információs rendszerek rövid fejlődés története <http://www.erport.hu/index.php?id=44>
- ✚ Erdős Ferenc (2008): A KKV-k informatikai beruházásai és azok megtérülési lehetőségei, Magyarországon Doktori értekezés
- ✚ Horváth Péter (1993): Controlling a sikeres vezetés eszköze, Közgazdasági és Jogi könyvkiadó Budapest
- ✚ Irányítás és Informatika folyóirat 2000. évi számai
- ✚ José A., Hernandez Jim Keogh, Franklin F. Martinez (2007): SAP R/3 Kézikönyv; Panem Könyvkiadó Kft.
- ✚ Kacsukné Dr. Bruckner Livia – Kiss Tamás (2007): Bevezetés az üzleti informatikába
- ✚ Kardos Barbara – Szatnó Imre – Veress Attila (2007): A vezetői számvitel alapjai, Saldo Zrt. Budapest
- ✚ Kelemenné Ternai Katalin (2003): Az ERP rendszerek metamorfózisa In: Vezetéstudomány 2003. július - augusztus
- ✚ Kondorosi Ferencné Dr. Ph.D (2004): Kiegészítés és Példatár a vezetői számvitel és elemzés alapjaihoz
- ✚ Orbán Anna (2006): Vezetői információs rendszerek a közigazgatásban, BCE Budapest
- ✚ Szervezési és Vezetési ismeretek folyóirat 2002. évi számai
- ✚ Thomas F. Wallace – Michael H. Kremzar (2006): ERP – Vállalatirányítási rendszerek, HVG Kiadó Rt Budapest
- ✚ <http://www.piksys.hu>
- ✚ <http://www.microsoft.com>

ABSZTRAKT

A kutatókat mindig foglalkoztatta a kisgyermek szimbolikus térészlelése, téri megismerése. Az eddigi eredmények szerint 3-3,5 éves gyermekek már képesek a 2 dimenziós képet 3 dimenzióssá konstruálni, vagy a tér kicsinyített másolatában felismerni az összefüggéseket a térrel, vagyis képesek térképet, ill. modellt használni annak érdekében, hogy megtaláljanak valamit. Kutatók másik csoportja viszont azt állítja, hogy az ilyen idős gyermek vagy a térben elhelyezett tárgyak nevét jegyzi csak meg, nem pedig a helyzetüket a térben, vagy a perceptuális hasonlóságra bízta magát, vagy csak a saját testtájaira hagyatkozik tájékozódás alkalmával (jobb és bal). Ennek függvényében, ha egy gyermeket egy téglalap alakú szobában dezorientálunk, majd arra kérünk, hogy a szeme láttára elrejtett tárgyat keresse meg a szoba valamelyik sarkában, úgy, hogy minden sarokban egyforma rejtékhely (pl. doboz) áll, 50%-ban a jó helyen fog kutakodni, 50%-ban viszont a saját testfelének megfelelő, a szoba párhuzamos oldalának ellentétes sarkában. Arra voltam kíváncsi, hogy ha a szoba sarkai nem derékszögűek (geometriai inger), az kihat-e a térészlelésre, vagy jobban odafigyel a gyermek egy viszonyítási pontra (cue inger), van-e hatása a nemnek és a kornak, valamint az ingerek kölcsönhatásban vannak-e. A kísérleti személyeket a pécsi Apáczai Nevelési és Általános Művelődési Központ 20, 3-4 éves óvodása tette ki, 8 lány és 12 fiú. Vizsgálatom során egy deltoid alakú fakonstrukció 4 sarkában helyeztem el rejtékhelyeket, majd az általam rajzolt méretarányos térkép bemutatása után a gyermekeknek meg kellett keresniük az eldugott tárgyat. Először csak a deltoid szögeinek eltérése segíthette őket a térképen kívül, majd pedig 2 további inger is. Az eredmények szerint a gyermek jobban teljesít, ha több inger áll rendelkezésére, a nem és kor nincs kihatással a térészlelésre, valamint az ingerek egymásra sem hatnak. Megfigyelhető azonban egy tanulási hatás a próbák ismétlésével mindkét nemnél.

Kulcsszavak: szimbolikus térészlelés, téri megismerés, geometriai inger, cue inger, térkép

ELMÉLETI HÁTTÉR

Piaget kognitív fejlődésmélete:

A konstruktivista Piaget mindig arra volt kíváncsi, hogy a gyermekek hogyan lesznek képesek hatékony cselekvésre. Megpróbálta összehangolni a biológiai és a környezeti magyarázatokat, hiszen mindkét faktornak fontos szerepe van a gyermekek fejlődésében: a környezeti tényezők kölcsönhatásba lépnek a biológiai lehetőségekkel és így lehetővé teszik a kognitív változásokat (Cole és Cole, 2006). Piaget a reflexek vizsgálatával kezdte megérteni a fejlődés menetét. A reflexeket sémáknak (forgatókönyv) nevezte el, amelyek mentális struktúrák és ezek adják a cselekvés vázát. Később ezek a reflexsémák a tapasztalás útján formálódnak (Piaget és Inhelder, 2004).

Két fontos folyamatot különít el Piaget: asszimilációt és akkomodációt, amelyek együttesen az adaptációt hozzák létre.

- Asszimilációnak nevezi azt a folyamatot, amikor az újonnan szerzett tapasztalatok úgy illeszkednek a már meglévő sémákhoz, hogy hatékonyabbá tegyék azokat.
- Akkomodációról pedig akkor beszélünk, amikor a gyermekek, a fennálló lehetőségeknek megfelelően módosítják a sémákat.

A sémák és az új tapasztalatok illeszkedése egy egyensúlyt alakít ki (ekvilibríum), kiegyenlítve a szervezet és a környezet közötti feszültséget, ami lehetővé teszi a tudás tágulását (Piaget és Inhelder, 2004).

A gyermekek fejlődése 4 szakaszra osztható Piaget szerint:

- Szenzomotoros szakasz (0-2 év): cselekvéses helyzetmegoldás, szándékos interakciók a környezettel
- Műveletek előtti szakasz (2-6 év): szimbólumok kialakulása, egocentrizmus, látszat és valóság megkülönböztetése nehéz, prekauzális gondolkodás (transzduktív- egyik esetből következtet a másikra)
- Konkrét műveleti szakasz (6-12 év): mentális műveletek logikai közegben
- Formális műveleti szakasz (12-19 év): a lehetőségek módszeres végiggondolása, absztrakt gondolkodás (Cole és Cole, 2006).

Műveletek előtti szakasz:

A kisgyermekkor átmenetet képez a csecsemőkor és az iskoláskor között. A 2-6 évesek még nem képesek konkrét műveletekre, mivel a figyelmük fókuszában mindig csak egy szempont áll, ettől többet nem vesznek figyelembe. Csak akkor fognak a konkrét műveleti szakaszba lépni, ha ez a tulajdonságuk eltűnik (Cole és Cole, 2006). Ezt a korszakot az egocentrizmus jellemzi, melynek értelmében a gyermekek nem képesek a nézőpontváltásra, csak saját szemszögükből szemlélik a világot, így beszélnek, és nehezen értik meg, hogy mások nem úgy gondolkodnak, mint ők (Flavell és Miller, 1998).

A kisgyermek nehezen tudja a látszatot és a valóságot megkülönböztetni, mivel csak a felszíni tulajdonságok lényegesek számukra, és ez perceptuális egyoldalúságot eredményez (Flavell, 1993). Ezen kívül jellemző még rájuk a prekauzális gondolkodás, ami azt jelenti, hogy sem deduktív, sem induktív következtetéseket nem használnak, hanem transzduktív módon gondolkodnak, egyik esetből következtetnek a másikra és könnyen összekeverik az okot az okozattal (Cole és Cole, 2006).

A neopiaget-iánusok fenntartják azt, amit Piaget mondott, viszont a hiányosságokat és a kritikákat figyelembe véve módosítottak az elméleten. Úgy gondolják, hogy vannak területspecifikus és általános funkciók és ezeket kell összeegyeztetni. Case és Okamoto (1996) erre a problémára megalkották a központi fogalmi struktúra fogalmát. Ez egy olyan fogalmi hálózat, aminek segítségével a gyermekek egy területen belül, több eltérő problémát tudnak megoldani, mint például a térképvásolás a térészlelésben (Cole és Cole, 2006).

Szimbolikus térészlelés és tájékozódás:

A kisgyermek, iskolás kor előtt, képesek a tér ikonikus reprezentációit alkalmazni tájékozódás alkalmával (Bluestein és Acredolo, 1979). Ezt a reprezentáló funkciót a szimbólumok töltik be. A szimbólum kifejezést használhatjuk minden entitásra, ami magán kívül valamit képvisel. Ahhoz, hogy a gyermek megértse és használni tudja ezeket a szimbólumokat, szükség van a reprezentációs látásra, ami detektálja a szimbólum és a képviselt tárgy közötti kapcsolatot (DeLoache, 1995). Ittelson (1996) szerint mindez kettős reprezentációt igényel, vagyis azt, hogy a szimbólum egyszerre képviselje önmagát és azt, amit jelöl (ha információt akarunk nyerni egy modell alapján egy szobáról, akkor kell, hogy legyen egy mentális reprezentációnk magáról a modellről, valamint a modell és a szoba közti kapcsolatról) (DeLoache, 2000). A gyermekek számára bonyolult az, hogy egy bizonyos entitásról két, aktív reprezentációjuk legyen; nehéz megérteniük, hogy egy tárgy jelölhet magán kívül mást is (mint pl. egy modell egy szobát) (DeLoache, 2000). DeLoache (1989) azt találta, hogy a 33 hónapnál fiatalabb gyermekek nem képesek egy arányos modellt alkalmazni egy tárgy felkutatására, nem értik az összefüggést a modell és a tér között és ezért nem is tudják ezt az összefüggést alkalmazni (Plester, Richards, Blades és Spencer, 2002). Bluestein és Acredolo (1979) is azt mondják, hogy a 3 évesek még nem látják az összefüggést a modell és a modell által ábrázolt szoba között, viszont 4 és 5 évesek már sikeresek az ilyen funkciót igénylő feladatokban, képesek modellt alkalmazni arra, hogy megkülönböztessenek tárgyakat a térben. Liben és Yekel (1996) bebizonyították, hogy fontos szerepet játszik a tárgykeresésben az is, hogy milyen reprezentáció áll rendelkezésre, hiszen a 4 és 5 éves gyermekek jobban teljesítenek térképhasználat során, ha indirekt, ikonikus, ferde térképet látnak, mint amikor egy alaprajzot kell követniük (Liben, 2002).

Perceptuális hasonlóság:

Nagy segítséget nyújt a gyermekeknek a perceptuális hasonlóság, vagyis az, hogy a modell, ill. a térkép teljes azonossággal tükrözze a valós teret. A DeLoache és mtsai által használt standard modell teszten (amikor a gyermek szembe látta elrejtett tárgyat egy modellben, majd a modell segítségével meg kell keresnie azt a szobában), a 3 évesek sikeresek voltak akkor, amikor a modell hasonlított az általa képviselt szobára, viszont, ha csak egy bútort megváltoztattak, vagy csak annak színét, ill. helyzetét, a gyermekek nem tudtak tájékozódni a modell alapján (Marzolf és DeLoache, 1994). A 2,5 éves gyermekek csak teljes hasonlóság esetén voltak sikeresek, a 3 évesek közepes hasonlóság esetén, a 3,5 évesek pedig már csekély hasonlóság esetén is jól tájékozódtak (DeLoache, Kolstad és Anderson, 1991). Blades és Spencer (1994) viszont azt állítják, hogy a gyermekek nem veszik figyelembe a tárgyak, bútorok színét és helyzetét (vagyis lényegtelen, hogy különbözik-e a modell és a szoba), mivel csak a bútor nevét jegyzi meg, aminek köze van az elrejtett tárgyhoz (Marzolf, DeLoache és Kolstad, 1999). Blades és Cooke (1994) modellel végzett kísérletük során, amelyben négy bútor közül kettő egyforma volt, azt vették észre, hogy a 3 évesek jól teljesítettek, ha egyedülálló rejtekhelyen kellett a tárgyat megkeresniük, viszont ha a két egyforma rejtekhely egyike volt a mentvár, elbizonytalanodtak (Marzolf et al., 1999). Marzolf (1996) kialakított egy olyan kísérleti helyzetet, ahol négy rejtek volt és mind egyforma (fehér doboz), ezen kívül pedig még néhány támpontként szolgáló bútort is igénybe vett. A gyermekeknek azt kellett kódolniuk, hogy a doboz, ami rejtekhelyül szolgál, melyik bútor közelében van. A modellben el tudták mondani az rejtekhelyül szolgáló doboz pontos viszonyát a bútorokhoz képest, de a valóságban (szoba) nem tudták megmutatni a megfelelő helyet, vagyis nem tudták alkalmazni a relációs hasonlóságot modell és tér között (Marzolf et al., 1999). Bence és Presson (1997) vizsgálatukban hat, fedéllel rendelkező kamrából álló modellt és szobát alakítottak ki, és a modell egyik kamrájába egy apró játékot helyeztek el, míg a szoba ugyanazon kamrájába egy másik játékot. A gyermekeknek csak a téri információ állt rendelkezésükre: figyelembe kellett venniük a hat kamra egymáshoz való viszonyát, majd összehasonlítani a modellt a szobával. Eredményeik azt mutatják, hogy a 3 éveseknek ez nehézséget okozott, míg a 4 évesek jól megoldották a feladatot (Marzolf et al., 1999).

Tanulás:

Megfigyelhető volt azonban egy tanulási hatás is az ismételt próbák alkalmával, ha mindig ugyanarra a helyre rejtették a keresendő tárgyat. A gyermekek emlékeztek a rejtekhelyre és ez hozzásegítette őket a helyes válaszadáshoz, ill. tárgykereséshez. Előfordult, hogy nem tudtak tájékozódni, csak a kísérletvezető segítségével, és ebben az esetben, a következő próba alkalmával is ugyanazon a helyen keresték az elrejtett tárgyat, mint ahova először rejtette el a kísérletvezető. Ezt visszaeső stratégiának nevezték el (pl., a kísérletvezető a modellben egy párná alá rejtett egy játékot és a gyermeknek ezt kellett a szobában megkeresnie, második alkalommal viszont egy kanapé mögé rejtette a játékot és mivel a gyermek nem tudta hol a játék, ugyanúgy a párná alatt kereste) (DeLoache és mtsai, 1991). DeLoache (1989) megfigyelte azt is, hogy a gyermekeket pontosan kell orientálni a tárgykereső feladatokban, mivel ez is kihathat a teljesítményre. A standard tesztben minden összefüggést és a modell és a tér közötti hasonlóságot egyértelműen megmagyarázták, de ha ezek az összefüggések nem világosak a gyermek számára, nem fogja azt az eredmény elérni, amit a kora predesztinál (Marzolf et al., 1999).

Modell vs. térkép

A kutatók kíváncsiak voltak arra is, hogy a modell vagy a térkép segíti-e jobban a gyermekeket a tér megismerésében. A modell nagyobb perceptuális hasonlósággal ábrázolja az általa képviselt teret vagy szobát, viszont a vizsgálatok mégis azt mutatják, hogy a térképet

sikeresebben alkalmazzák. Ez annak tudható be, hogy a modell síkban és térben is irányít, a térkép pedig csak síkban, és a kettős orientáció még nehézséget okoz kisgyermeknek (DeLoache és mtsai, 1991). DeLoache és Burns (1989) erre a jelenségre azt a magyarázatot adták, hogy a 2,5-3 évesek először könyvekkel találkoznak, amikor meséket olvasnak nekik, megtanulják, hogy a könyvekben látható képek nem valódiak, de egy valós tárgyat képviselnek. Először ezt kell megtapasztalniuk és megtanulniuk, majd ennek segítségével alakul ki az absztrakt térlátás, amikor már a modellt is tökéletesen meg tudják érteni (DeLoache és mtsai, 1991). Ezen kívül a képek, térképek nem igényelnek kettős reprezentációt (a térkép csak azt jelöli, amit ábrázol, míg a modell saját magát és az általa képviselt teret is) (DeLoache, 2000).

Térképhasználat:

Térképhasználat sikerességére két tényező hat ki: vagy akkor oldja meg jól a feladatot a gyermek, ha a térképen ábrázolt tárgy teljesen megfelel a valóságnak; vagy akkor, ha más tárgyak is láthatóak a térképen és el vannak helyezve a térben is, a térképnek megfelelően (viszonyítási pontok) (Tsubota és Chen, 2011). Marzolf és DeLoache (1997) leírták, hogy ha csak egyforma tárgyak, vagy rejtkehelyek vannak a szobában, ill. a térképen elhelyezve, a 3 évesek nem tudnak tájékozódni, csak a téri információ nem elég számukra ahhoz, hogy megkeressék térkép alapján az elrejtett tárgyat. E szerint a gyermekek szimbolikus térészlelése később alakul ki, mint a tárgyalapú szimbolikus észlelés (Tsubota és Chen, 2011). Vasilyeva és Bowers (2006) is azt az eredményt kapták, hogy a gyermek képes használni a tervrajz geometriai információit tárgykeresés alkalmával, viszont csak akkor, ha egyedi rejtkehelyek álltak rendelkezésre.

A kutatók kialakították a dezorientációs technikát, hogy felmérjék a gyermekek érzékenységet a geometriai ingerekre. A gyermek feladata az volt, hogy a szobában elhelyezett tárgyat, dezorientáció után, helyezze vissza oda, ahol eredetileg volt. Ehhez csak a geometriai információkat használhatta (Hermer és Spelke, 1996). Szintén ezzel a technikával vizsgálták azt, hogy a gyermek képes-e a téglalap alakú szoba, különböző hosszúságú oldalait használni a tájékozódásban, ha a rejtkehely az egyik sarokban van. A vizsgálatok eredményei azt mutatják, hogy vagy a megfelelő helyen keresték a tárgyat, vagy a diagonálisan ellenkező sarokban (átlósan). Ez annak köszönhető, hogy ha a gyermeket a szoba közepén dezorientáljuk, akkor a kezdeti helyzetéhez mérve, a saját testfeleit veszi figyelembe és annak függvényében fog kutakodni. Ezért vagy a jó helyet jelöli meg válasznak, vagy pedig a szoba párhuzamos oldalának ellentétes sarkát (Hermer és Spelke, 1996).

Vannak kutatók, mint pl. Blades és Spencer (1994), ill. Marzolf és DeLoache (1997), akik az állítják kísérleteik alapján, hogy a 3 évesek gyengén teljesítenek azokban a feladatokban, amelyekben geometriai ingert kell alkalmazni a tárgykeresésre (Vasilyeva és Bowers, 2006), viszont Vasilyeva és Bowers (2006) eredményei cáfolják ezt, ők ellentétes álláspontot képviselnek, szerintük ilyen korúak sikerrel fognak járni.

KUTATÁSI KÉRDÉS

A vizsgálat során számos kérdés merült fel, hiszen kisgyermekkorban rohamos fejlődés figyelhető meg a kognitív képességek terén, és a gyermekek közti egy év korkülönbség is nagy eltéréseket eredményez. Elsősorban azt akartam bizonyítani, hogy a 3-4 éves gyermekek nem csak a saját testtájaikat veszik figyelembe tájékozódáskor egy szobában (jobb és bal), hanem a szoba sarkai is segítik ezt a funkciót, ha azok tompa-, ill. hegyesszögek (geometriai inger), és még jobban teljesítenek, ha látnak egy viszonyítási pontot (cue inger). Különbséget remélek továbbá a 2 korosztály között (a 4 évesek jobban teljesítenek, mint 3 éves társaik), valamint a fiúk és lányok között is (a fiúk jobban teljesítenek a lányoknál).

VIZSGÁLATI ELJÁRÁS

Kísérleti személyek:

Kísérletem során 20, 3-4 éves gyermekkel (átlag életkor: 4,209; 12 fiú és 8 lány) vettem fel a vizsgálatot, akik a pécsi Apáczai Nevelési és Általános Művelődési Központ óvodásai. Két csoportot hasonlítottam össze, külön a 3, ill. 4 éveseket, valamint a fiúkat és lányokat.

A vizsgálat elején az óvónők által közvetített beleegyező nyilatkozatot kellett a szülőknek aláírni, amelyben tájékoztatást kaptak, miről is szól a kutatás, biztosítva vannak, hogy anonim módon zajlik a kísérlet, hogy nincs káros hatással a gyermek fejlődésére és, hogy beleegyezésüket bármikor visszavonhatják. Amennyiben nem járultak ehhez hozzá, üresen adták vissza a lapot.

Adatgyűjtés:

A kísérlethez egy fakonstrukciót használtam, melynek paraméterei: 120x180 cm, és ezt deltoid alakban állítottam fel. Minden oldala fehér vászonnal letakart, hogy a gyermek ne találjon semmi viszonyítási pontot, csak a sarkok szögeit vegye figyelembe. Ezek után, a deltoid mind a 4 sarkába egyforma műanyag cserepeket helyeztem el, amelyek egyike alá a keresendő tárgy került.

A gyermeknek először egy általam rajzolt, méretarányos térképet mutattam meg, mely azt ábrázolta, hogy az elrejtett tárgyat melyik sarokban lelheti fel, melyik cserép alatt. 2 helyzetet alakítottam ki:

- csak a deltoid 4 szöge adott segítséget
- 2 viszonyítási pont adott segítséget (szék és játék teherautó)

A tárgy, amit keresniük kellett, a fiúk számára egy játékautó volt, a lányoknak pedig egy pici labda (motivációt megerősítendő).

A gyermekek megkapták az instrukciókat (kincskereső játék), majd megnézték a térképet, ami a tárgy helyét ábrázolta. A konstrukción belül dezorientáltam őket (csukott szemmel forogtam a gyermekekkel együtt, hogy az én helyzetem se adjon nekik támpontot). Addig kellett keresgélniük, míg meg nem találták a megfelelő rejtékhelyet. Mindkét helyzetet háromszor ismételttem meg. A vizsgálat végén pedig cukorkát kaptak a résztvevők, függetlenül a teljesítménytől.

Használt statisztikai folyamatok:

Az összetartozó mintás T-próbával kiderült, hogy a geometriai és a cue inger hatása eltér-e, vagyis, hogy az egyik jobban segíti-e a feladat megoldását, mint a másik. Egymintás T-próbával megnéztem, hogy mind a 2 helyzet 3 alkalmát tekintve a mintám átlaga megegyezik-e az előre megadott tesztértékkel, ami 1,3 volt, pontosan azért, mert háromszor ismételttem meg egy helyzetet.

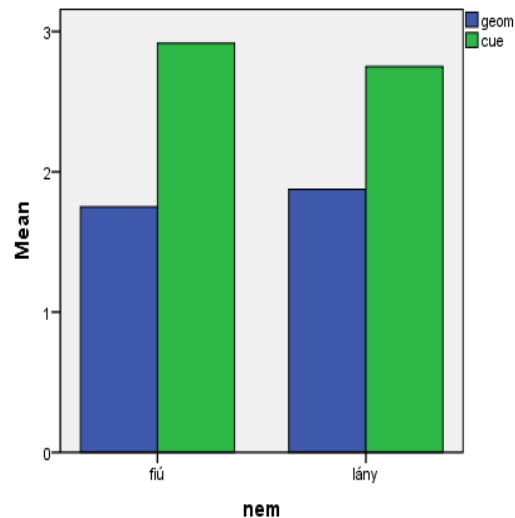
Két lineáris regresszió-analízist futtattam le, amikor arra voltam kíváncsi, hogy a kor hatással van-e arra, hogy a gyermek hogyan teljesít, vagyis, hogy van-e különbség a 3 és 4 évesek képessége között. Először a geometriai inger és a kor kölcsönhatását néztem meg, majd a cue inger és a kor közötti összefüggést. Egyszempontú, független mintás varianciaanalízis segítségével kiderült, hogy van-e nembeli eltérés a téri megismerésben, jobban teljesít-e az egyik nem a másiknál. Többszempontú, összetartozó mintás varianciaanalízis adott választ arra, hogy jelentkezik-e a gyermekeknél tanulási hatás a próbák ismétlésével, ezen belül az interakcióelemzés mutatta meg, hogy a nem kihat-e a tanulásra.

EREDMÉNYEK

Az összetartozó mintás T-próba megmutatta, hogy a gyermekek jobban teljesítettek akkor, amikor kaptak viszonyítási pontot a feladat megoldásához, tehát a cue inger nagyobb segítséget nyújt a tájékozódásban, mint a deltoid szögeinek eltérése (geom-cue: $t(19) = -3,943$; $p = 0,001$; $p < 0,05$).

Paired Samples Test

	Paired Differences					t	df	Sig. (2-tailed)
	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference				
				Lower	Upper			
Pair 1 geom - cue	-1,050	1,191	,266	-1,607	-,493	-3,943	19	,001

Az egymintás T-próba szerint a mintám átlaga nem tér el az előre megadott tesztértéktől (Test Value: 1,3), sem a geometriai inger, sem a cue inger hatását figyelve (geom: $t(19) = 2,224$; $p = 0,038$; $p > 0,05$; cue: $t(19) = 18,921$; $p = 0,000$; $p > 0,05$).

One-Sample Test

	Test Value = 1.3					
	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
					Lower	Upper
geom	2,224	19	,038	,500	,03	,97
cue	18,921	19	,000	1,550	1,38	1,72

Az első lineáris regresszió azt mutatja, hogy a 3 és 4 évesek a geometriai információt egyforma mértékben veszik figyelembe ($F(1,141; 1,003) = 1,137$; $p = 0,300$; $p > 0,05$),

ANOVA^b

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	1,141	1	1,141	1,137	,300 ^a
	Residual	18,059	18	1,003		
	Total	19,200	19			

a. Predictors: (Constant), kor

ANOVA^b

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	1,141	1	1,141	1,137	,300 ^a
	Residual	18,059	18	1,003		
	Total	19,200	19			

a. Predictors: (Constant), kor

b. Dependent Variable: geom.

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	4,009	2,083		1,924	,070
	kor	-,525	,492	-,244	-1,066	,300

a. Dependent Variable: geom

a második pedig, hogy a cue ingert is ugyanúgy ($F(0,001; 0,142) = 0,004$; $p = 0,952$; $p > 0,05$), vagyis a kor nem befolyásolja a feladat megoldását.

ANOVA^b

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	,001	1	,001	,004	,952 ^a
	Residual	2,549	18	,142		
	Total	2,550	19			

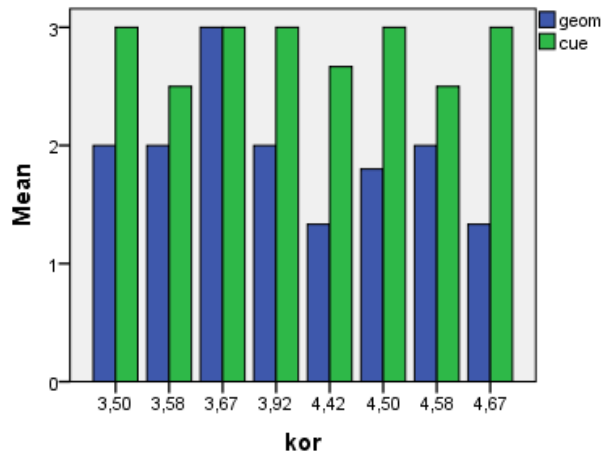
a. Predictors: (Constant), kor

b. Dependent Variable: cue

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	2,802	,783		3,580	,002
	kor	,011	,185	,014	,061	,952

a. Dependent Variable: cue

Az egyszempontú, független mintás varianciaanalízis által fény derült arra, hogy a lányok és a fiúk között sincs szignifikáns eltérés, mindkét csoport egyforma teljesítményt mutat, a fiúk tehát

nem jobbak a térképolvasásban, egyik helyzetben sem (geom: $F(1, 18) = 0,071$; $p = 0,794$; $p > 0,05$; cue: $F(1, 18) = 0,993$; $p = 0,332$; $p > 0,05$).

ANOVA						
		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
geom	Between Groups	,075	1	,075	,071	,794
	Within Groups	19,125	18	1,063		
	Total	19,200	19			
cue	Between Groups	,133	1	,133	,993	,332
	Within Groups	2,417	18	,134		
	Total	2,550	19			

A többszemponú, összetartozó mintás varianciaanalízis szerint a gyermekeknél jelentkezik tanulási hatás a próbák ismétlésével; amíg az első próbánál hibáznak, a következőkben helyesen oldják meg a feladatot. Mivel a Mauchly's Test of Sphericity táblázatban a szignifikancia szint magasabb, mint 0,05 ($p = 0,336$), ezért a Test of Within-Subjects Effects táblázat Sphericity Assumed sorát kell figyelembe venni. Ez mutatja, hogy a gyermekek próbái között különbség figyelhető meg, vagyis, megtanulták, hogy az elrejtett tárgyat hol kell keresni ($F(2) = 3,877$; $p = 0,030$; $p < 0,05$).

Mauchly's Test of Sphericity^a

Measure: MEASURE_1

Within Subjects Effect	Mauchly's W	Approx. Chi-Square	df	Sig.	Epsilon ^a		
					Greenhouse-Geisser	Huynh-Feldt	Lower-bound
dimension1 próba	,880	2,179	2	,336	,893	1,000	,500

Tests the null hypothesis that the error covariance matrix of the orthonormalized transformed dependent variables is proportional to an identity matrix.

a. May be used to adjust the degrees of freedom for the averaged tests of significance. Corrected tests are displayed in the Tests of Within-Subjects Effects table.

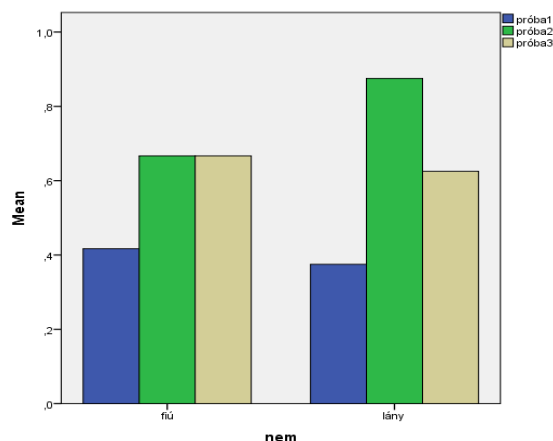
b. Design: Intercept + nem
Within Subjects Design: próba

Tests of Within-Subjects Effects

Measure: MEASURE_1

Source		Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
próba	Sphericity Assumed	1,400	2	,700	3,877	,030
	Greenhouse-Geisser	1,400	1,785	,784	3,877	,035
	Huynh-Feldt	1,400	2,000	,700	3,877	,030
	Lower-bound	1,400	1,000	1,400	3,877	,065
próba * nem	Sphericity Assumed	,200	2	,100	,554	,580
	Greenhouse-Geisser	,200	1,785	,112	,554	,561
	Huynh-Feldt	,200	2,000	,100	,554	,580
	Lower-bound	,200	1,000	,200	,554	,466
Error(próba)	Sphericity Assumed	6,500	36	,181		
	Greenhouse-Geisser	6,500	32,134	,202		
	Huynh-Feldt	6,500	36,000	,181		
	Lower-bound	6,500	18,000	,361		

Az interakcióelemzés szerint a fiúk és lányok között nincs különbség a tanulás szempontjából, mindkét nemnél ugyanúgy érvényesül ez a kognitív funkció ($F(2)=0,554$; $p=0,580$; $p>0,05$).

MEGVITATÁS

Természetes az, hogy ha az ember a saját helyzetét valamihez viszonyítani tudja, sokkal jobban fel tudja térképezni a körülötte lévő teret. Ezzel a gyermekek is ugyanígy vannak; amint segítséget nyújt néhány tárgy (ez esetben a szék és a teherautó), sikeresebben találják meg az elrejtett játékokat, viszont ekkor csak a két támpontul szolgáló tárgyat kellett megjegyezniük, nem pedig a deltoid szögeit figyelembe venni. A geometriai információ használata sem okozott problémát, viszont ebben a helyzetben az első próba általában sikertelen volt, a másik kettő sikeressége pedig a tanulási hatásnak is betudható. A kísérletet azonban megismételhető, mégpedig négy térképet elkészítve a geometriai inger észlelésének mérésére (a deltoid négy szögének megfelelően), így kiküszöbölhető a tanulási hatás. Minden próba alkalmával másik térkép adna segítséget, annak megfelelően helyeznénk el a tárgyat. Ezen kívül csak egy cue ingert iktatnánk be, ami nehezítené a tájékozódást. Ebben a vizsgálatban két cue inger közötti rejteket kellett eltalálni, egy ilyen inger esetén viszont figyelembe kellene venni a konstrukció oldalának hosszát, amit ez az inger oszt ketté.

A kor függvényében végzett mérés Vasilyeva és Bowers (2006) eredményeit támasztják alá, hiszen e vizsgálat során sem mutatkozott különbség a két korcsoport között, vagyis már a 3 évesek is ugyanolyan sikerességgel használnak térképet vagy tervrajzot, mint a 4 évesek. Ha még egy ingert használunk a vizsgálat során (pl. piros lepedővel leterített oldala a konstrukciónak), az igényli a sikeres térészlelést is, és a geometriai ingerek (szögek) használatát, hiszen ha a rejtekhelyeket a sarkokban helyezzük el, akkor a gyermeket csak annyiban segíti a piros oldal, hogy melyik oldal 2 végén keresgéljen. Viszont ha a piros oldal közepén lenne a cserép a játékkal, akkor ugyanolyan hatást érne el, mint az általam használt módszer cue ingere. Ezen eredmények azt mutatják, hogy nemtől és kortól függetlenül, az iskoláskor előtti gyermekek már rendelkeznek szimbolikus térészleléssel és tudják alkalmazni a tér különböző ingereit arra, hogy tájékozódni tudjanak, látják az összefüggéseket térkép és valóság között (2 dimenziós kép és 3 dimenziós tér között). Ittelson (1996) elméletének megfelelően, rendelkeznek a kettős reprezentáció képességével, aminek hatására kialakul a reprezentációs látás és ez a funkció az, ami lehetővé teszi a szimbólumok megértését.

A térészlelés kialakulása, a térirányok leképezése a test-séma fejlettségétől függ. A testséma a szervezet és a környezet, valamint a szervezet és a részei között fennálló térbeli relációk ismerete, ezen információk a perceptuális sémába való rendeződése. Kialakulása után a testséma a vizuális téri referenciarendszer központjává válik, és a térirányok leképezése a saját testen történik (Rosta, 1996). Mindezek alapján ez, és az ehhez hasonló módszerek a

gyakorlatban is használhatóak, hiszen ha a gyermek rosszul teljesít több, ismételt próba alkalmával, az akár azt is bizonyíthatná, hogy a gyermeknél testkép/testséma zavara áll fenn, ami később akadályozni fogja azon készségek kialakulását, amelyek lehetővé teszik számára az olvasás, írás, számolás problémamentes elsajátítását, ezen kívül az önértékelés és kompetencia alakulásában is hiányosságok léphetnek fel. Ezzel a módszerrel, a gyermekek számára játszva, kideríthető az ilyen zavarok megléte, már kisgyermekkorban, az óvodában, és így lehetővé válik a fejlesztés még az iskolai évek megkezdése előtt.

IRODALOMJEGYZÉK

- Bärbel, I., Piaget, J. (2004). *Gyermeklélektan*. Budapest: Osiris Kiadó
- Bluestein, N., Acredolo, L. (1979). Developmental changes in map-reading skills. *Child Development*. 50. 691-697.
- Cole, M., Cole, S. R., (2006). *Fejlődéslélektan*. Budapest: Osiris Kiadó
- DeLoache, J. S. (1995). Early symbolic understanding and use. In Medin, D. (Ed.) *The psychology of learning and motivation*. (Vol. 33., pp.65-114). New York: Academic Press
- DeLoache, J. S. (2000). Dual representation and young children's use of scale models. *Child Development*. 71./2. 329-338.
- DeLoache, J. S., Kolstad, V., Anderson, K. N. (1991). Physical similarity and young children's understanding of scale models. *Child Development*. 62./1. 111-126.
- Flavell, J. H. (1993). The development of children's understanding of false belief and the appearance-reality distinction. *International Journal of Psychology*. 28./5. 595-604.
- Flavell, J. H. (2000). Development of children's knowledge about the mental world. *International Journal of Behavioral Development*. 24./1. 15-23.
- Hermer, L., Spelke, E. (1996). Modularity and development: a case of spatial reorientation. *Cognition*. 61. 195-232.
- Liben, L. S. (2002). The role of action in understanding and using environmental place representations. In Rieser, J. J., Lockman, J. J., Nelson, C. A. (Ed.) *Minnesota Symposia on Child Development: Action as an organizer of learning and development*. (Vol. 33., pp. 323-363). Hillsdale, New Jersey: Erlbaum Publisher
- Marzolf, D. P., DeLoache, J. S. (1994). Transfer in young children's understanding of spatial representations. *Child Development*. 65./1. 1-15.
- Marzolf, D. P., DeLoache, J. S., Kolstad, V. (1999). The role of relational similarity in young children's use of a scale model. *Developmental Science*. 2./3. 296-305.
- Plester, B., Richards, J., Blades, M., Spencer, C. (2002). Young children's ability to use aerial photographs as maps. *Journal of Environmental Psychology*. 22. 29-47.
- Rosta, K. (1996). *Taníts meg engem!* Budapest: Logopédia Kiadó
- Tsubota, Y., Chen, Z. (2011). How do young children's spatio-symbolic skills change over short time scales? *Journal of Experimental Child Psychology*. 111./1. 1-21.
- Vasilyeva, M., Bowers, E. (2006). Children's use of geometric information in mapping tasks. *Journal of Experimental Child Psychology*. 95./4. 255-277.